

Betænkning

om

Information og rådgivning indenfor håndværk og industri

afgivet af

den af handelsministeriet den 20. september 1963
nedsatte kommission til undersøgelse af
håndværkets og den mindre industris forhold

ex 2

BETÆNKNING NR. 493

1968

Statens trykningskontor
Ha 00 - 291 - bet.

April 1968.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	<u>Side</u>
	5
Kapitel 1.	9
Kapitel 2.	13
Indledende bemærkninger	13
Beskrivelse af hovedbrancheområderne:	
Nærings- og nydelsesmiddelindustrien	15
Tekstil- samt fodtøjs- og beklædningsindustrien	21
Træ- og møbelindustrien	30
Papir- og grafisk industri	37
Jern- og metalindustrien	43
Andre fremstillingsvirksomheder	50
Reparationsvirksomhed	59
Håndværksmæssig servicevirksomhed	66
Bygge- og anlægsvirksomhed	71
Butikshåndværksvirksomhed	82
Kapitel 3.	87
Kapitel 4.	
Hovedtræk i organiseringen af statens støtte til informationsvirksomhed, herunder oversigt over rådgivende og koordinerende organer inden for dette område	96
1. Lov nr. 207 af 12. juni 1962 om teknologiske institutter og konsulentvirksomhed	96
a) De teknologiske institutter	96
b) Byerhvervenes konsulenttjeneste	97
2. Lov nr. 145 af 21. april 1965 om Danmarks Erhvervsfond	97
a) Handelsministeriets Produktivitetsudvalg	97
b) Boligministeriets Produktivitetsudvalg	98
c) Handelsministeriets rådgivende udvalg vedr. eksportfremmende foranstaltninger	98
3. Lov nr. 243 af 10. juni 1960 om oprettelse af Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd og Statens teknisk-videnskabelige Fond	98
4. Akademiet for de tekniske Videnskaber (ATV)	99

	<u>Side</u>
Kapitel 5.	
Sammenfattende vurdering	100
1. Samspillet mellem statslig og privat finansiering af informationsvirksomheden.	100
2. Mindre virksomheders udnyttelse af informationstjenesterne.	101
3. Vurdering af det nuværende informationssystem	102
a) Geografisk spredning.	102
b) Opbygningen inden for erhvervsområder.	103
c) Omfanget af informationen inden for de enkelte informationsområder.	104
1. Teknisk-faglig viden	104
2. Produktionsledelse.	104
3. Salg	104
4. Indkøb.	105
5. Økonomi	105
6. Andre ledelsesopgaver.	107
Kapitel 6.	
Kommissionens overvejelser og forslag	108
I. Kommissionens hovedsynspunkter.	108
(1) Indholdet i og behovet for information	108
(2) Formen for informationsgivning over for håndværk og mindre industri.	109
(3) Den organisatoriske opbygning af informationstjenesten.	111
(4) Synspunkter på information i andre lande	112
II. Kommissionens forslag	116
1. Udbygning af individuel rådgivning	116
2. Spredning af kendskab til informations-tilbudene.	119
3. Gruppesarbejds konsulenter.	120
III. Sammenfatning	122

Indledning.

Nedsættelse af kommissionen og bemærkninger om arbejdets tilrettelæggelse for så vidt angår information og rådgivning.,

Efter regeringens bestemmelse blev der den 20. september 1963 under handelsministeriet nedsat en kommission til undersøgelse af håndværkets og den mindre industris forhold.

Kommissionens kommissorium havde følgende ordlyd:

"Ud fra en erkendelse af, at den hastige afsætningsmæssige og produktionstekniske udvikling rejser særlige problemer for håndværksvirksomhederne og de mindre industrivirksomheder, vil kommissionen i almindelighed have til opgave at undersøge sådanne virksomheders betydning og placering i samfundsøkonomien og på baggrund af en analyse af, hvorledes den igangværende udvikling påvirker disse virksomheders afsætningsvilkår, konkurrenceevne og hele økonomiske og sociale stilling, stille forslag om, hvorledes deres effektivitet vil kunne øges.

Kommissionen bør herved have for øje, at en sådan forbedring kan ske: ved de enkelte virksomheders egen indsats,

ved kollektive foranstaltninger, som bringes **til** udførelse ved et samarbejde mellem virksomhederne,

ved det arbejde, som virksomhedernes organisationer udfolder, og

ved foranstaltninger eller ordninger, som det offentlige iværksætter.

Det forudsættes, at kommissionen ved løsningen af sin opgave bl. a. vil undersøge og redegøre for:

hvorledes den moderne produktions- og afsætningsteknik og de moderne metoder for virksomhedsledelse og -organisation i praksis kan tilpasses mindre bedrífers særlige behov og tages i anvendelse af de enkelte håndværksvirksomheder og mindre industrivirksomheder,

på hvilke nærmere angivne områder og under hvilke organisatoriske former inden for bl. a. indkøb, forskning, produktion og afsætning, herunder eksport, håndværksvirksomheder og mindre industrivirksomheder kan etablere samarbejde for herigennem at opnå nogle af de fordele, som knytter sig til større virksomheder,

gennem hvilke foranstaltninger der fra det offentlige side med udgangspunkt i bestående love og ordninger eller ved etablering af supplerende ordninger vil kunne bidrages til styrkelse af navnlig de mindre håndværks- og industrivirksomheders effektivitet.

Kommissionen må ved afgrænsning af sit opgaveområde have for øje, at der ikke finder dobbeltarbejde sted i forhold til allerede bestående kommis-

sioner og udvalg, der beskæftiger sig med forhold af betydning for håndværket og den mindre industri, ligesom kommissionen ikke vil have til opgave at foretage en systematisk gennemgang af håndværkets og den mindre industris undervisnings- og uddannelsesforhold, hvorimod kommissionen naturligt i en række henseender må have undervisning og uddannelse inden for dette erhvervsområde for øje. "

Professor Poul Milhøj, Handelshøjskolen i København, blev udnævnt til formand for kommissionen, medens kontorchef i handelsministeriet, nu direktør for Direktoratet for Egnsudvikling, Richard Larsen, blev næstformand. Kommissionen fik i øvrigt følgende sammensætning:

Forskningsleder, cand. polit. Per Bredsdorff	Boligministeriet
Kontorchef Kjeld Gleerup	Undervisningsministeriet
Kontorchef Preben Bov	Økonomiministeriet
Kontorchef P. Assam	Sekretariatet for Danmarks Erhvervsfond
Murermester Adolph Sørensen, Sorø	Håndværksrådet
Tømrermester Karl Nielsen, Aasum	
Oldermænd, bagermester N. Restrup-Carstensen	
Direktør Børge Nissen	
Ingeniør Erik Weber	
A/S V. Asmussen & J. Weber	Industrirådet
Cand. polit. Hans Taaning	
Sekretær E. Højland Andersen	Arbejderbevægelsens Erhvervsråd
Dansk Smede- og Maskinarbejderforb.	
Direktør Herluf Christensen, Bygningssnedkernes Aktieselskab	Arbejderbevægelsens Erhvervsråd
Direktør Jørgen Christensen, Arbejdernes Fællesbageri	
Forbundsformand Hans Jensen, Murerforbundet i Danmark	
Professor, civilingeniør Ove Hoff	Den polytekniske Lærestalt, Danmarks tekniske Højskole
Professor, ekon. dr. Arne Rasmussen	Handelshøjskolen i København
Direktør, cand. polyt. Jørgen Zedeler	De teknologiske Institutter
Smedemester I. P. Gamsbøl, Rønnebæk pr. Næstved	Jyllands samvirkende Smedemesterforeninger og Østifternes samvirkende Smedemesterforeninger.

Til sekretærer for kommissionen blev udpeget ekspeditionssekretær K. Arnskov og fuldmægtig E. Hübertz Christensen, handelsministeriet. Den 31. marts 1966 fratrådte Hübertz Christensen hvervet som sekretær, og fra 30. juni 1966 udpegedes i stedet ekspeditionssekretær B. Krum-Møller, Sekretariatet for Danmarks Erhvervsfond.

Den 25. februar 1966 udpegedes kontorchef Erik Nielsen, handelsministeriet, til som sagkyndig at organisere tilvejebringelsen af det nødvendige materiale som grundlag for de fortsatte drøftelser inden for kommissionen.

I øvrigt er der under kommissionens arbejde sket følgende ændringer i kommissionens sammensætning:

Den 30. november 1964 afløste sekr. Knud Christensen forbundsformand Hans Jensen som medlem af kommissionen

" 9. februar 1965		afdelingschef, cand.,oecon. Søren Aggebo cand. polit. Hans Taaning som medlem af kommissionen
" 9. " "	"	forretningsfører Helge Nielsen direktør Herluf Christensen som medlem af kommis- sionen
" 6. oktober "	"	uddannelseskonsulent Niels Hummeluhr kontorchef Kjeld Gleerup som medlem af kommissionen
" 18. maj 1966	"	direktør M. J. Rosenberg direktør B. Nissen som medlem af kommissionen
" 3. januar 1967		afdelingschef, cand. polit. Aage de la Cour kontorchef P. Bov som medlem af kommissionen
" 22. februar 1968	"	Sekretær, cand. polit. Jens Koch, forretnings- fører Helge Nielsen som medlem af kommis- sionen.

I sit andet møde den 4. februar 1964 nedsatte kommissionen følgende arbejdsudvalg:

Analyseudvalget
Informationsudvalget
Finansieringsudvalget
Strukturudvalget og
Statistikudvalget.

På grundlag af en betænkning fra Statistikudvalget afgav kommissionen den 18. februar 1965 en delbetænkning.

Informationsudvalgets kommissorium havde følgende ordlyd:

"Udvalget vil have til opgave at undersøge, hvorvidt der med henblik på en dækkende og let tilgængelig orientering om tekniske fremskridt, nye opfindelser, nye afsætningsmuligheder m.v., måtte være behov for at udbygge det eksisterende oplysningsarbejde, der bl. a. formidles gennem de respektive erhvervsorganisationer, De Teknologiske Institutter, Dansk Teknisk Oplysningstjeneste, Dansk Arbejde og produktivitetsudvalgene.

Såfremt udvalget mener, at der vil kunne gennemføres forbedringer bl. a. i lys af erfaringerne fra tilsvarende oplysningsvirksomhed i udlandet, bør udvalget afgive forslag med henblik herpå.

Det skal bemærkes, at handelsministeriets produktivitetsudvalg fornylig har nedsat et arbejdsudvalg for produktivitetsfremmende oplysningsarbejde. Informationsudvalget må sikre den fornødne koordination med det nævnte arbejdsudvalgs virksomhed, der dog fortrinsvis tager sigte på et generelt produktivitetsfremmende oplysningsarbejde".

Udvalget fik følgende sammensætning:

Kontorchef Poul Assam
 Direktør Richard Larsen (formand)
 Forskningsleder Per Bredsdorff
 Smedemester I. P. Gamsbøl
 Professor, civilingeniør Ove Hoff
 Direktør B. Nissen
 Ingeniør Erik Weber
 Direktør, cand. polyt. Jørgen Zedeler,

samt udenfor kommissionens medlemskreds:

Civilingeniør K. Klintøe, Dansk Teknisk Oplysningstjeneste, og
 Direktør O. Rydeng, Dansk Arbejde.

Til sekretær for udvalget udpegedes ekspeditionssekretær, Fru K. Arnskov og fra 30. juni 1966 tillige ekspeditionssekretær B., Krum-Møller.

I foråret 1967 afløste kontorchef P. Assam direktør Richard Larsen som formand for udvalget, og direktør M. J. Rosenberg afløste ved sin indtræden som medlem af kommissionen direktør B. Nissen som medlem af Informationsudvalget.

I august 1967 fremsendte udvalget til kommissionens formand "Foreløbig Redegørelse fra Informationsudvalget", som blev forelagt i kommissionen.

Kommissionen har i 3 møder drøftet redegørelsen. Under indtryk af den igangværende debat om mindre virksomheders behov for information og rådgivning har man besluttet at udsende denne redegørelse som en foreløbig betænkning for derved at yde sit bidrag til de overvejelser vedrørende informationens og rådgivningens indhold og udformning, der finder sted i de institutioner og organisationer, der beskæftiger sig med information over for håndværket og den mindre industri. Værdien i dette bidrag ligger bl. a. i, at der er tilvejebragt en systematisk oversigt over informationsnettet med tilknyttede vurderinger, synspunkter og forslag. Når kommissionen ikke har ment at kunne udsende redegørelsen som en delbetænkning, beror det på, at arbejdet i kommissionens øvrige udvalg kan gøre det ønskeligt at supplere og uddybe de nu fremlagte synspunkter og forslag.

Denne foreløbige betænkning indeholder i kapitlerne 1-4 de af Informationsudvalget udarbejdede redegørelser for de eksisterende informationsfaciliteter over for håndværket og den mindre industri i hovedsagen baseret på forholdene, som de var i begyndelsen af 1967, herunder på de for kommissionens sekretariat da foreliggende oplysninger om udviklingen i antallet og størrelsen af virksomheder. På basis heraf og på grundlag af Informationsudvalgets rekommandationer har kommissionen i kapitlerne 5-6 fremsat sine foreløbige vurderinger, overvejelser og forslag.

Kapitel 1. Betænkningens indhold.

a. I nærværende foreløbige betænkning vedr. informationsvirksomheden over for erhvervsvirksomheder inden for håndværk og industri har man anvendt et meget bredt informationsbegreb. Informationsbegrebet omfatter såvel generel oplysningsvirksomhed, som har til formål at inspirere til produktivtetsfremmende aktivitet inden for den enkelte virksomhed, som speciel information, som har til formål at bringe den konkrete viden om tekniske, økonomiske eller ledelsesmæssige problemer. Herudover rummer informationsvirksomhed egentligt et tredje omfattende hovedområde dækkende oplysninger om løn, andre overenskomstforhold og i det hele taget arbejdsretlige spørgsmål, oplysninger, som kan karakteriseres som "juridisk bistand" (oplysninger om lovbestemmelser etc.) samt oplysninger af mere generel art om markedsforhold og afsætningsøkonomiske spørgsmål. Da information på disse områder er et gennemgående led i de fleste organisationers sekretariatsarbejde - og derfor er en helt naturlig sekretariatsopgave - har man ikke fundet det relevant at beskrive den her, ligesom man heller ikke har medtaget den information om erhvervspolitik, som er et naturligt led i organisationernes medlemsaktivitet. Information om salgsfremmende foranstaltninger herunder også spørgsmålet om prislister vil blive omtalt, selvom foranstaltninger af denne art som sådanne behandles i anden forbindelse.

Informationsvirksomheden kan i princippet være rettet til de enkelte virksomheder inden for en bestemt branche, til et udsnit af brancher eller til samtlige virksomheder inden for henholdsvis håndværk og industri.

I mange tilfælde vil informationsvirksomheden formentlig ofte tilsigte at ramme et større eller mindre udsnit af erhvervet eller branchen.

Det foreliggende materiale om den eksisterende informationsvirksomhed belyser kun i ringe grad, i hvilket omfang de afgivne informationsfaciliteter udnyttes af håndværket og den mindre industri. Beskrivelser af informationsvirksomheden har i princippet måttet foretages uden hensyn til, om informationsmodtagerne er større eller mindre virksomheder. I en række tilfælde er det dog muligt at skønne over karakteren af de virksomheder, som informationsorganerne har kontakt med.

b. Ved beskrivelsen af såvel den branchebetonede som den mere tværgående informationsvirksomhed er anvendt følgende begreber:

Informationsområder

Det ovenfor skitserede informationsbegreb - omfattende såvel den tværgående som den mere brancheorienterede oplysningsvirksomhed - er i betænkningen nærmere beskrevet ud fra nedenstående specifikation af informationsområdet.

Specielt er den brancheorienterede informationsvirksomhed i kapitel 2 søgt gengivet i en tabeloversigt med følgende 5 informationsområder:

1	2	3	4	5
Teknisk-faglig viden	Produktionsledelse	Salget	Økonomi	Andre ledelsesopgaver

Bemærkninger til tabellens kolonner:

ad kolonne 1). Herved forstås teknisk/faglig viden, som knytter sig til virksomhedens oprettelse og drift, omfattende tekniske spørgsmål i forbindelse med etablering, indretning af bygninger og lokaler m. v. samt valg og brug af maskiner, materialer o. lign.

ad kolonne 2). Produktionsledelse omfatter ledelsesteknikker og ledelsesprincipper inden for produktions- og driftsteknik såsom produktionsplanlægning og produktionsstyring, arbejdsstudier m. v.

ad kolonne 3). Omfatter viden om ledelsesopgaver inden for salget. Der er derfor i princippet foretaget registrering af en række salgsfremmende aktiviteter, som er gennemført ikke mindst med henblik på eksport, men aktiviteterne forudses i øvrigt som ovenfor anført nærmere behandlet andetsteds.

ad kolonne 4). Omfatter information om regnskabsføring, kalkulation, budgetlægning og finansieringsproblemer. Enkelte organisationer forestår økonomiske sammenligninger mellem virksomheder; en sådan aktivitet er i princippet søgt registreret, uanset at aktiviteten som sådan falder uden for informationsbegrebet.

ad kolonne 5). Omfatter information om andre ledelsesopgaver dækkende egentlig virksomhedsledelse omfattende bl. a. virksomhedens målsætning, planlægning og organisation, arbejdsledelse og de hertil knyttede samarbejdsproblemer på arbejdspladsen. Endvidere vil blive fremdraget indkøbsproblemerne; informationsvirksomheden er på dette område ikke særlig omfattende og derfor ikke gjort til genstand for særlig registrering i tabellen over den brancheorienterede informationsvirksomhed, men omtalt i den ledsagende tekst.

Informationsformer

Den foretagne beskrivelse af informationsvirksomheden inden for de forskellige brancher under såvel fremstillingsvirksomhed som reparationsvirksomhed, håndværksmæssig servicevirksomhed, bygge- og anlægsvirksomhed, butikshåndværksvirksomhed er opdelt i 4 hovedformer for information, nemlig:

1. Rådgivning enten hos institution el. lign. eller ved konsulentbistand ude i virksomheden (betegnet R i de skematiske oversigter). Individuel rådgivning.
2. Kursusvirksomhed af efteruddannelsesmæssig karakter (betegnet K).
3. Oplysningsvirksomhed i form af foredrag, konferencer, udstillinger o. lign. (betegnet O).

4. Oplysningsvirksomhed i øvrigt omfattende tidsskriftvirksomhed, udsendelse af andre publikationer og skriftligt informationsmateriale til virksomhederne samt biblioteks- og dokumentationstjeneste (betegnet S).

Informationsorganer

Informationsvirksomhed udøves af et omfattende antal organer af meget forskellig art. De forskellige typer (arter) af informationsorganer kan grupperes på følgende måde, idet bemærkes, at en konkret listning af de enkelte organer er foretaget i tilknytning til beskrivelsen af henholdsvis den brancheorienterede og den tværgående informationsvirksomhed;

1. Teknologiske institutter
2. Andre institutter og laboratorier m. v.
 - a) forskningsinstitutter
 - b) biblioteks- og dokumentationsorganer samt oplysningstjenester.
3. Erhvervenes organisationer og foreninger
 - a) hovedorganisationer
 - b) brancheorganisationer
 - c) andre.

Listningen af erhvervenes organisationer omfatter både arbejdsgiverorganisationerne og erhvervsorganisationer. Sondringen mellem disse to typer organisationer er ikke altid lige skarp; ofte falder de organisatorisk sammen, men i mange tilfælde går forbindelserne på tværs i det organisatoriske net.

De angivne typer informationsorganer giver i større eller mindre udstrækning information inden for alle de ovenfor nævnte informationsområder dog naturligvis således, at der forekommer en vis naturlig arbejdsdeling. De pågældende organer anvender ligeledes i større eller mindre udstrækning alle informationsformer, og her kan man næppe finde et naturligt mønster, men arbejdsformen (informationsformen) kan dog variere stærkt fra organ til organ; således arbejder visse brancheorganisationer alene med konsultation, mens andre satser på kursusvirksomhed etc.

Ovenfor har man søgt at karakterisere de enkelte informationsområder og -former og derved foretaget en tilsyneladende skarp afgrænsning. Der er dog i praksis naturligt en glidende overgang mellem de forskellige informationsformer og forskellige informationsområder. Det registrerede billede af informationsaktiviteterne kan derfor kun være en summarisk oversigt over informationsvirksomheden, som ikke rummer alle detaljer, og som givetvis undlader at medtage en række, måske mindre formaliserede, men alligevel betydningsfulde aktiviteter, som udelukkende beror på de personlige kontakter.

Beskrivelsen må derfor fortolkes med visse forbehold og kan kun give et hovedindtryk af det faktiske net af informationskanaler.

Det bemærkes, at beskrivelsen af informationsvirksomheden i de følgende kapitler ikke omfatter de organer, som alene udøver en mere formaliseret undervisning som f. eks. de tekniske skoler (herunder mesterskolerne), han-

delsskoler (som udover de direkte eksamens-grundskoler driver en kursus-virksomhed, der frekventeres af deltagere fra såvel handel som industri m. v.), og beskrivelsen omfatter heller ikke den efteruddannelsesvirksomhed, som drives af en række faglige foreninger som f. eks. Ingeniør-Sammenslutningen, Ingeniørforeningen m. fl. Den informationsvirksomhed, som udøves af leveran-dører, og som ikke mindst for mindre virksomheder kan være af ikke ringe betydning, er heller ikke registreret.

Endelig har man heller ikke medtaget den service (information), som f. eks. banker, revisorer og speditører kan yde som led i deres forretningsforbindelse med en virksomhed. Som en yderligere informationsgiver bør nævnes de private konsulentfirmaer, som dog skønnes normalt kun at have kontakt med lidt større virksomheder.

Det skal endelig understreges, at man ikke nærmere har beskrevet mere eller mindre formaliseret samarbejde mellem enkelte erhvervsvirksomheder, f. eks. i form af ERFA-samarbejde, lokal erfaringsudveksling, samarbejdsgrupper om salg og/eller produktion etc. ; sådanne aktiviteter er kun registreret, når de har en mere omfattende karakter.

Kapitel 2. Informationsvirksomhed indem for brancherne.

Bemærkninger om anvendt systematik og formålet med beskrivelsen af den brancheorienterede information samt eventuelle forbehold vedrørende foreliggende materiale:

Til belysning af den brancheorienterede informationsvirksomhed er man gået ud fra den i øvrigt af kommissionen fulgte hovedopdeling i fremstillingsvirksomhed, reparationsvirksomhed, haandværksmæssig servicevirksomhed, bygge- og anlægsvirksomhed samt butikshåndværksvirksomhed. Herindenfor har man igen sondret mellem hovedbrancheområder ¹⁾. Kommissionen har som der i øvrigt redegøres nærmere for i den endelige betænkning, i statistisk henseende for så vidt angår fremstillingsvirksomheder begrænset sig til virksomheder med under 20 ansatte. Dette størrelseskriterium har dog som foran nævnt ikke kunnet være afgørende ved nærværende undersøgelser.

Til belysning af den eksisterende informationsaktivitet havde sekretariatet for Danmarks Erhvervsfond udarbejdet en oversigt over informationsaktiviteter, der står til rådighed for håndværk og industri. Da de enkelte informationsorganer som overvejende hovedregel ikke er i besiddelse af en samlet oversigt med nøjagtige oplysninger om "kundernes" størrelsesforhold, kunne man som hovedregel ikke få oplyst, om informationsaktiviteten især udnyttes af og er bestemt for den gruppe af virksomheder, som er omfattet af kommissionens arbejdsområde. Oversigten medtog stort set kun informationsaktiviteten i det omfang, den gennemføres ved konsulenter på kollektiv og individuel basis i de teknologiske institutter og i visse andre institutter og laboratorier samt i de organisationer, der får tilskud til konsulentvirksomhed i henhold til lov nr. 207 af 16. juni 1962 om teknologiske institutter og konsulentvirksomhed. Oversigten omfattede således ikke anden informationsvirksomhed i de pågældende brancher, f. eks. i egentlige forskningsinstitutter, og anden aktivitet end ved konsulenter, f. eks. mødevirksomhed ved foredragsholdere udefra, udsendelse af fagblade etc.

Da det af erhvervsfondssekretariatet udarbejdede materiale - trods de ovenfor anførte begrænsninger - var temmelig omfangsrigt, udarbejdedes på grundlag heraf skematiske oversigter over den brancheorienterede informationsvirksomhed. Da oplysningerne om informationsaktiviteten selvsagt ikke kan begrænses blot til den aktivitet, der gennemføres ved konsulenter, har man søgt at supplere dette materiale med oplysninger om anden informationsvirk-

1) Disse er ofte betegnet "industri", selvom der heri indgår typiske håndværksfag.

somhed inden for de pågældende brancher. De skematiske oversigter omfatter herefter i princippet informationsvirksomhed af det ovenfor under kapitel 1 beskrevne indhold. Da udarbejdelsen af en fuldstændig oversigt over informationsaktiviteten i de forskellige brancher ville være overordentlig tidskrævende - og i øvrigt kun helt korrekt i det øjeblik, den er udarbejdet - vil det næppe kunne undgås, at der er lakuner i de summariske oversigter. Det bemærkes, at dette materiale som anført i indledningen er udarbejdet i begyndelsen af 1967.

Af praktiske grunde kan det af de skematiske oversigter kun konstateres, at der eksisterer en informationsaktivitet af den pågældende art inden for vedkommende branche, derimod ikke, om denne gennemføres af ét eller flere informationsorganer, af hvilket, aktivitetens omfang eller kvalitet. I det af erhvervsfundssekretariatet udarbejdede materiale fandtes en række oplysninger om antallet af konsulenter og andre medarbejdere, antallet af kurser og konsultationer etc. Man havde derfor her bl. a. et vist bidrag til belysning af omfanget af informationsvirksomheden inden for den pågældende branche.

Som supplement til de skematiske oversigter har man udarbejdet en fortegnelse over institutter, organisationer m. v. inden for vedkommende hovedbrancheområde, hvor man har søgt at angive de institutter, organisationer m.v., der så vidt kommissionens sekretariat bekendt udfører en informationsaktivitet, som er virksom enten over for enkelte eller et udsnit af brancher inden for området.

Med henblik på en vurdering af omfanget af informationsaktiviteterne inden for vedkommende hovedområder har man på grundlag af det indtil nu foreliggende forsøgt foreløbigt at give en kort beskrivelse af antallet og størrelsen af virksomheder inden for de enkelte hovedområder. Man har herved benyttet den af Det statistiske Departement udarbejdede og i handelsministeriet nærmere bearbejdede sammenligning mellem erhvervstællingerne af 1948 og 1958. (Det skal bemærkes, at der på grund af ændringer i virksomhedernes placering i de to tællinger inden for de forskellige brancher kan være uøjagtigheder, særlig for så vidt angår "restgrupper"). For tiden efter 1958 foreligger ikke tal, der på samme måde er direkte sammenlignelige. Da man i øvrigt har haft behov for kontakt med forskellige brancheorganisationer med henblik på oplysninger om disses informationsaktivitet, har man samtidig søgt at indhente oplysninger, der kunne belyse antallet af virksomheder i dag og eventuelle forskydninger i disses størrelsesforhold. Bemærkningerne herom må imidlertid betragtes som foreløbige, men må antages at kunne have en vis værdi i forbindelse med overvejelserne om omfanget af informationsvirksomheden.

På basis af de ovennævnte oplysninger og med de anførte forudsætninger har man derefter i de følgende afsnit forsøgt at foretage en summarisk belysning af informationsvirksomheden inden for de forskellige hovedbrancheområder. Denne belysning skulle især tjene til at tilvejebringe et billede af variationerne i informationsvirksomheden inden for de forskellige informationsområder. Disse oplysninger må imidlertid suppleres med oplysningerne om den tværgående informationsvirksomhed for at tilvejebringe et vist grundlag for et helhedsbillede af informationsaktiviteterne over for håndværket og den mindre industri i dag.

NÆRINGS- OG NYDELSESMIDDELINDUSTRIEN

1. Dette område omfatter i erhvervstællingen en række brancher, som ikke naturligt falder under kommissionens område, således slagterier, tarmrensere, mejerier og ostefabrikker samt møller, og en enkelt betydningsfuld branche: bagerforretninger, der under hensyn til kommissionens hovedopdeling af erhvervsområderne er henført under butikshåndværksvirksomhed.

Når bortses fra ovennævnte brancher kan om hele området fra erhvervstællingerne af 1948 og 1958 oplyses følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	2.796	2.416	51.501	11.493	2.476	397
1958	1.587	1.216	51.738	7.326	4.662	533
Stigning	÷ 43%	÷ 50%	-	÷ 36%	88%	34%

Udviklingen viser inden for næsten alle de enkelte brancher samme tendens som for hovedområdet med en meget væsentlig nedgang i antallet af virksomheder, ikke mindst de mindre, og en nedgang i sådanne virksomheders betydning for området. Det kan yderligere påpeges, at det især var virksomheder med under 5 ansatte, der er gået ned i andel af det samlede antal, personel og omsætning.

Om udviklingen i tiden siden 1958 kan foreløbig bemærkes, at de for kommissionens sekretariat foreliggende oplysninger tyder på, at tendensen til nedgang i det samlede antal virksomheder, herunder særlig de mindre virksomheder, synes at være fortsat. Samtidig har der yderligere inden for området vist sig en tendens til koncerndannelse, således at den finansielle koncentration er større end den koncentration, der vil vise sig f. eks. ved en erhvervstælling i dag.

Antallet af mindre virksomheder har formentlig i tiden fra 1958 til i dag fortsat været faldende. Faldet har muligvis været noget mindre end i tiden fra 1948 til 1958. Som begrundelse for en sådan hypotese kan anføres, at der i de senere år har været en tendens til i større udstrækning at købe færdigfremstillede fødevarerprodukter, som i dag i ikke ringe udstrækning fremstilles i mindre virksomheder. Endvidere kan specielt for så vidt angår fiskeindustrien henvises til den store stigning i fangst og eksport, og at der efter det foreliggende på dette område formentlig kun er et ret ringe fald i antallet af virksomheder, der er beskæftiget inden for dette område.

Udviklingen har medført, at der i en række brancher inden for nærings- og nydelsesmiddelindustrien i dag enten ikke eller kun i begrænset antal findes mindre virksomheder, eller at disse få tilbageværende virksomheders betydning i den samlede produktion inden for den pågældende branche efterhånden er overordentlig begrænset. Dette gør sig således især gældende for så vidt angår den egentlige konservesindustri (kød, fisk og i nogen udstrækning også grønt), inden for fabrikationen af konsumis, mælkepulver, til dels

af margarine, samt for så vidt angår bajerskølbryggerier og i tobaksindustrien.

De mindre virksomheder omfatter derfor fortrinsvis virksomheder inden for følgende områder: Fremstilling af pølser og andre tilberedte kødvarer, (men ikke konserver), pålægsvare, fiskefilets for salg især til det lokale marked, røgede fiskevarer, marmelader og frugtsaft, småkager og anden slags bagværk, visse chokolade- og sukkervarer samt forskellige specialiteter. Blandt de mindre virksomheder findes endvidere ca. 40 brødfabrikker, ca. 35 meget små margarinefabrikker, hvidtølsbryggerier og en del mineralvandsfabrikker (det forholdsvis betydelige antal mindre mineralvandsfabrikker hænger delvis sammen med afgiftsforholdene).

Det må i øvrigt fremhæves, at der inden for nærings- og nydelsesmiddelindustrien er mange stærkt mekaniserede virksomheder, således at selv virksomheder, der kun beskæftiger et meget begrænset personel, kan have en forholdsvis stor omsætning i forhold til personellet's størrelse.

Praktisk taget alle virksomheder inden for branchen er industrielt præget, (det sidste "håndværksfag" inden for dette område, fremstillingen af tobaksvarer, er som håndværksfag ved at uddø).

2. Om informationsvirksomheden inden for dette område henvises til den skematiske oversigt, side 18) hvor aktiviteten i de enkelte brancher i den form, hvorunder den gennemføres, er søgt registreret, samt listen (side 19-20) over institutter og organisationer m.v. inden for området med angivelse af de organisationer, institutter m. v. , der efter det foreliggende virker som informationsorganer inden for en enkelt eller en flerhed af brancher inden for området.

Af disse oplysninger synes at fremgå, at der som helhed inden for området er en ret god adgang til information af betydning for produktionen, især for så vidt angår teknisk-faglig viden. For enkelte brancheområder, kød, fisk og margarine er der særlige institutter og laboratorier, Slagteriernes Forskningsinstitut i Roskilde og Landbohøjskolens Slagteri- og Konserverlaboratorium betjener dog kun medlemmerne af de bag instituttet og laboratoriet stående organisationer, de danske andelsslakterier og medlemmerne af Kødindustriens Fabrikantforening, d. v. s. , at den overvejende andel af mindre virksomheder ikke har adgang til denne oplysningsvirksomhed.

På enkelte områder, særlig for så vidt angår konservering af frugt og grøntsager og fremstilling af marmelader, salater og andre pålægsvare, kager og bisquits m. v. , findes der kun meget begrænset adgang til information hos et neutralt uafhængigt laboratorium eller institut. Det teknologiske Institut i København har dog et bage- og mellaboratorium, hvis virksomhed imidlertid er særdeles begrænset og især retter sig mod bagermestrene. På Jydsk Teknologisk Institut har levnedsmiddelfdelingen netop påbegyndt en vis aktivitet, der må antages at ville blive af betydning for en del af de mindre virksomheder, der fremstiller pålægsvare. Enkelte af de større virksomheder har enten *egen* forsøgsvirksomhed eller søger bistand f. eks. hos udenlandske laboratorier, ligesom der også her i landet findes enkelte kommercielle laboratorier. Det må dog fremhæves, at der på området findes visse tværgående institutioner, således A. T. V. -Institutterne: Biocentralen og Emballageinstituttet samt Dybfrostinstituttet, der kan bistå virksomheder inden for bran-

chen på en række områder, men det vil formentlig også her fortrinsvis være de større virksomheder, der står bag de pågældende laboratorier og institutter og udnytter disse. Mange virksomheder indenfor dette hovedbrancheområde benytter sig især af leverandørinformation, f. eks. marmeladefabrikkerne.

Informationen videregives formentlig overvejende i form af rådgivning og kurser. Der findes dog i hvert fald ét fagblad, især indeholdende information af teknisk-faglig art udgivet af flere brancher inden for næringsmiddelindustrien i samarbejde og dækkende deres fælles interesser.

Alt i alt er det indtrykket, at der især hos de mindre virksomheder inden for levnedsmiddelområdet må være behov for en neutral informationsvirksomhed om teknisk-faglig viden og om produktionen i det heletaget. Det er muligt, at en udvidelse af det jyske teknologiske instituts levnedsmiddelafdeling vil være tilstrækkelig.

For så vidt angår information i øvrigt synes den brancheorienterede virksomhed tilsyneladende ret begrænset. Enkelte organisationer gennemfører for så vidt angår salget en vis informationsaktivitet, (ligesom der særlig inden for kødindustrien af organisationerne gennemføres en vis forbrugervendt reklame- og informationsaktivitet som fællesforanstaltning).

For så vidt angår indkøb synes der ikke at foreligge nogen branchemæssig informationsaktivitet, ligesom informationsvirksomheden for så vidt angår økonomi og regnskab samt andre ledelsesmæssige opgaver, som det også vil ses af oversigten, er meget begrænset. Bedst synes forholdene her at være inden for kødområdet, men hovedsagelig rettende sig imod de større virksomheder.

Efter det foreliggende søger en del virksomheder under dette område information om virksomhedsledelse m. v. i hovedorganisationerne som led i den generelle tværgående informationsvirksomhed, der drives af disse, eller særlig for så vidt angår de mindre virksomheder i de teknologiske institutter. Men det forekommer, at der for nærings- og nydelsesmiddelindustrien som helhed, og ikke mindst for de mindre virksomheder, må være behov for øget informationsaktivitet for så vidt angår salg, økonomi og ledelsesmæssige opgaver i øvrigt. I den forbindelse må fremhæves, at der som nævnt inden for nærings- og nydelsesmiddelindustrien fortsat foregår en koncentration inden for produktionen. Da der ligeledes i engros- og detailhandelen sker en forøgelse i virksomhedsstørrelse og integrering, må øget informationsaktivitet om f. eks. distribution, økonomi og regnskabsforhold derfor være af særlig betydning.

Branchernes informationsvirksomhed

NÆRINGS- OG NYDELSESMIDDELINDUSTRI	Antal virksomheder 1958		Tekn. -faglig viden 1.	Produktions- ledelse 2.	Salg 3.	Økonomi 4.	Andre ledelsesopgaver 5.
	1-19 pers.	20 og derover					
Kødvare- og konserverfabrikker	44	33)R. K. O. S.))R. K. O.))R. O.)
Anden tilberedning af kød	63	7					
Mælkekondens- og eksportflødefabriker	11	13			S.		
Konsumisfabrikker	15	12					
Tilberedning af frugt og grøntsager	103	23					
Fiskehermetikfabrikker	15	22)				
Røgning og saltning af fisk samt fiskefars- og fiskefiletfabrikker	185	26)R.)				
Brød-, kiks- og bisquitfabrikker	168	58					
Chokolade- og sukkerfabrikker	73	25					
Margarinefabrikker	39	10	R.	K.			
Kartoffelmelsfabrikker	7	0					
Tørrerier- og kaffesurrogatfabrikker	3	2					
Eddike- og sennepsfabrikker	13	4					
Fiskemels- og kødfoderfabrikker	93	24					
Anden næringsmiddelindustri	101	29	R. K.	K.			
Bryggerier og maltfabrikker	96	28	R.				
Mineralvandsfabrikker	86	7					
Tobaksindustrien	101	30					

R = Rådgivning enten hos institution el. lign. eller ved konsulentbistand ude i virksomheden

K = Kursusvirksomhed af efteruddannelsesmæssig karakter

O = Oplysningsvirksomhed i form af foredrag, konferencer, udstillinger o. lign.

S = Oplysningsvirksomhed i øvrigt, tidsskriftvirksomhed, udsendelse af andre publikationer og skriftligt informationsmateriale til virksomhederne samt biblioteks- og dokumentationstjenester.

INSTITUTTER OG ORGANISATIONER
INDEN FOR NÆRINGS- OG NYDELSESMIDDELINDUSTRIEN

Branche	Institutter	Organisationer
Tilberedning og konservering af kød	*) Slagteriernes Forskningsinst. og Slagteriskolen i Roskilde	*) Kødkonserverfabrikanternes Eksportsammenslutning
	*) Slagteri- og Konserverlaboratoriet på Landbohøjskolen Teknologisk Institut i København, Slagterikonsultationen	Kødindustriens Fabrikantforening
Mælkekondens- og Eksportflødefabrikker	*) Danmarks Mejeritekniske Selskab	Mælkekonservesindustriens Arbejdsgiverforening FAMEX
		Foreningen Danske Eksportflødefabrikker
Konsumisfabrikker	Danmarks Mejeritekniske Selskab	Foreningen Dansk Fløde-Is
Tilberedning og konservering af frugt og grøntsager		Foreningen af Konserverfabrikanter i Danmark F. I. R. N. & S. A. F. I. D. Foreningen af Frugtvinsfabrikanter i Danmark Sammenslutningen af Danmarks Æblemosterier
		Foreningen for Danmarks Fiske-Konservesindustri
		Danske Fiskefiletfabrikkers Eksportforening Landsforeningen af Fiske-salterier og Halvkonservesfabrikker Centralforeningen af Fiske-røgerier i Danmark
Tilberedning og konservering af fisk	Fiskeriministeriets Forsøgslaboratorium	

Branche	Institutter	Organisationer
Brødfabrikker, Kiks- og Bisquitfabrikker m. v.	*) Teknologisk Institut, Bage- og Mellaboratoriet	Foreningen af Bisquit-, Kage- og Vaffelfabrikker Arbejdsgiverforeningen af danske Kiks-, Bisquit-, Vaffel- og Makaronifabrikker
Chokolade- og Sukkervarefabrikker	-	Landsforeningen af Chokolade- og Sukkervarefabrikker af 1930 Brancheforeningen for danske Sukkervare-, Marcipan- og Chokoladefabrikker Foreningen af Danske Chokolade- & Sukkervarefabrikker
Margarinefabrikker	*) Dansk Fedtforskningsinstitut	*) Margarine-Industriens Fælles-Udvalg, M. I. F. U.
Eddike- og Sennepsfabrikker	-	Foreningen af Sennepsfabrikker i Danmark
Fiskemels- og Kødfoderfabrikker m. v.	-	Foreningen for Danmarks Fiskemel- og Fiskeolieindustri
Anden næringsmiddelindustri	*) Jydsk teknologisk Institut, Levnedsmiddelafdelingen	Foreningen af Salatfabrikker i Danmark
Drikkevareindustri	Skandinavisk Bryggerilaboratorium	*) Bryggeriforeningen Danske Mineralvandsfabrikanters Fællesforening
Tobaksindustri	-	Cigarmagerlauget i Danmark Tobaksindustriens Kontor

Institutter m. v. omfattende flere eller alle brancher inden for nærings- og nydelsesmiddelindustrien

- *) Laboratoriet for Levnedsmiddelkonservering
- *) Dybfrostinstituttet (Dybfrostindustriens Sammenslutning)
- *) Biocentralen
- *) Emballageinstituttet
- *) Isalesta (Industriens Sammenslutning vedr. Levnedsmiddelstandards)

De med *) anførte institutter og organisationer har efter det foreliggende en informationsvirksomhed af den i kapitel 1 beskrevne art.

TEKSTIL- SAMT FODTØJS- OG BEKLÆDNINGSIKSTRIEN

1. Tekstilindustrien omfatter spinderier, væverier (herunder fremstilling af metervarer, boligtekstiler, linned, gulvtæpper m. v.), trikotagefabrikker samt specialfabrikker, herunder fiskenetfabrikker, rebslagerier og fabrikker for fremstilling af tekniske tekstilvarer.

Om området kan fra erhvervstællingerne af 1948 og 1958 oplyses følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	1.130	832	32.833	4.191	703	63
1958	825	618	23.859	3.035	1.091	120
Stig- ning	÷ 27%	÷ 26%	÷ 27%	÷ 28%	55%	90%

Udviklingen viser som hovedregel for så vidt angår antal virksomheder og samlet personel stort set samme tendens for de større som de mindre, hvorimod den samlede omsætning for de mindre steg langt mere end for de større. For enkelte brancher, håndvæverier og de mindre rebslagerier, var der dog i det hele en større nedgang end for området som helhed; for så vidt angår trikotagefabrikkerne, den største branche inden for området, var der en mindre nedgang i antal og personel end gennemsnittet, og for de mindre virksomheder, især de mindste med under 5 ansatte, tværtimod en nettotilgang; også i andre af brancherne: de industrielle væverier, var der en vis forskydning til fordel for de mindre virksomheder.

Om udviklingen i tiden siden 1958 kan bemærkes, at de foreløbigt foreliggende oplysninger tyder på, at der inden for tekstilindustrien måske ikke har været en helt så stor årlig nedgang i antallet af virksomheder og personel som i tiden 1948 til 1958. I den forbindelse kan også henvises til den store stigning i produktionen og eksporten. Ganske vist er der for de traditionelle spinderier og væverier formentlig sket en vis koncentration og nedgang i antallet. Til gengæld er der opstået virksomheder, der bruger nye råmaterialer, fremstiller nye varer. Trikotagefabrikkerne, der i 1958 udgjorde ca. 40% af samtlige virksomheder inden for området (335 virksomheder), og hvis personel og omsætning udgjorde omkring 30%, anslås i dag at være steget til ca. 400 virksomheder, der har en langt større produktion, men formentlig uden at personellet er steget tilsvarende. Denne stigning i antallet af virksomheder har særlig været koncentreret i området Herning/Ikast, hvorfra det i øvrigt er oplyst, at kun ganske få af de ca. 150 nye trikotage- og beklædningsindustrivirksomheder, der er opstået i de sidste 5 år, er ophørt. For så vidt angår rebslagerier er der sket en stærk nedgang i antallet af virksomheder, der forventes at fortsætte.

Hvad angår fodtøjs- og beklædningsindustrien skal bemærkes, at der under dette område henhører skotøjsfabrikker, herre- og dameskrædderforret-

ninger samt hele den industrielle fremstilling af beklædning, der i organisationsmæssig henseende kunne henhøre under Beklædningsindustriens Sammenlutning, endvidere en række andre virksomheder som hattefabrikker, buntmagere, plissé- og hulsømsforretninger, sejlmagerier, sækkefabrikker, virksomheder for fremstilling af modeartikler etc. , hvis produktion dog kun udgør en meget begrænset del af den samlede produktion inden for fodtøjs- og beklædningsindustrien.

Om dette område kan fra erhvervstællingerne af 1948 og 1958 oplyses følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	12,422	11,814	67,895	32,761	1,102	383
1958	6,576	6,147	42,827	16,507	1,292	372
Stigning	÷ 47%	÷ 48%	÷ 37%	÷ 50%	17%	÷ 3%

Som det fremgår af ovennævnte tal, er udviklingen i antallet af mindre virksomheder stort set svarende til udviklingen inden for området som helhed. I modsætning til tekstilindustrien har de mindre virksomheder dog haft en egentlig nedgang i omsætningen i den nævnte periode.

Om udviklingen i tiden siden 1958 kan bemærkes, at man på basis af de foreløbigt foreliggende oplysninger vil skønne, at nedgangstendensen for så vidt angår antallet af virksomheder fra tiden 1948 til 1958 for området som helhed sandsynligvis er fortsat i samme tempo, selv om den industrielle produktion og eksporten af klædningsstykker og fodtøj er steget stærkt. For så vidt angår det beskæftigede personel har der sandsynligvis kun været ringe ændring i antallet. Det skal dog herved bemærkes, at der i det hele er tale om et meget uoverskueligt område, og at skønnet derfor må tages med al muligt forbehold. Der er her for størstedelens vedkommende tale om et betydeligt antal mindre virksomheder, der ikke er organiserede, virksomheder med en ret forskelligartet produktion og i stor udstrækning enkeltmandsvirksomheder på grænsen mellem håndværk/hjemmeindustri og egentlig industri.

Om de enkelte brancher kan i øvrigt oplyses, at nedgangen i antallet af skotøjsfabrikker er fortsat, og der skønnes i dag næppe at være mere end 100 egentlige skotøjsfabrikker. Der er i de forløbne ti år kun startet en enkelt ny fabrik. Faldet i antallet af skræddere, i hvert fald herreskræddere, er ligeledes fortsat, og der skønnes i dag ikke at være mere end ca. 1300 herreskræddermestre. Disses antal vil muligvis fortsat falde, ikke mindst i betragtning af de ganske få påbegyndte lærlingeforhold.

Det kan imidlertid ikke afvises, at der gennem målkonfektionssystemets indførelse og en øget interesse hos stormagasiner og konfektionsforretninger for at kunne tilbyde tilpasning og individualisering af habitter vil ske en stabilisering af antallet, idet en del af virksomhederne herefter skifter karakter fra detaillistforetagender til underleverandørforetagender.

For så vidt angår de industrielle konfektionsfabrikker m. v. , der kunne falde ind under Beklædningsindustriens Sammenslutning, skønnes det, at der er færre virksomheder end i 1958, men at disse er blevet lidt større. En del store, gamle virksomheder er ophørt, men nye er til gengæld opstået. Organisationsprocenten ligger her på omkring 30%. Beklædningsindustriens Sammenslutning har ca. 275 medlemmer.

Antallet af hattefabrikker, damehattefabrikker, virksomheder til fremstilling af forskellige andre modevarer samt handskefabrikker, der dog i forhold til det totale område kun udgør en ret ringe del, er formentlig ligeledes faldet stærkt.

Alt i alt er der inden for fodtøjs- og beklædningsindustrien særlig mange virksomheder med under 20 ansatte og yderligere særlig mange med under 10 ansatte, herunder mange enkeltmandsvirksomheder.

Inden for tekstil- samt fodtøjs- og beklædningsindustrien som helhed synes der fortsat at være gode muligheder for eksistensen af mindre industrielle virksomheder, og der opstår fortsat nye levedygtige mindre virksomheder, særlig blandt trikotagefabrikker, dame- og børnekonfektionsfabrikker samt specialvirksomheder, og de fleste mindre industrielle virksomheder findes inden for disse brancher. Herudover findes der som anført en del egentlige håndværksvirksomheder, først og fremmest herre- og dameskrædderier, buntmagerier, handskefabrikker samt håndvæverier, Disses antal vil formentlig fortsat være nedadgående, men en del af disse virksomheder kan måske forventes at opnå en øget omsætning i forbindelse med delvis optagelse af detail- eller engroshandel.

2. Om informationsvirksomheden henvises til den skematiske oversigt, (side 26-27) hvor aktiviteten i de enkelte brancher i den form, hvorunder den gennemføres, er søgt registreret, samt til listen over institutter og organisationer m.v. (side 28-29) inden for området med angivelse af de institutter, organisationer m. v. , der efter det foreliggende udfører en informationsaktivitet over for enkelte eller flere brancher inden for området.

Af oversigten og de foreliggende oplysninger i øvrigt synes at fremgå, at der som helhed også for de mindre virksomheder inden for området er en ret god adgang til information af betydning for produktionen, herunder såvel af teknisk-faglig art som om produktionsledelse m. v. Dansk Textil Institut, der virker for såvel tekstil- som beklædningsindustrien, gennemfører således en ret udstrakt forsøgs- og rådgivningsvirksomhed samt afprøvning af alle arter af tekstiler, ligesom instituttet har bibliotek og værksted. Institutet udfører for industrien forsøg vedrørende udvikling af nye processer, maskiner m. v. , ligesom instituttet på egen hånd gennemfører forskning, som skønnes at kunne blive af betydning for industrien. Textilinstituttets konsultationsvirksomhed søges efter foreliggende oplysninger næsten kun af de større virksomheder. Udover den informationsvirksomhed, der gennemføres af Textilinstituttet, har visse af organisationerne også oplysningsvirksomhed af teknisk-faglig art, således f. eks. skræddernes organisationer. Specielt om Beklædningsindustriens Sammenslutning kan nævnes, at dennes konsulent-tjeneste dækker et stort arbejdsområde spændende fra maskinteknik, produktionstilrettelægnings, arbejdsplads indretning over til moderne arbejdsstudier (MTM), produktivitetsfremmende lønsystemer etc. Herudover udføres et be-

tydeligt uddannelsesarbejde på særlige områder gennem Konfektionsassistent-skolen og Beklædningsindustriens arbejdslederskole.

Om informationsvirksomheden i øvrigt kan oplyses, at Dansk Textil Fabrikantforening og Jysk Fabrikantforening for Tricotage, Textil og Beklædning, Beklædningsindustriens Sammenslutning og/eller underorganisationer i tilslutning til denne samt særlige afdelinger i tilslutning til de to skotøjsfabrikantforeninger i større eller mindre udstrækning på organisationsmæssig basis gennemfører foranstaltninger til fremme af salget, herunder også specielt eksporten, og i tilslutning hertil udfolder en ikke ringe informationsvirksomhed. Derimod synes de mere håndværksprægede fag, herunder skrædderene, ikke at have nogen særlig informationsaktivitet på dette område.

For så vidt angår indkøb synes der praktisk taget ikke at foreligge nogen branchemæssig informationsaktivitet, bortset fra den vejledning med hensyn til råmaterialer og maskiner, som kan fås i Textilinstituttet og evt. i visse organisationer, som imidlertid henføres til information af teknisk art.

Med hensyn til information om økonomi og regnskab og foranstaltninger på dette område har der blandt herrekonfektions- og skjortefabrikker samt inden for herreskrædderfaget været gennemført et vist normtalsarbejde. For skræddernes vedkommende er dette dog nu bortfaldet på grund af manglende interesse. Det øvrige begrænsede normtalsarbejde fortsætter, men skal omorganiseres.

Hvad angår ledelsesmæssige opgaver i øvrigt synes der at foreligge aktiviteter på de fleste områder. Også her er aktiviteten størst inden for de brancher, der dækkes af de ovennævnte store organisationer.

Som en vis målestok for den informationsaktivitet, der udfoldes inden for tekstil- og beklædningsindustrien, kan oplyses, at der efter det foreliggende i Textilinstituttet og organisationerne er beskæftiget ca. 50 personer (ingeniører, konsulenter etc.), som - selvom de også, eller måske fortrinsvis, beskæftiger sig med f. eks. forsøgsarbejde og egentlig undervisning - dog deltager i og er af betydning for informationsaktiviteten. Den ret store informationsaktivitet og de på organisationsmæssig basis gennemførte foranstaltninger, som særlig Textilfabrikantforeningen, Jysk Fabrikantforening og Beklædningsindustriens Sammenslutning samt i de senere år de to skotøjsfabrikantforeninger har udfoldet til fordel for medlemmerne, især med hensyn til salgs- og eksportfremmende foranstaltninger, men også på andre områder, har vel i ikke ringe udstrækning medvirket til den store eksportstigning, der har været i de senere år blandt disse organisationers medlemmer. Det må erkendes, at de mindre og mindste virksomheder som hovedregel ikke står som medlemmer af disse organisationer, og derfor ikke umiddelbart kan drage nytte af disse aktiviteter. Af Textilfabrikantforeningens ca. 160 medlemmer, der formentlig dækker 80-90% af produktionen, er der således kun ca. 20 virksomheder, der beskæftiger under 20 ansatte. Der er derimod blandt trikotage- og konfektionsfabrikker (særlig for dame- og børnekonfektion) ret mange mindre virksomheder.

Der er inden for hele dette hovedbrancheområde en ganske udbredt informationsaktivitet inden for de fleste enkeltbrancher, men det er indtrykket, at denne fortrinsvis udnyttes af de større virksomheder. Da der alt i alt på dette område i en årrække har været produktionsfremgang, tør man måske gå ud fra, at den informationsvirksomhed og aktivitet i det hele, der gennemføres af organisationerne og disses medlemmer, kombineret med konkurren-

een inden for området, får virkning også uden for den kreds af virksomheder, den direkte berører. I øvrigt har den stedfundne informationsvirksomhed på disse områder, og i det hele taget den kraftige produktivitets indsats inden for disse brancher, ført til, at de private konsulentfirmaer udnyttes forholdsvis kraftigt af virksomheder i tekstil- og beklædningsindustrien; flere private konsulentfirmaer har i øvrigt specialiseret sig i problemer inden for dette hovedbrancheområde, og enkelte organisationer har truffet aftale med sådanne firmaer om adgang til bistand for deres medlemmer.

Branchernes informationsvirksomhed

<u>TEKSTILINDUSTRI</u>	Antal virksomheder 1958		Tekn. -faglig viden 1.	produktions- ledelse 2.	Salg 3.	Økonomi 4.	Andre ledel- sesopgaver 5.
	1-19 pers.	20 og derover					
Uldspinderier, klæde- og tæppefabriker	27	33	}R. K. O. S.	R. K.	R. O. S.		R. O.
Bomulds-, silkevæverier o.l.	31	29					
Engros-farverier o. a. efter- behandling	8	11					
Andre væverier og spinderier m. v.	50	14					
Trikotagefabriker	243	92					
Fiskenetfabriker	40	7					
Vatfabriker	1	4					
Anden tekstilindustri	84	6					
Håndvæverier	113	1					
Rebslagerier	21	6					

R = Rådgivning enten hos institution el. lign. eller ved konsulentbistand ude i virksomheden

K = Kursusvirksomhed af efteruddannelsesmæssig karakter

O = Oplysningsvirksomhed i form af foredrag, konferencer, udstillinger o. lign.

S = Oplysningsvirksomhed i øvrigt, tidsskriftvirksomhed, udsendelse af andre publikationer og skriftligt informationsmateriale til virksomhederne samt biblioteks- og dokumentations-tjenester.

Branchernes informationsvirksomhed

BEKLÆDNINGSI NDUSTRI	Antal virksomheder 1958		Tekn. faglig viden 1.	Produktions- ledelse 2.	Salg 3.	Økonomi 4.	Andre ledel- sesopgaver 5.
	1-19 pers.	20 og derover					
Skotøjsfabriker	158	89	} O. S.	}	}	}	} O. S.
Fremst. af dele til fodtøj, nådlerier	17	3					
Håndskomager	38	1					
Træskofabriker	254	3					
Skrædderforretninger	1.889	7	O. S.				O.
Dameskrædderinder og syersker	1.952	0	} R. K. S.	} R. K.	} R.	} O.	} R. O. S.
Herrekonfektionsfabriker	138	102					
Dame- og børnekonfektionsfabriker	393	99					
Fremst. af underbeklædning, skjorter og lign.	237	71					
Håttfabriker	30	5					
Buntmagerier	200	5					
Fremst. af damehatte o. a. modevarer	319	6					
Handskefabriker	61	5					
Anden beklædningsindustri	32	3					
Fremstilling af broderier	41	7					
Plissé- og hulsømsforretninger	129	1					
Sejlmagerier og flagfabriker	92	5					
Sækkefabriker og -systuer	32	7					
Anden fremst. af færdige tekstilvarer	135	10					

R = Rådgivning enten hos institution el. lign. eller ved konsulentbistand ude i virksomheden

K = Kursusvirksomhed af efteruddannelsesmæssig karakter

O = Oplysningsvirksomhed i form af foredrag, konferencer, udstillinger o. lign.

S = Oplysningsvirksomhed i øvrigt, tidsskriftvirksomhed, udsendelse af andre publikationer og skriftligt informationsmateriale til virksomhederne samt biblioteks- og dokumentationstjenester.

INSTITUTTER OG ORGANISATIONER INDEN
FOR TEKSTIL- SAMT FODTØJS- OG BEKLÆDNINGSIINDUSTRIEN

Branche	Institutter	Organisationer
<u>Tekstilindustri</u>		
Spinderier, klæde- og tæppefabrikker	*) Dansk Textilinstitut Afdelingen for Tekstilindustri på Den Polytekniske Læreanstalt	*) Tekstilfabrikantforeningen
Væverier		*) Jydsk Fabrikantforening for Tricotage, Textil og Beklædning
Engrosfarverier og anden efterbehandling		
Trikotagefabrikker		
Fiskenetfabrikker		
Vatfabrikker		
Anden tekstilindustri		
Rebslagerier		Foreningen af danske Tøvværksfabrikker
<u>Fodtøjs- og Beklædningsindustri</u>		
Skotøjsfabrikker	-	*) Foreningen af Københavns Skotøjsfabrikanter *) Foreningen af Skofabrikanter i Provinsen
Håndskomagere	-	Landsorganisationen af Skomagemestre og Skotøjshandlere i Danmark
Træskofabrikker	-	Københavns Træskomagerforening Centralforeningen af Træskomagere for Sjælland og Lolland-Falster Fyns Stifts Træskomagerforening
Skrædderforretninger	-	*) Skrædderlauget i København og Provins-Skrædderlauget *) Skræddermestrenes Centralforening

Branche	Institutter	Organisationer
Dameskrædder- inder og syersker	-	*) Kjoleskræddermestrenes Landsforening
Konfektionsfabrik- ker, Skjortefabrik- ker o. lign.	*) Dansk Textilinstitut	*) Beklædningsindustriens Sammenslutning: Foreningen af Fabrikanter af Herreklæder Fabrikantforeningen for Kjoler og Damekonfektion og Skjortefabrikantforeningen. Korsetfabrikantforeningen Kittel- og Linned- Fabri- kantforeningen
Hattefabrikker	-	Hattemagerlauget Foreningen af danske strå- og filthatte-fabrikanter Hatte- og Buntmager- foreningen i Danmark
Buntmagerier	-	" "
		Buntmagerlauget Foreningen af Danske Fabri- kanter og Grossister i Pels- varebranchen under Beklæd- ningsindustriens Sømmenslut- ning
Handskefabrikker	-	Handskemagerlauget
Sejlmagerier og flagfabrikker	-	Dansk Sejlmagermester- forening for Provinsen Sejl-, Flag- og Kompas- magerlauget
Anden fremstil- ling af færdige tekstilvarer	-	Possementmagerlauget Dansk Bandagistforening Vodbinderiernes Arbejds- giverforening Foreningen af Danske Sækkefabriker.

De med *) anførte institutter og organisationer har efter det foreliggende en informationsvirksomhed af den i kapitel 1 beskrevne art.

TRÆ- OG MØBELINDUSTRIEN.

1. Træindustrien omfatter savværker, papkassefabrikker, snedkerier (dog ikke egentlige bygnings- og møbelsnedkerier), visse gamle håndværksfag som bødker-, kurvemager-, drejer- og billedskærerfaget, forskellige andre virksomheder baseret på bearbejdelse og udnyttelse af råtræ (men langt fra alle råtræsforbrugende virksomheder) samt korkvarefabrikker.

Om området kan fra erhvervstøllingerne af 1948 og 1958 oplyses følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	2.605	2.450	15.486	8.772	294	141
1958	1.704	1.566	13.468	5.763	474	166
Stig- ning	÷ 35%	÷ 36%	÷ 13%	÷ 34%	61%	18%

Udviklingen viser en nedgang i antallet af virksomheder og af personel især for de mindre virksomheder, hvis omsætning også steg langt mindre end stigningen i omsætningen inden for hele erhvervsområdet. Nedgangen var særlig udpræget for de ovennævnte gamle håndværksfag.

Møbelindustrien omfatter først og fremmest møbelsnedkerier og-fabrikker samt møbelpolstervirksomheder. For så vidt angår de sidstnævnte har det ikke været muligt at foretage en sammenligning mellem 1948 og 1958, de der i 1948 i denne gruppe også er medtaget sadelmagere. Nedennævnte tal omfatter derfor kun møbelindustrien bortset fra møbelpolstrene. Om dette område kan oplyses følgende:

Møbelsnedkerier og -fabrikker

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	2.285	2.152	15.061	9.589	240	156
1958	1.732	1.599	13.028	6.593	347	153
Stig- ning	÷ 24%	÷ 26%	÷ 13%	÷ 31%	45%	÷ 2%

Hvad angår møbelpolsterforretninger kan fra erhvervstøllingen 1958 oplyses følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1958	1.768	13	4.021	3.622	113	96

Udviklingen viser for møbelindustrien som helhed en nedgang i antallet af virksomheder og personel, som alene falder på de mindre virksomheder. Dog var nedgangen i antallet af virksomheder mindre end i træindustrien.

Om udviklingen i tiden efter 1958 kan for så vidt angår træ- og møbelindustrien bemærkes, at de forannævnte tendenser formentlig er fortsat. I en af Trærådet i 1965 udarbejdet betænkning omfattende de samlede træerhverv (de herunder medtagne brancher falder ikke helt sammen med de i erhvervs-tællingerne under træ- og møbelindustrien medtagne brancher) udtales, at udviklingen mod færre og større virksomheder er fortsat siden 1958. For så vidt angår savværkerne har savværksforeningerne indhentet statistiske oplysninger herom, der viser, at forskydningerne fra små mod større virksomheder er sket i stigende takt gennem de sidste 5 år. De for kommissionens sekretariat foreliggende oplysninger om udviklingen for så vidt angår møbel-snedkerier- og -fabrikker tyder på samme tendens inden for denne branche, d. v. s. fald i antal virksomheder som fra 1948 til 1958, uanset at der i en årrække har været en betydelig stigning i produktionen og eksporten af møbler. For møbelpolsterforretningerne synes tendensen i det hele at være stagnerende.

Træ- og møbelindustrien er imidlertid fortsat et område med relativt mange mindre virksomheder først og fremmest savværker, møbelsnedkerier og -fabrikker samt møbelpolstervirksomheder. (Særlig disse er overvejende mindre virksomheder med kun en enkelt eller et par ansatte). I Trærådets ovennævnte betænkning har man søgt at danne sig et skøn over træindustriens "sande" produktionsværdi og kommer herved frem til, at stigningen i produktionsværdien fra 1948 - 1961 for træmøbelfabrikker ligger på ca. 250% mod ca. 110% for træindustrien som helhed. Savel i Trærådets betænkning som af Møbelfabrikantforeningen udtales det i dag, at der nu er vanskeligheder især for de mindste virksomheder. For møbler er eksporten og salget på hjemmemarkedet stagneret. Der er stigende behov for rationalisering og specialisering.

De ovennævnte gamle håndværksfag (bødkere, drejere m. v.) der næsten udelukkende omfatter meget små virksomheder, vil antagelig efterhånden helt eller delvis forsvinde bl. a. derved, at enkelte virksomheder efterhånden går over i detailhandelen eller får karakter af kunsthåndværksvirksomheder.

2. Om informationsvirksomheden henvises til den skematiske oversigt, (side 34) hvor aktiviteten i de enkelte brancher i den form, hvorunder den gennemføres, er registreret, samt til listen over institutter og organisationer m. v. (side 35 - 36) inden for området med angivelse af de institutter og organisationer m. v., der efter det foreliggende udfører informationsaktivitet over for enkelte eller flere brancher inden for området.

Af oversigten og de foreliggende oplysninger i øvrigt fremgår, at der som helhed for så vidt er en ret udbredt information af betydning for produktionen, herunder såvel om egentlig teknisk-faglig viden som om produktionsledelse m. v. Der udføres således i tilslutning til de teknologiske institutter, særlig på det københavnske instituts træafdeling, ved Landbohøjskolen, ved Statens Byggeforskningsinstitut, på Statsprøveanstalten, under statsskovbruget samt i samarbejde med udenlandske træforskningsinstitutter en betydelig forsøgs-

virksomhed, hvis resultater formidles dels direkte i form af forsøgsrapporter m. v. fra de pågældende institutter, dels i form af information af anden art, artikler, pjecer m. v. i enkelte fagblade og igennem Træbranchens Oplysningsråd. Endvidere gennemføres især på de teknologiske institutter en række kurser af mere kortvarig art af interesse ikke mindst for mindre virksomheder inden for træ- og møbelindustrien, ligesom de teknologiske institutters konsulenttjenester i ikke ringe udstrækning netop henvender sig til de mindre virksomheder. Til belysning af omfanget af informationsvirksomheden kan oplyses, at der på de teknologiske institutter i træafdelingerne ved forsøgs-, undervisnings- og konsultationsvirksomhed er beskæftiget ialt ca. 35 medarbejdere med en teknisk eller faglig uddannelse.

Om informationsvirksomheden i øvrigt skal bemærkes, at der for så vidt angår afsætningen, herunder specielt eksporten, af flere af de betydeligste erhvervsorganisationer inden for træ- og møbelindustrien enten selv eller i tilknytning til disse i ret vid udstrækning gennemføres salgsfremmende foranstaltninger og i forbindelse hermed en ikke ringe informationsvirksomhed. Dette gælder således den i tilslutning til savværksforeningerne dannede organisation, A/S Danish Hardwood, der er dannet med henblik på medlemmernes salg og specielt eksport, samt Møbelfabrikantforeningen og Københavns Snedkerlaug. Disse to organisationer gennemfører en omfattende og forskelligartet aktivitet til fordel for medlemmerne, herunder kursusvirksomhed, konsulentbistand og information i øvrigt.

For så vidt angår indkøb synes savværksforeningerne at have en vis aktivitet i forbindelse med inporten og prisen for råtræ, og man er efter det foreliggende inde på at danne en indkøbsforening. Bortset herfra synes der ikke at være nogen særlig aktivitet med hensyn til indkøbet.

Hvad angår økonomi og regnskab har Møbelfabrikantforeningen gennem 10 år udarbejdet normtal og udsender til foreningens medlemmer orientering herom. Fællesforeningen af danske Savværker har for et års tid siden startet et lignende normtalsarbejde. Inden for de andre brancheområder findes der efter det foreliggende ikke noget sådant. De regnskabsammenligninger, som Københavns Snedkerlaug forsøgte at gennemføre i 50-erne, er opgivet på grund af manglende tilslutning fra medlemmerne.

Selv om den aktivitet, som organisationerne inden for træ- og møbelindustrien har gennemført i en årrække, især har koncentreret sig om det salgsmæssige område, synes der dog også at foreligge en vis aktivitet for så vidt angår andre ledelsesmæssige opgaver, men også her først og fremmest koncentreret i de ovennævnte organisationer.

Der synes derimod som hovedregel ikke at blive gennemført nogen informationsaktivitet i det hele taget for så vidt angår de af træindustrien omfattede gamle håndværksprægede fag, bødker-, kurvemager-, trædrejer- og billedskærerfaget; møbelpolsterforeningerne har efter det foreliggende derimod en vis informationsaktivitet særlig af teknisk-faglig art.

Alt i alt gennemføres der inden for træ- og møbelindustrien en ganske betydelig informationsaktivitet, en aktivitet, der efter det foreliggende også i nogen udstrækning benyttes af de mindre virksomheder. I Trærådets ovennævnte betænkning fremhæves imidlertid, at der navnlig for de mindre virksomheders vedkommende er et behov for en udbygning af de fælles hjælpeinstitutioner, herunder også information og konsulenttjeneste, og det frem-

hæves stærkt, at en række virksomheder inden for træindustrien (særlig de mindste virksomheder) i produktivitmæssig henseende ligger utilfredsstillende sammenlignet med dansk industris gennemsnit, og at den viden om moderne produktionsmetoder m. v. , som er forudsætningen for en øget produktivitet, kun kan gennemføres i form af kollektive foranstaltninger med bistand fra det offentlige. I Trærådets betænkning foreslås bl. a. en udvidelse af den rådgivende virksomhed fra de teknologiske institutter, både på det faglige, men også på det økonomiske område, og det foreslås, at der sker en udvidelse af den lokale rådgivning.

Branchernes informationsvirksomhed

<u>TRÆ- og MØBELINDUSTRI</u>	Antal virksomheder 1958		Tekn. -faglig viden 1.	Produktions- ledelse 2.	Salg 3.	Økonomi 4.	Andre ledel- sesopgaver 5.
	1-19 pers.	20 og derover					
Savværker	419	79			O.	S.	
Maskinsnedkerier	77	14					
Imprægneringsanstalter	12	2					
Pakkassefabriker	129	22	R. K. O. S.	R. K. O. S.			K.
Anden træindustri	421	25					
Møbelsnedkerier og -fabriker	1.509	120			R. O.S.	S.	
Jern- og stålmøbelfabriker	55	12					
Anden Møbelindustri	35	1					
Bødkerforretninger	192	2					
Kurvemagerforretninger	114	0					
Korkvarefabriker	16	7					
Trædrejerforretninger	119	0					
Billedskærerforretninger	89	0					
Liste- og rammefabriker	55	1					
Møbelpolsterforretninger	1.755	13	O.				
Madrasfabriker	39	6					

R = Rådgivning enten hos institution el. lign. eller ved konsulentbistand ude i virksomheden

K = Kursusvirksomhed af efteruddannelsesmæssig karakter

O = Oplysningsvirksomhed i form af foredrag, konferencer, udstillinger o. lign.

S = Oplysningsvirksomhed i øvrigt, tidsskriftvirksomhed, udsendelse af andre publikationer og skriftligt informationsmateriale til virksomhederne samt biblioteks- og dokumentations-tjenester.

INSTITUTTER OG ORGANISATIONER INDENFOR
TRÆINDUSTRIEN OG MØBELINDUSTRIEN

Branche	Institutter	Organisationer
<u>Træindustri</u>		
Savværker	*) Trærådet (ATV)	*) Træindustriens Fællesrepræsentation Foreningen af Imprægneringsanstalter
Maskinsendkerier	*) Træbranchens Oplysningsråd	
Imprægneringsanstalter	Teknologisk Institut, træafdelingen	*) Industrifagene: Træindustriens Fabrikantforening for København og Omegn, for Jylland og for Østifterne
Pakkassefabrikker	*) Jydske Teknologisk Institut - snedkerafdelingen og træteknisk forsøgsafdeling	
Liste- og ramme-fabrikker		
Anden træindustri		
Bødkerforretninger		Bødkerlauget Centralforeningen af Bødkermestre i Provinsen
Kurvemagerforretninger		Kurvemagerlauget
Korkvareforretninger		Udvalget for Korkimportører og Korkfabrikanter af 1940
Trædrejerforretninger		Drejerlauget og Kunstdrejerforeningen i København Drejermestrenes Centralforening i Danmark
Billedskærerforretninger		Centralforeningen af Billedskærmestre i Danmark
Modelsnedkerier		Foreningen af Modelsnedkermestre indenfor Jern- og Metalindustrien

Branche	Institutter	Organisationer
Møbelindustri		
Møbelsnedkerier og -fabrikker		Industrifagene: Træindustriens Fabrikant- forening for København og Omegn, for Jylland og for Østifterne Møbelfabrikantforeningen i Danmark Københavns Snedkerlaug Centralforeningen af Snedker- mestre og Møbelproducen- ter i Danmark Sammenslutningen af Sned- kermestre i Danmark
Møbelpolsterforret- ninger	Jydsk Teknologisk Institut - snedker- afdelingen og træ- teknisk forsøgsaf- deling	Sadelmager- og Tapetserer- lauget i Danmark
Madrasfabrikker		Sadelmager - og Tapetserer- lauget i Danmark

De med *) anførte institutter og organisationer har efter det foreliggende en informationsvirksomhed af den i kapitel 1 beskrevne art.

PAPIR- OG GRAFISK INDUSTRI.

1. Papirindustrien omfatter papir- og papvarefabrikker, papir- og papembal-
lagefabrikker, tapetfabrikker samt i det hele taget fabrikker, der bearbejder
papiret, f.eks. til konvolutter, poser, klæbestrimler o. s. v. ; i bearbejdelsen
indgår hyppigt f. eks. trykning.

Om udviklingen i området kan fra erhvervstællingerne i 1948 og 1958 op-
lyses følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf	I alt	deraf	I alt	deraf 1-19
		1-19 personer		1-19 personer		personer
1948	299	187	9.337	1.364	274	28
1958	274	170	11.309	1.294	690	43
Stig- ning	÷ 8%	÷ 9%	21%	÷ 5%	152%	54%

Af ovenstående fremgår, at ændringen i virksomhedernes antal i det nævnte tidsrum kun var ringe, men dog med størst nedgang for de mindre virksomheder, der ligeledes har haft en vis nedgang i antallet af personel, uanset at det samlede personel steg. Som det vil ses, er de mindre virksomheders andel af beskæftigelsen af omsætningen ringe.

Om udviklingen i tiden siden 1958 kan foreløbig bemærkes, at en del synes at tyde på, at tendensen fra tiden 1948 - 1958 stort set er fortsat. Enkelte mindre virksomheder er ophørt, andre ekspanderende virksomheder tilkommet. Muligvis er efter liberaliseringen af importen især en del mindre virksomheder ophørt.

Medlemstallet i branchens organisationer har igennem årenes løb været ret uforandret. Organisationsprocenten ligger på omkring 60-65%. Når henses til oplysninger fra erhvervstællingen af 1958 er der forholdsvis mange ganske små virksomheder, som formentlig aldrig har været organiseret.

De grafiske fag omfatter først og fremmest bogtrykkerier og maskinsæt-
terier (der udgør ca. halvdelen af antallet af virksomheder). Den næststørste gruppe bogbinderier (ca. 25-30% af det samlede antal), dernæst offset-trykkerier m.v., forlag, dag- og ugeblade samt reproduktionsanstalter og klichéfabrikker.

Om udviklingen i området kan fra erhvervstællingerne i 1948 og 1958 oplyses følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf	I alt	deraf	I alt	deraf 1-19
		1-19 personer		1-19 personer		personer
1948	1.936	1.648	28.370	8.508	485	130
1958	1.893	1.609	29.859	8.323	1.072	236
Stig- ning	÷ 2%	÷ 2%	5%	÷ 2%	121%	82%

Som det vil ses, er antallet af virksomheder og personel kun ændret ganske lidt i det nævnte tidsrum, hvorimod omsætningen især for de større virksomheder steg.

Om udviklingen i tiden fra 1958 skal bemærkes, at antallet af virksomheder formentlig stort set er uændret. Der er dog muligvis i de senere år og vil fremover ske en vis koncentration omkring de større virksomheder med en videre udbredelse af underleverandørsystemet, således at en del specielt arbejde vil foregå i mindre virksomheder.

De grafiske fag har gennem årene været og er endnu idag stærkt håndværksprægede. I den allerseneste tid har den tekniske udvikling bevirket, at man kan forvente, at virksomhederne kan komme til at stå over for en stor teknisk omvæltning.

Når der her i landet tales om de grafiske erhverv, omfatter denne gruppe en væsentlig del af de brancher, der i erhvervstællingen er medtaget under henholdsvis papir- og grafisk industri, dog ikke papir- og papfabrikkerne (praktisk talt kun store virksomheder), tapetfabrikker, bog- og kunstforlag samt dag- og ugeblade uden trykkeri. Disse virksomheder er imidlertid medtaget i nedenstående samlede opstilling over udviklingen i tiden 1948 - 1958 for papir- og grafisk industri tilsammen, men man har i øvrigt stort set ikke taget disse brancher i betragtning i nærværende redegørelse:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	2.235	1.835	37.707	9.872	759	158
1958	2.167	1.779	41.168	9.617	1.762	279
Stigning	÷ 3%	÷ 3%	9%	÷ 3%	132%	77%

Papir- og grafisk industri, særlig den grafiske industri, kan vel karakteriseres som værende et område med et forholdsvis stort antal mindre, ret håndværksprægede virksomheder og kun få egentlige industrivirksomheder (i 1958 udgjorde virksomheder med under 20 ansatte i den grafiske industri 85% af antallet, med knapt 30% af personellet og 22% af omsætningen).

Organisationsforholdene såvel på arbejdsgiver- som på arbejderside synes temmelig urationelle, og en lang række virksomheder må stå som medlemmer af flere brancheorganisationer og have aftaler med flere forskellige fagforbund. I Norge har de grafiske forbund netop fornylig indgået et kartel.

2. Om informationsvirksomheden henvises til den skematiske oversigt, (side 40) hvor aktiviteten i de enkelte brancher i den form, hvorunder den gennemføres, er søgt registreret, samt til listen over institutter og organisationer m. v. (side 41 - 42) inden for området med angivelse af de institutter og organisationer m. v., der efter det foreliggende udfører informationsaktivitet over for enkelte eller flere brancher inden for området.

Af oversigten og de foreliggende oplysninger fremgår, at der først og fremmest med den grafiske højskole som midtpunkt gennemføres en ret betydelig kursus- og konsulentvirksomhed samt forskning såvel vedrørende teknisk-faglige som økonomiske emner som kalkulation, virksomhedsøkonomi og økonomisk planlægning. På højskolen er ansat omkring 20 medarbejdere med en højere teknisk, faglig eller økonomisk uddannelse. Herudover benyttes

sagkyndige udefra som lærere savet for så vidt angår tekniske som økonomiske problemer. De fleste brancheorganisationer inden for området gennemfører selv egen informationsvirksomhed ved siden af den, der gennemføres med højskolens bistand, i form af møderækker, foredrag, konferencer, studierejser o. lign., ligesom der udgives medlemsblade med faglige artikler. I enkelte brancheorganisationer drives endvidere studiekredse og en form for Erfa-gruppearbejde om tekniske og økonomiske problemer.

Ingen af organisationerne har for tiden konsulenter (og der har kun været én med støtte i konsulentloven, hvis virksomhed blev ledet af et udvalg bestående af repræsentanter for kemigraf- og litograflauget samt de respektive forbund). Der synes dog at være interesse for at antage konsulenter, såfremt man kan skaffe sig tilstrækkeligt med kvalificerede; folk.

Information om teknisk-faglige emner og tildels også om produktionsledelse synes ret udbredt og dækkende også for mindre virksomheder, muligvis bl. a. fordi bogtrykfagets mesterprøver (der tages efter en 2-årig aftenundervisning) igennem årene har haft langt større tilslutning end mesterprøverne i andre fag.

Hvad angår information i øvrigt synes der for så vidt angår afsætningen stort set ikke at være gennemført nogen form for aktivitet. Dette kan muligvis hænge sammen med, at man inden for de grafiske fag igennem længere tid i nogen udstrækning har været beskyttet gennem importreguleringen eller følt sig beskyttet på grund af sproget eller transportomkostningerne. Den stærke udvikling i de seneste år - der bl. a. har medført en stigning i eksporten - medfører imidlertid stigende konkurrence både inden for landets grænser, men også fra udlandet, og må formentlig nødvendiggøre en stigende indsats specielt med henblik på at fremme forståelsen af afsætningsmæssige problemer (vistnok i øvrigt i overensstemmelse med planer herom på den grafiske højskole). For papirindustrien er konkurrencen formentlig ret følelig.

For så vidt angår økonomiske problemer gives information og forskellige kurser både i kalkulation og virksomhedsøkonomi. Inden for Organisationen af bladudgivere i provinsen, Dansk provinsbogtrykkerforening, Københavns Bogtrykkerforening og Kemigrafauget i Danmark er med højskolens bistand igennem en del år udført ret omfattende bedriftssammenligninger, herunder normtalsregnskaber.

Med hensyn til indkøb findes der stort set ingen informationsaktivitet. Inden for en enkelt branche har man dog overvejet køb af maskiner på andelsbasis, eventuelt i form af fælles indkøbsforening, men en sådan foranstaltning synes endnu kun at være på overvejelsernes stade. Når indkøbet stort set ikke har bevirket informationsaktivitet, kan dette måske hænge sammen med, at den af grossisterne inden for dette område gennemførte virksomhed stort set tilfredsstillende virksomhederne inden for faget.

Bortset fra information om afsætningen, som formentlig må anses for stærkt påkrævet, og en udvidet aktivitet med hensyn til andre ledelsesmæssige opgaver synes der alt i alt at være en forholdsvis dækkende informativ virksomhed og en information, som tilsyneladende også i nogen udstrækning når ud til de mindre virksomheder. I den forbindelse kan det have været af betydning, at videreuddannelse på den grafiske højskole og "mesteruddannelsen" inden for dette område synes ret udbredt., ligesom arbejdet bl. a. med bedriftssammenligninger efter den grafiske højskoles opfattelse har været af betydning for kontakten med de mindre virksomheder.

Branchernes informationsvirksomhed

PAPIR- og GRAFISK INDUSTRI	Antal virksomheder 1958		Tekn. -faglig viden 1.	Produktions- ledelse 2.	Salg 3.	Økonomi 4.	Andre ledel- sesopgaver 5.
	1 -19 pers.	20 og derover					
Papir- og papfabriker	2	12					
Tapetfabriker	4	5					
Papir- og emballagefabriker	90	69					
Anden papir- og papvareindustri	74	18					
Bogtrykkerier og maskinsætterier	849	95				S.	
Sten- og offsettrykkerier m. v.	92	29				S.	
Reproduktionsanstalter og klichéfabriker	59	15	R. K. O. S.	R. K. O. S.		R. K. O.	R. K. O.
Bogbinderier og linieran- stalter	393	30					
Dag- og ugeblade m/trykkeri	16	76				S.	
Dag- og ugeblade u/trykkeri	86	12					
Bog- og kunstforlag	114	27					

- R = Rådgivning enten hos institution el. lign. eller ved konsulentbistand ude i virksomheden
 K = Kursusvirksomhed af efteruddannelsesmæssig karakter
 O = Oplysningsvirksomhed i form af foredrag, konferencer, udstillinger o. lign.
 S = Oplysningsvirksomhed i øvrigt, tidsskriftvirksomhed, udsendelse af andre publikationer og skriftligt informationsmateriale til virksomhederne samt biblioteks- og dokumentations- tjenester.

INSTITUTTER OG ORGANISATIONER INDEN
FOR PAPIRINDUSTRIEN OG DEN GRAFISKE INDUSTRI

Branche	Institutter	Organisationer
Papirindustri:	0 Den grafiske Højskole	Papirvareindustriens Arbejdsgiverforening
Papir- og papfabrikker		Dansk Papæskefabrikantforening
Papir- og papemballagefabrikker		Foreningen af Maskinposefabrikanter i Danmark
Tapetfabrikker		Dansk Papirgrossist og Papirvarefabrikantforening
Anden papir- og papvareindustri		Foreningen Dansk Tapetindustri
		Foreningen af danske Fabrikker af selvklæbende bånd
Grafisk industri:		*) De Grafiske Fags Sammenlutning:
Bogtrykkerier og maskinsætterier		Bogbinderlauget i København
Sten- og offsettrykkerier m. v.		Centralforeningen af Bogbindermestre i Provinsen
Reproduktionsanstalter og klichefabrikker		Dansk Litograflaug
Bogbinderier og limær-anstalter		Dansk Provins Bogtrykkerforening
Bog- og kunstforlag		Københavns Bogtrykkerforening
Dag- og ugeblade		Kemigraflauget i Danmark
		Organisationen af Bladudgivere i Provinsen
		Foreningen af Lyskopieringsanstalter
		Den danske Forlæggerforening
		Foreningen af Fagbladsforlag & Fagbladsudgivere

Branche	Institutter	Organisationer
		Dansk Fagpresseforening Dansk Bogtrykker- og presseforening

De med *) anførte institutter og organisationer har efter det foreliggende en informationsvirksomhed af den i kapitel 1 beskrevne art.

JERN- OG METALINDUSTRIEN

1. Området er søgt begrænset til fortrinsvis at omfatte brancher for fremstilling af nye produkter samt dele hertil inden for erhvervstøllingens grupper: jern- og metalværker m. v. , fremstilling af jern- og metalvarer, fremstilling af maskiner, fremstilling af el-maskiner o. lign. , samt fremstilling af transportmidler, undtagen jernskibsværfter og træskibs- og bådebyggerier. I overensstemmelse med kommissionens hovedopdeling af erhvervsområderne har man placeret smede- og maskinværksteder og de øvrige områder, der i væsentlig omfang beskæftiger sig med reparation, f. eks. reparation af radio- og fjernsynsmateriel, autoreparationsværksteder og cyklereparationsværksteder, under reparationsfagene.

Området er meget heterogent med en stærkt differentieret produktion. For mange af de omhandlede virksomheder er - som det har været anført - stort set det eneste fælles træk, at de beskæftiger arbejdere fra Centralorganisationen for Metalarbejdere, og at lønnen er fastsat på samme vilkår.

Den største organisation på området: Jern- og Metalindustriens Sammenlutning - hvis modsvarende organisation på arbejderside er Centralorganisationen - dækker et langt videre område end det, der her er medtaget, således bl. a. også enkelte af de ovennævnte reparationsfag, skibsværfter, guld- og sølvvarefabrikker samt visse installationsfag, der henhører under bygge- og anlægsgfagene. Sammenlutningen består i øvrigt af 26 faglige og 15 merkantile foreninger samt nogle få enkeltvirksomheder, ialt over 2. 600 virksomheder.

Af hensyn til det statistiske sammenligningsgrundlag kan man ikke i en sammenligning af virksomheder inden for området fra erhvervstøllingerne af 1948 og 1958 medtage elektromekaniske fabrikker og kabelfabrikker. For så vidt angår de sammenlignelige brancher kan oplyses følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	4. 180	3. 466	85. 442	16. 521	1. 772	270
1958	3. 629	2. 894	98. 812	14.374	4. 262	425
Stigning	- 13%	r 17%	16%	T 13%	141%	57%

For dog at give en oversigt over området som helhed har man nedenfor udarbejdet en opstilling over samtlige inden for nærværende område medtagne virksomheder i 1958:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1958	3. 765	2. 983	109.257	14.975	4. 687	446

Udviklingen viser en nedgang i antallet af virksomheder, en stigning i antallet af beskæftigede, dog ikke for de mindre virksomheder, hvor per-

sonellet er gået ned, samt en meget betydelig stigning i omsætningen, især for virksomheder med over 20 ansatte. Den samlede omsætning i de mindre virksomheder er dog ringe og består antagelig for en betydelig dels vedkommende i reparation og udført arbejde, eventuelt i form af egentligt underleverandørarbejde.

Om udviklingen i tiden efter 1958 er det foreløbig vanskeligt at udtale noget nærmere også under hensyntagen til de enkelte virksomheders og branchers forskelligartethed. Som et ganske foreløbigt skøn skal dog bemærkes, at der formentlig kun har været en ret ringe ændring i antallet af virksomheder, formentlig en ret betydelig forøgelse i personellet og en stærkt vækst i produktionen - og eksporten - altså stort set en fortsættelse af tendensen for tiden fra 1948 til 1958. Det skal i øvrigt bemærkes, at Sammenslutningen kun regner med en organisationsprocent på 40-50.

De mindre virksomheder inden for hele jern- og metalindustriens område vil som oftest udføre arbejde efter bestilling, have specialiseret sig, eller eventuelt virke som underleverandører. Herudover findes der netop blandt de mindre virksomheder i de forskellige organisationer inden for jern- og metalområdet et betydeligt antal virksomheder, der som anført er henført til reparationsfagene eller bygge- og anlægsgfagene (installationsvirksomheder).

2. Om informationsvirksomheden henvises til den skematiske oversigt (side 47) samt til listen (side 48 - 49) over institutter og organisationer m. v. inden for området med angivelse af de institutter og organisationer m. v. , der efter det foreliggende udfører informationsaktivitet over for enkelte eller flere brancher inden for området. Da informationen om teknisk-faglige problemer i høj grad er specialiseret efter emner, har det ikke været muligt at registrere aktiviteterne inden for de enkelte brancher. For så vidt angår de ledelsesmæssige opgaver gennemføres information herom i stor udstrækning inden for rammerne af Jern- og Metalindustriens Sammenslutning, der omfatter de fleste af brancheforeningerne; aktiviteterne er derfor som hovedregel ikke særskilt opført på brancher. I øvrigt gennemføres enkelte aktiviteter inden for brancheområder, der kun udgør en del af de i erhvervstællingen anførte brancher; enkelte sådanne karakteristiske aktiviteter er fremhævet i teksten.

Af oversigten og de foreliggende oplysninger i øvrigt fremgår, at der i en række institutioner og institutter gennemføres forskning, rådgivning, undervisning m. v. vedrørende teknisk-faglige problemer inden for jern- og metalområdet i sin helhed (altså ikke i den her forståede snævrere betydning). I de forskellige institutter og institutioner, der beskæftiger sig hermed, er ansat mere end 150 medarbejdere med højere teknisk eller faglig uddannelse. Disse institutioner, således f. eks. også Polyteknisk Læreanstalt, gennemfører forskning, der har betydning for erhvervslivet; spredningen af disse forskningsresultater er ikke direkte medtaget i nærværende redegørelse og vil vel som hovedregel heller ikke have direkte interesse for de mindre virksomheder.

Den teknisk-faglige information, der spænder fra oplysninger om produktionsmetoder, materialevalg, konstruktion, automatisering og produktionsstyring til spørgsmål om værkstedsindretning og arbejdsforenkling, er formentlig på visse områder ganske udbredt, på andre måske utilstrækkelig. Det må herved

erindres, at forholdene inden for de enkelte brancher og virksomheder er meget forskelligartede, og kravene til informationskilderne derfor også forskellige. F. eks. er informationsvirksomheden - i kraft af særlige aftaler mellem de pågældende organisationer og de teknologiske institutter - ret udbygget over for støberier og smedeværksteder, men det synes i nogen grad, som om de teknologiske institutters "kunder" inden for andre dele af jern- og metalområdet hyppigt er større virksomheder end de, der umiddelbart omfattes af kommissionens arbejdsområde, og det er i forbindelse med spørgsmålet om drøftelserne om det københavnske instituts fremtid udtalt, at det netop for så vidt angår jern- og metalområdet måtte være ønskeligt med en nærmere kontakt mellem instituttet og branchen.

Om informationsvirksomheden for så vidt angår afsætningen kan oplyses, at Jern- og Metalindustriens Sammenslutning igennem nogle år i forbindelse med de øvrige nordiske lande (Finland, Norge og Sverige) har etableret et "leverandørregister", der udkommer hvert andet år, omfattende oversigter over, hvilke fremstillings- og bearbejdningsprocesser en række navngivne virksomheder kan gennemføre. Disse processer er opdelt systematisk, og de tilsvarende registre i de andre nordiske lande er opbygget på samme måde. Den kontaktmulighed, som et sådant register giver, har imidlertid ikke vist sig tilstrækkelig, bl. a. fordi mange virksomheder, som er opført heri, i mange tilfælde har deres kapacitet fuldt udnyttet på det tidspunkt, hvor en kontakt søges etableret på grundlag af registerets oplysninger. I øvrigt er kun ca. 400 af Sammenslutningens virksomheder med i dette. I en række europæiske lande, hvor man har arbejdet med underleverandørsystemet for at fremme arbejdsdelingen og specialiseringen, specielt Frankrig, er der med støtte af myndighederne etableret såkaldte "underleverandørborser". Da en sådan børs for at kunne fungere på tilfredsstillende vis til stadighed må have eksakte oplysninger om de enkelte medlemmer, kræver dette et ret stort administrationsarbejde. Man har undersøgt, hvorledes et sådant kontaktspørgsmål kunne løses på tilfredsstillende måde og fundet, at dette kunne ske ved jævnlig udsendelse af en publikation, som indeholder oplysninger om de medlemsvirksomheder, som ønsker kontakt med underleverandører, og de virksomheder, som har ledig kapacitet. En sådan publikation har den norske jernindustri gennem nogle år udgivet, og Sveriges Mekanförbund startede en udgivelse i 1963. I april 1966 påbegyndte Sammenslutningen udgivelsen af en lignende publikation, der udsende månedligt og anonymt indeholder oplysninger om virksomheder, som har ledig kapacitet, og virksomheder, som ønsker arbejde udført. Fra Sammenslutningens side kan i givet fald via registret etableres den direkte kontakt mellem de to parter., Det er selvsagt endnu for tidligt at udtale noget om, hvor stor en betydning denne aktivitet vil få for medlemmerne, men der synes at være interesse herfor, ikke mindst blandt de mindre virksomheder.

Specielt hvad angår eksportfremmende foranstaltninger har enkelte organisationer inden for Sammenslutningen, f. eks. Foreningen af danske Landbrugsmaskinfabrikanter, Foreningen af danske Værktøjsmaskinfabrikanter og Pumpeindustriens Brancheforening, der dog enten udelukkende eller fortrinsvis omfatter større virksomheder, gennemført visse samarbejdsforanstaltninger i form af udgivelse af eksportkatalog m. v. og samtidig udført en vis informationsvirksomhed over for deres medlemmer. Også de til Sammenslutningen tilsluttede smedemesterforeninger har været inden på lignende

samarbejde, således har Foreningen af Smede- og Maskinvirksomheder i København og Centralforeningen af Smedemestre i Jylland udsendt et fælles eksportkatalog. S sammenslutningens sekretariat er i øvrigt medlemmerne behjælpelig i eksportspørgsmål og har medvirket til dannelsen af grupper inden for de forskellige tilsluttede foreninger, bl. a. med henblik på etablering af eksportkonsulentarrangementer.

Hvad angår indkøbet synes der stort set ikke at foregå særlige foranstaltninger eller informationsvirksomhed. En enkelt forening har forsøgt et sådant indkøbssamarbejde, men igen opgivet det.

Hvad angår økonomi og regnskab har S sammenslutningen etableret et standardlønsystem (lønadministration med databehandling), der også kan anvendes af mindre virksomheder. Foreløbig er ca. 100 virksomheder tilsluttet dette system, men ingen af disse virksomheder har under 75 arbejdere. (Mindre virksomheder vil af økonomiske grunde kun kunne have interesse i at tilslutte sig et sådant system, såfremt enkelte mindre virksomheder kan gå i samarbejde om en fælles kodebåndsmaskine). Med udgangspunkt i systemet er man ved at forberede et fælles kontobladsystem, der vil kunne danne grundlag for regnskabsammenligninger. Foreningen af danske Jernstøberier har igennem en årrække foretaget et vist normtalsarbejde.

Med hensyn til de andre ledelsesmæssige opgaver gennemføres først og fremmest af S sammenslutningen en vis information om arbejdsstudier og lønsystemer, og S sammenslutningen arbejder i det hele taget som også ovenfor anført med ledelsesmæssig information. Jern- og Metalindustriens S sammenslutning har således en konsulenttjeneste omfattende 5 konsulenter. Konsulenterne arbejder efter princippet: Hjælp til selvhjælp, idet bestræbelserne først og fremmest går ud på at aktivisere virksomhedernes egne medarbejdere, således at konsulenten ofte foranlediger, at der nedsættes et arbejds-team, der sammen med konsulenten kan nå frem til den endelige løsning af problemet. Er arbejdsopgaven speciel eller særlig tidskrævende, vil konsulentafdelingen kunne råde virksomheden ved valg af konsulenter udefra, idet man råder over et kartotek over eksisterende private konsulentfirmaer og specialister med oplysning om de fagområder, disse har særlig erfaring i. Da S sammenslutningen omfatter mere end 2600 virksomheder, herunder mange meget store virksomheder, følger det allerede deraf, at konsulenttjenestens virksomhed kun kan være af ret begrænset omfang. Den direkte konsultation ude i virksomheden er kun af ringe omfang, og kunderne er formentlig især større virksomheder.

Bortset fra de konsulenter, der er tilknyttet S sammenslutningen, har ingen af de i listen (side 48-49) anførte erhvervsorganisationer konsulenttjenester med tilskud i henhold til konsulentloven.

Som det fremgår af ovenstående, synes der at være en ganske omfattende adgang til information af teknisk/faglig art. Af den af kommissionen i samarbejde med Danmarks Statistik gennemførte spørgeskemaundersøgelse fremgår, at ca. 10% af de adspurgte smede- og maskinværksteder i 1964 har benyttet konsulentbistand på dette område. På de øvrige ledelsesinformationsområder, herunder de afsætningsmæssige og økonomiske, synes informationsaktiviteten særdeles begrænset, og aktiviteterne vil som hovedregel være tilrettelagt især med henblik på de lidt større virksomheder. Den af Jern- og Metalindustriens S sammenslutning oprettede underleverandørbrørs skulle dog antagelig få betydning også, og måske især, for mindre virksomheder.

Branchernes informationsvirksomhed

JERN- og METALINDUSTRI	Antal virksomheder 1958		Tekn.-faglig viden 1.	Produktionsledelse 2.	Salg 3.	Økonomi 4.	Andre ledelsesopgaver 5.
	1-19 pers.	20 og derover					
Jern- og metalværker	6	6					
Jernstøberier (råt støbegods o.l.)	28	27					
Forniklings-, galvaniserings- anstalter o. lign.	176	11					
Metalvarefabriker og-støberier	430	67					
Blikvarefabriker	26	24					
Jernvarefabriker	612	157					
Anden fremstilling af jern- og metalvarer	215	1					
Maskinfabriker	466	274					
Fremstilling af elektriske maskiner	18	22					
Elektromekaniske fabriker og kabelfabriker	89	47	R. K. O. S.	R. O.	K. O.	O.	K. O.
Akkumulatorfabriker o. lign.	31	7					
Fremstilling og reparation af jernbane, sporvogne og fly	26	13					
Karosserifabriker	63	20					
Fremstilling af bil- og motor- cykeldele	42	4					
Cykelfabriker	19	17					
Barnevognsfabriker	38	5					
Fremstilling og rep. af andre vogne	255	2					
Fremstilling af radio- og fjern- synsmateriel	33	40					

R = Rådgivning enten hos institution el. lign. eller ved konsulentbistand ude i virksomheden

K = Kursusvirksomhed af efteruddannelsesmæssig karakter

O = Oplysningsvirksomhed i form af foredrag, konferencer, udstillinger o. lign.

S = Oplysningsvirksomhed i øvrigt, tidsskriftvirksomhed, udsendelse af andre publikationer og skriftligt informationsmateriale til virksomhederne samt biblioteks- og dokumentations-

INSTITUTTER OG ORGANISATIONER INDEN FOR JERN-
OG METALINDUSTRIEN, HERUNDER FREMSTILLING AF MASKINER, EL-
MASKINER O. LIGN. SAMT TRANSPORTMIDLER, BORTSET FRA SKIBE.

Branche	Institutter	Organisationer
Jern- og metal- værker	*) Teknologisk Institut i København:	*) Jern- og Metalindustriens Sammenslutning:
Jernstøberier		
Forniklings-og galvaniserings- anstalter o. l.	Støberikonsultationen De Danske Maleres For- søgsstation Smede- og maskinafde- lingen	Blikvarefabrikantforeningen Forniklings-, Forchromnings- og Galvanisørbranchens Ar- bejdsgiverforening
Metalvarefabrik- ker og -støberier	Svejseteknisk afdeling	Metalvarebranchens Ar- bejdsgiverforening
Blikvarefabriker	Jydsk Teknologisk Institut:	Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien i København
Jernvarefabriker	Smede- og maskinafd. Svejseteknisk afd. Materialeafdelingen	" " Provinsen Kobbersmedelaugget i Danmark
Anden fremstilling af jern-og metal- varer		Foreningen af Smede- og Ma- skinvirksomheder i København
Smede- og maskin- værksteder	Den Polytekniske Lærean- stalt:	Smedemesterforeningen af 1895
Maskinfabriker	Laboratoriet for metal- lære	Centralforeningen for Smede- mestre i Jylland
Fremstilling af elektriske maskiner	Forskningsinstituttet for værktøjsmaskiner	" i Østifterne
Elektromekaniske fabrikker og kabel- fabrikker	*) Dansk Svejsecentral	Auto- og Motorcykle-Branchens Arbejdsgiverforening
Akkumulatorfabrik- ker o. lign.	Radioteknisk Forsknings- laboratorium (ATV)	Foreningen for Barnevogns- industrien
Fremstilling af radio- og fjernsynsmateriel		Sammenslutningen af Karros- serifabriker i Danmark
Fremstilling af dele til skibe		Armatuindustriens Branche forening
Fremstilling og rep. af jernbane-, spor- vogns- og flymateriel		Foreningen af Fabrikanter af elektriske Maskiner i Danmark
		Foreningen af danske Jern- støberier

Branche	Institutter	Organis ationer
Bilsamlefabriker		Kedelfabrikantforeningen
Karrosserifabriker		Foreningen af danske Land- brugsmaskinfabrik ante r
Fremstilling af bil- og motorcykledele		Metalstøberiernes Branche- forening
Cykelfabriker		Foreningen af danske Ovn- støberier
Barnevognsfabrik- ker		Pumpeindustriens Branche- forening
Fremstilling og rep. af andre vogne		Københavns Smedelaug
		Foreningen af Ventila- tionsfirmaer
		Foreningen af danske Værk- tøjsmaskinfabrikanter
		De samv. Smedem. foren, i Jylland
		De samv. Smedem. foren, i Østifterne
		Marinemotor Fabrikantfor- ening en
		Foreningen for Fabrikanter af Grafiske Maskiner
		Sammenslutningen af Maskin- fabrikanter for Træindu- strien
		Radiofabrikantforeningen

De med *) anførte institutter og organisationer har efter det foreliggende en informationsvirksomhed af den i kapitel 1 beskrevne art.

ANDRE FREMSTILLINGSVIRKSOMHEDER.

Der er her tale om en restgruppe omfattende en række, gennemgående mindre, brancheområder, for hvilke man i nærværende redegørelse ikke har ment det muligt at foretage en detaljeret beskrivelse. Området omfatter læderindustri, gummiindustri, kemisk industri, fremstilling af olie- og kulprodukter, sten-, ler- og glasindustri samt den del af fremstilling af transportmidler, først og fremmest jernskibsværfterne og anden fremstillingsvirksomhed, jf. nærmere nedenfor, som ikke er medtaget under reparations- eller butikshåndværksfag.

Om restgruppen kan fra erhvervstællingerne af 1948 og 1958 oplyses følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	6.002	5.185	88.124	24.451	2.056	507
1958	4.344	3.741	88.138	16.359	4.211	582
Stigning	÷ 28%	÷ 28%	-	÷ 33%	105%	15%

Til sammenligning kan oplyses, at de fremstillingsvirksomheder, der er medtaget i det foregående, tilsammen udviser følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	27.653	24.965	305.930	93.199	7.346	1.567
1958	18.220	15.819	284.900	63.215	13.891	2.048
Stigning	÷ 34%	÷ 37%	÷ 7%	÷ 32%	89%	31%

I restgruppen findes fortsat et forholdsvis betydeligt antal mindre virksomheder, og nedgangen i antal har været mindre end for øvrige fremstillingsvirksomheder, men stigningen i omsætningen ikke så stor. De største områder i henseende til antal virksomheder inden for restgruppen er sten-, ler- og glasindustrien (betonstøberier og stenhuggerforretninger) og anden fremstillingsvirksomhed.

Om de enkelte områder skal oplyses følgende, idet man tillige i enkelte tilfælde i øvrigt har givet visse oplysninger om informationsvirksomheden på det på det pågældende område:

Læderindustri:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	300	241	4.282	1.422	141	30,5
1958	259	212	3.314	938	154	30
Stig- ning	÷ 14%	÷ 12%	÷ 23%	÷ 34%	9%	÷ 2%

Gruppen omfatter garverier, pelsberedere og lædervarefabrikker. Antallet af garverier har i de sidste år fortsat været nedadgående.

På Teknologisk Institut i København, Garverforsøgsstationen, udføres et omfattende udviklings- og forsøgsarbejde på det teknisk-faglige område, primært med henblik på garverierne, men også mere sporadisk med henblik på læderforarbejdende fabrikker som helhed, herunder også skotøjsfabrikkerne. På Garverforsøgsstationen, der i øvrigt drives på nordisk basis, er beskæftiget 5 ingeniører + 5 laboranter. Herudover er man bekendt med, at organisationerne på det pågældende område gennemfører en ganske betydelig informationsvirksomhed inden for de forskellige informationsområder, bl. a. i samarbejde med Skotøjsfabrikantforeningerne. En forening som Lædervare- og Rejsetøjsfabrikantforeningen i Danmark har i øvrigt bl. a. gennemført visse eksportfremmende foranstaltninger på linje med hvad der er gennemført af skotøjsindustrien.

Gummiindustri:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	426	416	4.594	1.452	96	39
1958	315	291	5.667	838	199	42
Stig- ning	÷ 26%	÷ 30%	23%	÷ 42%	107%	8%

Gruppen omfatter gummivarefabrikker og vulkaniseringsanstalter. De mindre virksomheder er først og fremmest vulkaniseringsanstalter.

Kemisk industri:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning: (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	904	723	17.364	4.428	794	174
1958	480	351	16.475	1.823	1.399	95
Stig- ning	÷ 47%	÷ 51%	÷ 5%	÷ 59%	76%	÷ 45%

Dette område omfatter en række virksomheder - ikke alle nødvendigvis med et stort personel - der på basis af egen speciel teknisk viden har en i forhold til antallet af virksomheder og personel betydelig produktion.

Der findes i øvrigt bl. a. en del ganske små virksomheder, der fremstiller kosmetik, o. l.

Særlig medicinalfabrikkerne samt farve- og lakfabrikkerne har en betydelig eksport. Mange af disse virksomheder har egen forsøgsvirksomhed, og virksomhederne vil i øvrigt hyppigt med henblik på information m. v. støtte sig til forskning, f. eks. på Polyteknisk Lærestanstalt.

Fremstilling af olie- og kulprodukter:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	464	407	6.130	2.749	151	70
1958	303	276	3.198	1.649	187	102
Stig- ning	÷ 35%	÷ 32%	÷ 48%	÷ 40%	24%	46%

Gruppen omfatter mineralolieraffinaderier, briketfabrikker og tagpap-, tjære- og asfaltfabrikker. Man må gå ud fra, at antallet af briketfabrikker i tiden siden 1958 er faldet stærkt.

Sten-, ler- og glasindustri:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	2.216	1.901	26.813	8.421	389	104
1958	1.457	1.236	21.723	5.600	734	153
Stig- ning	÷ 34%	÷ 35%	÷ 19%	÷ 33%	94%	47%

Gruppen omfatter først og fremmest teglværker, glas-, porcelæn- og keramikfabrikker, cementfabrikker, støberier og stenhuggerforretninger. Teglværkerne og cementfabrikkerne har en betydelig informationsvirksomhed af teknisk- faglig art, særlig med henblik på anvendelsen af de pågældende materialer, og arbejder i øvrigt i stor udstrækning sammen med de forskellige informationsorganer inden for bygge- og anlægsvirksomhed.

Ex Fremstilling af transportmidler:

Jernskibsværfter

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	15	-	14.045	-	233	-
1958	13	-	23.782	-	1.050	-
Stigning	÷ 13%	-	69%	-	351%	-

Træskibs- og både-
byggerier

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	236	203	2.535	1.043	31	12
1958	176	154	1.779	926	43	19
Stigning	÷ 25%	÷ 24%	÷ 30%	÷ 11%	39%	58%

Træskibs- og bådebyggerierne omfatter næsten udelukkende mindre virksomheder. En gruppe mindre værfter har dannet en eksportgruppe og søger tilskud til deltagelse i en udstilling i udlandet; gruppen har ikke hidtil søgt støtte til en eksportkonsulent.

Ex Anden fremstillingsvirksomhed:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	1.441	1.294	12.361	4.936	221	78
1958	1.341	1.221	12.200	4.585	425	141
Stigning	÷ 7%	÷ 6%	÷ 1%	÷ 7%	92%	81%

Som de vigtigste virksomheder under dette område skal fremhæves virk-

somheder for fremstilling af elektriske måleinstrumenter, lægeinstrumenter m. v. , legetøjsfabrikker samt plasticvarefabrikkerne.

For så vidt angår plasticområdet har de teknologiske institutter, særligt instituttet i København, etableret et laboratorium med 6-7 uddannede medarbejdere, der driver såvel forsøgsvirksomhed som konsultation m. v. Da der her er tale om et område med nye råvarer, er der formentlig stort behov for fortsat og udvidet information på dette område.

I listen (side 55-58) er anført de herhenhørende organisationer og institutioner knyttet til de pågældende brancher, men man har ikke for disse områder ment ud fra foreliggende oplysninger at kunne afkrydse de organisationer og institutioner, der især udfører informationsvirksomhed, ligesom man heller ikke har udarbejdet en skematisk informationsoversigt.

En nærmere præcisering - udover de allerede anførte oplysninger - af informationsvirksomheden ville for de fleste af de her behandlede områder kræve gennemførelse af et særligt omfattende analysearbejde. Bortset fra enkelte undtagelser må man skønne, at man ville få bekræftet det almindelige indtryk fra de øvrige brancheområder, at informationsvirksomheden i mindre grad er rettet mod små og mellemstore virksomheder.

INSTITUTTER OG ORGANISATIONER
INDEN FOR ØVRIGE FREMSTILLINGSFAG

Branche	Institutter	Organisationer
Læderindustri		
Garverier og pelsberederier	Teknologisk Institut Garverforsøgsstationen	Gaverforeningen i Danmark Foreningen af danske Læderfabrikanter Foreningen af Pelsberederier og Farverier i Danmark
Lædervarefabriker		Lædervare- og Rejsetøjsfabrikantforeningen i Danmark
Gummiindustri		
Gummivarefabriker Vulkaniseringsanstalter		Foreningen af Fabrikanter i Cyclebranchen Dansk Vulkanisør-Mesterforening Dansk Gummeringsfabrikantforening
Kemisk Industri		
Fremstilling af komprimerede luftarter		Sammenslutningen af danske ilt- og acetylenfabriker
Svovlsyre- og superfosfatfabriker		
Sprængstoffabriker		
Anden fremstilling af grove kemikalier		
Oliemøller		
Farve-, lak- og fernisfabriker	Lak- og Farveindustriens Forskningslaboratorium	Foreningen for Danmarks Farve- og Lakindustri
Sæbefabriker		Foreningen af Danske Sæbefabriker Sæbe- og Parfumefabrikantforeningen
Fremstilling af kosmetik og parfume		Sæbe- og Parfumefabrikantforeningen
Fremstilling af pudse- og rensmidler		

Branche	Institutter	Organisationer
Medicinalvarefabriker		Mefa, Foreningen af danske Medicinfabriker
Anden kemisk industri		Skotøjskemisk Brancheforening Dansk Farverforening af 1888
Fremstilling af olie- og kulprodukter		
Mineralolieraffinaderier		
Briketfabriker		
Tagpap-, tjære- og asfaltfabriker		Dansk Tagpap- og Asfaltfabrikantforening Danske Tagpapfabrikanter Brancheforening Vejasfaltindustriens Arbejdsgiverforening
<u>Sten-, ler- og glas-</u> industri		
Teglværker	Kalk- og Teglværks-	Kalk- og Teglværksforeningen
Kalkbrænderier	laboratoriet	af 1893 (Industrifagene) Foreningen af Kaolin-, Kaik- og Teglværksindustrien på Bornholm
Mørtelfabriker		Steninudstriens Arbejdsgiver- forening på Bornholm
Porcelæn- og fajance- fabriker		Sammenslutningen af Arbejds- givere inden for den keramiske Industri
Keramik- og lervare- fabriker		Keramikersammenslutningen af 1955 Bornholms keramiske Fabrikantforening
		Dansk Pottemagermester- forening af 1894
Glasværker og Glas- varefabriker		
Porcelænsmalere, -brænderier		
Cementfabriker		Foreningen af danske Cementfabriker
Betonstøberier	Cementfabrikkernes tekniske Oplysnings- kontor	Landsforeningen Dansk Betonvare- Industri Entreprenørforeningen

Branche	Institutter	Organisationer
Stenhuggerforretninger		Stenhuggerlauget Jyllands Stenhuggerlaug Østifternes Stenhuggermesterforening Stenindustriens Arbejdsgiverforening på Bornholm
Anden sten-, ler- og glasindustri		Foreningen af Arbejdsgivere for Planglasbearbejdning Glasrørblæserlauget i Danmark
Jernskibsværfter	Dansk Skibsteknisk Forskningsinstitut Hydro- og Aerodynamisk Laboratorium Skibsbygningsafd. , Den polytekniske Lærestalt	Foreningen af Jernskibs- og Maskinbyggerier i Danmark (J. M. S.) Skibs- og Bådebyggeriernes Arbejdsgiverforening (J. M. S.)
Træskibs- og bådebyggerier		Foreningen af Skibs- og Bådebyggerier i Danmark (H. R.)
Anden fremstillingsvirksomhed		
Fremstilling af elektr. måleinstrumenter, termometre m. v.		
Fremstilling af lægeinstrumenter, forbindsstoffer m. v.		Den kirurgiske og medicinske Branche-Organisation
Fremstilling af reparation - af fotografiske artikler		Fotobranchens importør- og fabrikantforening
Guld- og sølvmedeværksteder		Danmarks Guldsmedeforening og Guldsmedefagets Fællesråd
Guld-, sølv- og elektropletvarefabriker		Københavns Guldsmedelaug Guld- og Sølvvarefabrikantforening (J. M. S.) Elektropletfabrikantforeningen (J. M. S.)

Branche	Institutter	Organisationer
Fremstilling og reparation af musikinstrumenter		
Legetøjsfabriker		
Børstebinderforretninger m. v.		Foreningen af Fabrikanter i dansk Børsteindustri
Skiltemalerforretninger	Teknologisk Institut: Danske Maleres Forsøgsstation	Skiltemalerlauget i Danmark
		Landsforeningen af danske Malermestre
		Centralforeningen af Malermestre i Danmark
Fremstilling af kontorartikler		
Plasticvarefabriker	Teknologisk Institut: Plastlaboratoriet	Plastic-Industriens Arbejdsgiverforening
	Jydsk Teknologisk Inst. Svejseafdelingen	Plastic-Sammenslutningen
Lampe skærmefabriker		
Fremstilling af andre varer		Forgylderlauget i Danmark
		Gravørlauget

REPARATIONSVIRKSOMHED.

1. Til reparationsfagene er henført følgende brancher: smede- og maskinværksteder, autoreparationsværksteder, autolakererier o. lign., skotøjsreparationsværksteder, virksomheder, der fremstiller og reparerer konformaskiner og symaskiner, reparationsværksteder for radio- og fjernsynsmateriel, karrosseriværksteder, cyklereparationsværksteder og urreparationsværksteder.

Fastlæggelsen af gruppen reparationsfag er foretaget på basis af de reparationsfag, der i erhvervstællingen lader sig udskille, men er i visse henseender ret vilkårlig; således indgår reparationsarbejde i meget betydeligt omfang i bygge- og anlægsvirksomheden (mange virksomheder herindenfor beskæftiger sig måske udelukkende med reparation), men dette lader sig ikke statistisk udskille. For en række virksomheder i enkelte af de medtagne brancheområder, således f. eks. smede- og maskinværksteder, gælder i øvrigt, at mange af virksomhederne ikke blot udfører reparation, men tillige en vis egentlig fabrikation eller installation og/eller handel.

Reparationsfagene omfatter næsten udelukkende virksomheder med under 20 beskæftigede, heraf endda formentlig omkring 90% med under 5 ansatte.

Om området kan fra erhvervstællingerne fra 1948 og 1958 oplyses følgende (i nedennævnte tal er ikke medtaget autolakererier, karrosseriværksteder, elektro-mekaniske værksteder og autoelektriske værksteder, idet det ikke er muligt at foretage en sammenligning for så vidt angår disse grupper mellem 1948 og 1958):

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	20.682	20.434	58.235	47.638	1.349	...
1958	17.221	16.933	54.586	41.941	2.995	...
Stigning	÷ 17%	÷ 17%	÷ 6%	÷ 12%	122%	

Udviklingen viser en nedgang i antallet af virksomheder på 17%, personalet er kun faldet med 6%, medens omsætningen er steget med 122%.

For at kunne sammenligne tallene fra 1948 til 1958 har man imidlertid måttet medregne såvel reparationsvirksomheder som detailvirksomheder. Grunden hertil er, at der ikke blev foretaget den samme afgrænsning mellem reparationsvirksomheden og detailvirksomheder ved de to erhvervstællinger i 1948 og 1958. I 1948 blev principielt alle virksomheder, der foretog reparation, betegnet som reparationsvirksomheder, selv om de samtidig drev detailhandel. I 1958 skulle mindst 25% af omsætningen stamme fra reparation, for at virksomheden blev betegnet som reparationsvirksomhed. Hvis man derfor anvendte erhvervstællingernes tal for reparationsvirksomheder, ville man få en nedgang i antallet fra 1948 til 1958, som kun er udtryk for den nævnte ændring i definitionen.

Følgende oversigt viser udviklingen fra de enkelte brancher, der er medtaget i ovenstående hovedoversigt. Det bemærkes, at der også er medtaget virksomheder, der senere vil blive behandlet under butik s håndværk,

	Antal virksomheder		
	1948	1958	% stigning
Skotøjsreparationsværksteder	...	2.524	
Skotøjsforretninger	...	1.015	
I alt	5.134	3.539	÷ 31,1
Smede og maskinværksteder uden handel	...	2.941	
Smede og maskinværksteder med handel	...	1.421	
I alt	6.190	4.362	÷ 29,5
Reparation af radio og fjernsyn	...	349	
Radio- og fjernsynsforretninger	...	600	
I alt	933	949	+ 1,7
Autoreparationsværksteder	...	2.480	
Automobilforretninger	...	903	
I alt	2.428	3.383	+ 39,3
Cykelreparationsværksteder	...	1.243	
Cykelforretninger	...	1.524	
I alt	3.757	2.767	÷ 26,4
Urreparationsværksteder	...	457	
Guld og sølvsmedeværksteder	...	262	
Guld- sølv- og elektropletvarefabrikker	...	102	
Detailhandel med ure og optik	...	360	
Detailhandel med ure, optik, guld, sølv og tinvarer	...	427	
Detailhandel med guld, sølv og tinvarer	...	382	
Detailhandel med optik	...	101	
I alt	1.994	2.091	+ 4,9
Fremstilling og reparation af kontormaskiner	104	86	
Fremstilling og reparation af symaskiner	120	29	
Akkumulatorladestationer	22	15	
I alt	20.682	17.221	÷ 16,7
Karosseriværksteder	...	307	
Elektromekaniske værksteder	...	186	
Autolakkerier	...	338	
Autoelektriske værksteder	...	73	
I alt	...	18.125	

For så vidt angår et særligt brancheområde, smede- og maskinværksteder, har man konstateret, at maksimalt 400 virksomheder er overført til blikkenslagerfaget, idet disse overvejende udfører installationsarbejde. Imidlertid har en nærmere gennemgang af materialet bekræftet, at et stort antal af disse virksomheder er ophørt ved indehaverens død eller ophørt på grund af alder. Selv om der således er visse usikkerhedsmomenter, er den samlede nedgang i antallet af virksomheder m. v. formentlig ikke er helt så stor som anført, men der er dog næppe tvivl om tendensen.

Om udviklingen siden 1958 kan bemærkes, at foreliggende oplysninger, herunder samtaler med enkelte organisationer, tyder på, at der fortsat har været et fald i antallet af virksomheder, dog måske af lidt mindre størrelsesorden end i den foregående periode. For et enkelt område, skotøjsreparationsværksteder, mener organisationen, Landsorganisationen af Skomagermestre, temmeligt sikkert, at antallet af virksomheder i 1967 kun androg ca. 15-1600. Tilgangen til faget er overordentlig ringe (dækker i virkeligheden kun behovet hos håndskomagere og ortopædiske skomagere). På et enkelt område, autoværksteder, mener man, at der siden 1958 også har været en vis fremgang i antallet.

2. Om informationsvirksomheden henvises til den skematiske oversigt, (side 63) hvor aktiviteten i de enkelte brancher i den form, hvorunder den gennemføres, er registreret, samt til listen (side 64-65) over institutioner, organisationer m. v. inden for området med angivelse af de institutioner og organisationer m. v., der efter det foreliggende udfører en informationsaktivitet inden for området. Da det her drejer sig om brancher, hvor informationsvirksomheden ikke naturligt gennemføres af samme eller beslægtede organer, har man i øvrigt foretrukket kort at beskrive forholdene i de enkelte fagområder.

For så vidt angår smede- og maskinværksteder har f. eks. Jyllands og Østifternes Samvirkende Smedemesterforeninger og Centralforeningen af Smedemestre i Jylland efter aftaler med Jysk teknologisk Institut og Teknologisk Institut i København etableret en særlig konsulentordning. Disse ordninger blev i de første år ikke udnyttet i større omfang, måske bl. a. på grund af den store inhomogenitet blandt de pågældende organisationers medlemmer, men der synes i de seneste år især i Jylland at være konstateret en større interesse for konsulentbistand. Af spørgeskemaundersøgelsen fremgår, at 35 smede- og maskinværksteder (af i alt 89 virksomheder inden for de 30 adspurgte brancher) i 1964 har benyttet teknisk konsulentbistand. I foreningerne står som medlemmer en række virksomheder, der i erhvervstællingen er henført under fremstillingsvirksomheder eller eventuelt som overvejende installationsvirksomheder under bygge- og anlægsvirksomhed.

For så vidt angår autoværksteder og reparation af radio- og fjernsynsmateriel yder de teknologiske institutter gennem de særlige motorafdelinger (hvortil er knyttet 18 personer med en højere teknisk eller anden uddannelse) og el- og radioafdelingerne (med i alt ca. 12 ansatte) en ret omfattende informationsvirksomhed i form af kortere og længere kurser samt konsultation i teknisk-faglige emner. Radioreparatører kan ligeledes søge teknisk bistand, herunder information om værkstedsindretning, i Radiobranchens Sammenlutning: Rateksa, der i øvrigt ligeledes yder bistand med hensyn til butikskindretning, virksomhedsledelse, økonomi etc.

For skotøjsreparationsværkstederne gives af organisationen en vis begrænset oplysning af teknisk-faglig art.

For karrosseriværksteder giver Teknologisk Institut kurser i karrosseri-opretning og maling.

Selv om der således gives en vis information om teknisk-faglige emner og tildels også om produktionsledelse, vil de heromhandlede virksomheder hyppigt være henvist til institutioner og organisationer, som informationsmæssigt også dækker de tilsvarende produktionsfag.. eller til at søge information hos leverandørerne. På et enkelt område for så vidt angår cyklehandlere og cyklereparatører har leverandørerne i øvrigt i samarbejde med organisationerne gennemført undervisning om anvendelsen af og teknikken bag nye produkter.

For så vidt angår information om de ledelsesmæssige emner, salg, økonomi etc. er aktiviteterne meget begrænsede. Der er af en lille gruppe skomagermestre etableret et vist indkøbssamarbejde, og der har tidligere i samarbejde med Teknologisk Institut i København været gennemført et begrænset normtalsarbejde, der dog nu er ophørt. Smedemesterforeningerne, der dog også som anført omfatter virksomheder, der i erhvervstællingen er henført under fremstillingsvirksomheder, har i nogen udstrækning kurser m. v. i samarbejde med Dansk Arbejdsgiverforening og Jern- og Metalindustriens Sammenslutning, men deltagerne i disse kurser er formentlig overvejende kommet fra større fremstillingsvirksomheder.

Cyklereparatørernes organisationer har etableret kurser i butiksyndretning, kundepsykologi, salgsteknik m. v.

Andre organisationer, således Centralforeningen af Autoreparatører i Danmark, er klar over behovet for en konsulenttjeneste, særlig med henblik på de ledelsesmæssige opgaver, forretningsgang etc. , og påtænker at starte en sådan virksomhed.

I øvrigt har flere af organisationerne en vis begrænset mødevirksomhed og lejlighedsvis artikler i fagbladene om det mest presserende informationsbehov såvel på dette område som for sa vidt angår teknisk-faglige emner.

Branchernes informationsvirksomhed

REPARATIONSFAG -----	Antal virksomheder 1958	Tekn. -faglig	Produktions-	Salg	Økonomi	Andre ledel- sesopgaver
		viden	ledelse			
		1.	2.	3.	4.	5.
Smede- og maskinværkst. u/handel	2.941	R.	R.			K.
Smede- og maskinværkst. m/handel	1.421	R.	R.			K.
Autorep. værksteder u/handel	882	R. K.				
Autorep. værksteder m/handel	1.598	R. K.				
Skotøjsrep. værksteder	2.524	O.				
Fremst. og rep. af kontormaskiner	86					
Fremst. og rep. af symaskiner	29					
Elektromekaniske værksteder	186					
Akkumulatorladestationer	15					
Rep. af radio- og fjernsynsmateriel	349	R. K.			R. K.	R. K. O.
Autolakererier	338					
Autoelektriske værksteder	73					
Karosseriværksteder	307	K.				
Cykelrep. værksteder	1.197	K.		K. O.	K.	K. O.
Cykelrep. værkst. m/rep. af radio	46					
Urrep. værksteder	457					

R = Rådgivning enten hos institution el. lign. eller ved konsulentbistand ude i virksomheden

K = Kursusvirksomhed af efteruddannelsesmæssig karakter

O = Oplysningsvirksomhed i form af foredrag, konferencer, udstillinger o. lign.

S = Oplysningsvirksomhed i øvrigt, tidsskriftvirksomhed, udsendelse af andre publikationer og skriftligt informationsmateriale til virksomhederne samt biblioteks- og dokumentations-tjenester.

INSTITUTTER OG ORGANISATIONER
INDEN FOR REPARATIONSFAGENE

Branche	Institutter	Organisationer
Smede- og maskin- værksteder	*) Teknologisk Institut; Smede- og maskinafd. Svejseteknisk afd. Varmeteknisk afd. *) Jydsk Teknologisk Inst. : Smede- og maskinafd. Svejseafd. Materialeafd. Varmeafd.	*) Smedemesterforeningen af 1895 Foreningen af Smede- og Maskinvirksomheder i København Københavns Smedelaug Centralforeningen for Smede- mestre i Jylland -''- i Østifterne De samv. Smedemesterfor- eninger i Jylland -''- i Østifterne Randers og Omegns Smedemester- forening Østjyllands Smedemester- forening
Autoreparations- værksteder	*) Teknologisk Institut; Automobil- og motor- teknisk afd. El- og radioafd. *) Jydsk Teknologisk Inst. : Motorafd. Elektroafd.	*) Danmarks Automobil-Forhand- ler-Forening *) Centralforeningen af Auto- reparatører i Danmark
Skotøjsreparations- værksteder	-	*) Landsorganisationen af Skomagemestre og Skotøjs- handlere i Danmark
Fremstilling og reparation af kontor- maskiner	-	-
Fremstilling og repa- ration af symaskiner	-	Brancheforeningen Symaskine- ringen
Elektromekaniske værksteder	*) Teknologisk Institut; El- og radioafd. *) Jydsk Teknologisk Inst. : Elektroafd.	-
Akkumulatorlade- stationer	-	-

Branche	Institutter	Organisationer
Reparation af radio og fjernsynsmateriel	Teknologisk Institut: El- og radioafd.	RATEKSA, Radiobranchens tekniske og kommercielle Sammenslutning MERADA - Mesterforening for Radiomekanikere i Danmark
Autolakerier	Teknologisk Institut	Foreningen af Auto- og Industrielakerere
Autoelektriske værksteder	Se Autoreparationsværksteder	Se Autoreparationsværksteder
Karrosseriværksteder		Sammenslutningen af Karrosseribyggere og Autooprettere i Danmark
Cyklereparationsværksteder •		Københavns Cykle- og Auto Industriforening Centralforeningen for Danmarks Cykle -Industriforeninger
Urreparationsværksteder		Uhrmagerlauget i København Dansk Urmager og Optiker Centralforening

De med *) anførte institutter og organisationer har efter det foreliggende en informationsvirksomhed af den i kapitel 1 beskrevne art.

HÅNDVÆRKSMESSIG SERVICEVIRKSOMHED:

1. Denne gruppe omfatter vaskerier, renserier, rulleforretninger, frisører, fotografiske etableringer, vinduespolerere og skorstensfejermestre.

Om området kan fra erhvervstællingen af 1948 og 1958 oplyses følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	11. 025	10. 928	29.737	25. 181	190	...
1958	11.907	11.774	36. 094	28. 959	421	
Stig- ning	+ 8%	+ 3%	+21%	+15%	+122%	

Udviklingen viser en stigning i antallet af virksomheder og en lidt større stigning i personellet. Stigningen har været størst for virksomheder med 20 ansatte og derover og viser for de mindste virksomheder med under 5 ansatte en mindre stigning både i henseende til antal af virksomheder og samlet personel end for gruppen som helhed.

Langt den største gruppe servicevirksomheder er herre- og damefrisører, der i 1958 omfattede knapt 60% af det samlede antal virksomheder i denne gruppe med halvdelen af personellet. Om udviklingen for denne gruppe kan anføres følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	7. 387	7. 385	15. 404	15. 352	84	
1958	8. 230	8. 227	18. 101	18. 033	165	::::
Stig- ning	+11%	+11%	+18%	+ 17%	+9 6%	

Udviklingen viser således en stigning i antallet af frisørvirksomheder som helhed på 11% og af personellet med 18%. Denne udvikling afspejler imidlertid en forskellig udvikling for herre- og damefrisører, idet der både i henseende til antal virksomheder og personel var et mindre fald for så vidt angår herrefrisører og blandede herre- og damefrisørforretninger og en meget betydelig stigning for damefrisører, hvor antallet af virksomheder steg med knapt 35% og personellet med over 50%. I øvrigt havde praktisk talt alle virksomheder under 20 ansatte, og virksomheder med mellem 5-19 ansatte udgjorde i 1948 kun 5% og i 1958 8% af det samlede antal virksomheder.

Om udviklingen siden 1958 mener organisationerne, at antallet af herrefrisørforretninger nærmest har været stagnerende. For damefrisørvirksomheder menes det ikke, at stigningen i antal og personel er fortsat, men at der i hvert fald i de seneste år har været en vis stagnation.

Om vaskerier kan oplyses, at der har været et svagt fald i antallet i tiden fra 1948 til 1958 - der var i 1958 ialt 922 - medens personellet steg med godt 50% og udgjorde i 1958 9.648. Denne udvikling indebar imidlertid et fald i antallet af virksomheder med under 5 ansatte på 12%, medens antallet af virk-

somheder i de øvrige grupper steg stærkt. En noget lignende udvikling ses for så vidt angår personellet. Det skal bemærkes, at der i tallet for 1958 er medregnet selvbetjeningsvaskerier (der dog vistnok først opstod i 50-erne).

Om udviklingen i tiden efter 1958 kan oplyses, at antallet af de såvel større som mindre vaskerier formentlig fortsat har været faldende. Personellet er næppe fortsat steget, snarere i de seneste år faldet lidt. Selvom der formentlig vaskes større mængder tøj ude, er omfanget af tøj, der kræver mere speciel behandling, nok faldet som følge af overgangen til tekstiler, der nemt kan behandles hjemme. Den store stigning i arbejdslønnen, der betyder overordentlig meget for vaskerier, har bevirket, at specialbehandling ikke er tilstrækkeligt lønnende. I den seneste tid er etableret de såkaldte "møntvaskerier", d. v. s. automatiske selvbetjeningsvaskerier; bag etableringen af disse står vistnok vaskemiddel- og vaskerimaskinfabrikker.

For renserier og farverier var der i tiden 1948 til 1958 en lille stigning i antallet, men fald i personellets størrelse. Muligvis er stigningen i antallet af renserier fortsat efter 1958 som følge af etableringen af selvbetjeningsrenserier, hvorimod farverivirksomheden som sådan formentlig er faldet, uden at dette dog kan antages at have haft større betydning for virksomhedsantallet, idet de fleste farverier tillige foretager rensning.

Om de øvrige virksomheder inden for servicegruppen skal bemærkes, at antallet af rulleforretninger faldt ret stærkt fra 1948 til 1958, og dette fald er formentlig fortsat. Antallet af fotografiske etableringer er steget. Det samme gælder vinduespolerere. Skorstensfejerfaget kræver offentlig autorisation, hvorved virksomhedsantallet reguleres.

Servicegruppen som helhed er karakteriseret ved, at en meget betydelig del af virksomhederne er småvirksomheder med under 5 ansatte, i alt 88% af samtlige virksomheder; disse virksomheder beskæftigede i 1958 godt halvdelen af det samlede personel. 133 virksomheder med 20 personer og derover var næsten udelukkende vaskerier, renserier og rengøringselskaber. I øvrigt beskæftigede i 1958 de store vaskerier på 20 personer og derover næsten 2/3 af personellet i dette fag, og renserierne knapt 1/3.

Udviklingen i tiden 1948 til 1958 bekræfter antagelsen af servicefagene som et område i fremgang i overensstemmelse med den forventede udvikling i erhvervsstrukturen med øget vægt på handels- og servicefag (formentlig det eneste hovedbrancheområde med udelukkende fremgang). De ovennævnte oplysninger om udviklingen siden da tyder dog ikke på, at denne tendens er fortsat, i hvert fald ikke i samme omfang som hidtil, og måske endda, at der er en vis stagnation, i hvert fald for så vidt angår damefrisørfaget.

Omsætningens fordeling på størrelsesgrupper fremgår som anført ikke af erhvervstællingen for 1958.

2. Om informationsvirksomheden henvises til den skematiske oversigt (side 69), hvor aktiviteten i de enkelte brancher i den form, hvorunder den gennemføres, er registreret, samt til listen (side 70) over institutter, organisationer m. v. inden for området med angivelse af de institutter og organisationer m. v., der efter det foreliggende udfører en informationsaktivitet over for enkelte eller flere brancher inden for området. Da det her drejer sig om brancher, hvor informationsvirksomheden ikke naturligt kunne gennemføres af samme eller beslægtede organer, har man foretrukket kort at beskrive forholdene i de enkelte fagområder.

Af oversigten og de foreliggende oplysninger i øvrigt fremgår, at der for

så vidt angår den største gruppe, herre- og damefrisører, gennemføres en en betydelig informationsvirksomhed af faglig art, idet der efter aftale mellem mestrenes og svendenes organisationer såvel af mestre som af svende hvert år betales et vist beløb til den faglige ordning, der anvendes til forskellige formål af efteruddannelsesmæssig og oplysende art, således f. eks. demonstrationer, udearbejdelse af brochurematerialer om nye hårmøder etc. Herudover har enkelte organisationer studiegrupper med henblik på problemer af faglig art, men også om salonernes indretning, regnskabsforhold o. lign. Hele denne oplysningsvirksomhed gennemføres i form af kortvarige kurser, møder stævner o. lign., hvorimod der ikke findes konsulenter med tilskud i henhold til konsulentloven, ligesom de teknologiske institutter ikke har nogen afdeling for frisørfaget. Faget selv er af den oofattelse, at der næppe er andre fagområder, hvor der gøres mere for at ajourføre de beskæftigedes faglige kunnen. Ved spørgeskemaundersøgelsen har i øvrigt ca. 1/4 af de frisørvirksomheder, der har besvaret skemaet, oplyst i 1964 at have deltaget i et fagligt kursus.

Da den enkeltes faglige kunnen er af så afgørende betydning i dette fag, hvor maskiner og mekaniske hjælpemidler spiller en så forholdsvis ringe rolle, og de fleste virksomheder naturligt vil være ret små og lokalt beliggende, er behovet for informationsvirksomhed om andre problemer end de faglige måske ikke helt så stort, især inden for herrefrisørfaget, som i andre fag. Inden for damefrisørfaget, hvor der er en tendens mod større saloner med flere tekniske hjælpemidler, og hvor der især i de senere år har været en ret kraftig konkurrence fra de såkaldte "køkken-frisører" og fra de hjælpemidler, der kan anvendes til privat hårpleje i hjemmene, er behovet for den enkelte virksomhedsindehaver for at få mere viden af økonomisk og virksomhedsledelsesmæssig art i det hele taget dog større, men informationsvirksomheden herom har hidtil været meget begrænset.

For nogle år siden overvejede man at etablere en indkøbsgruppe, men det blev opgivet, da den meget begrænsede økonomiske fordel, der kunne regnes med, ikke mentes at kunne opveje besværlighederne, hvorfor virksomhederne på dette felt nok i overvejende grad er afhængig af leverandørinformation og egne erfaringer.

For så vidt angår vaskerier og renserier og farverier findes der på det teknologiske institut i København en vaskerikonsultation og en renserikonsultation, der yder teknisk-faglig informationsvirksomhed. I vaskerikonsultationen er beskæftiget 8 personer med højere teknisk eller faglig uddannelse, og i renserikonsultationen 4 (hvortil dog skal bemærkes, at der i de pågældende afdelinger tillige gennemføres egentlig undervisningsvirksomhed). Vaskerikonsultationen gennemfører for en række vaskerier tilsyn i overensstemmelse med en af disse etableret kvalitetskontrol; herudover har organisationerne ved samarbejde med Teknologisk Institut fået gennemført en vis begrænset kursusvirksomhed og information i øvrigt i virksomhedsledelsesmæssige problemer, ligesom der findes en særlig vaskeriskole, hvor der over 2 år på aftenkursus gives en videregående uddannelse i faget. Af spørgeskemaundersøgelsen fremgår i øvrigt, at næsten 30% af de vaskerier, der har besvaret skemaet, i 1964 har opgivet at have haft teknisk konsulentbistand, hvilket formentlig bl. a. hænger sammen med deltagelse i denne kvalitetskontrol. I øvrigt er det indtrykket, at informationsvirksomheden ikke mindst for så vidt angår vaskerier er udbredt og godt dækkende.

For så vidt angår de øvrige fagområder synes der i det store og hele ikke at findes en særlig udbredt informationsvirksomhed.

Branchernes informationsvirksomhed

HÅNDVÆRKSMESSIGE SERVICEFAG -----	Antal virksomheder 1958	Tekn. -faglig viden 1.	Produktions- ledelse 2.	Salg 3.	Økonomi 4.	Andre ledel- sesopgaver 5.
Vaskerier	780	R. K. O.	R. K. O.		K.	K.
Rulleforretninger	859					
Rensier og farverier	418	R. K. O.	R. K. O.			
Herrefrisører	3.426	K. O. S.	O.		O.	O.
Damefrisører	4.282	K. O. S.	O.		O.	O.
Herre- og damefrisører	522	K. O. S.	O.		O.	O.
Fotografiske atelierer	659					
Fotoanstalter	120					
Vinduespolerere	445					
Skorstensfejermestre	204					

R = Rådgivning enten hos institution el. lign. eller ved konsulentbistand ude i virksomheden

K = Kursusvirksomhed af efteruddannelsesmæssig karakter

O = Oplysningsvirksomhed i form af foredrag, konferencer, udstillinger o. lign.

S = Oplysningsvirksomhed i øvrigt, tidsskriftvirksomhed, udsendelse af andre publikationer og skriftligt informationsmateriale til virksomhederne samt biblioteks- og dokumentations-tjenester.

INSTITUTTER OG ORGANISATIONER
INDEN FOR DE HÅNDVÆRKSMESSIGE SERVICEFAG

Branche	Institutter	Organisationer
Vaskerier	*) Teknologisk Institut: Vaskerikonsultationen	Arbejdsgiverforeningen for Vaskerier i Danmark (Industrifagene) *) Erhvervsvaskeriernes Branche- forening *) Dansk Vaskeriejer-Forening
Rulleforretninger	-	Rulleforeningen for København og Omegn
Renserier og Farverier	*) Teknologisk Institut: Renserikonsultationen og Farverskolen	Dansk Renseriejerforening *) Textilfabrikantforeningen
Herrefrisører	-	*) Landsforeningen for Dame- og Herrefrisører:
Damefrisører		Sjællands Centralforening
Herre- og Damefrisører		Fyns " Østjydsk " Vestjydsk " Danske Damefrisøreres Landsforening Københavns Dame- og Herrefrisørslag Københavns Damefrisør-og Parykmagerlag
Fotografiske atelierer	-	Fotobranchens Arbejdsgiver Sammenslutning
Fotoanstalter		Dansk Fotografisk Forening Reklamefotograf Forening
Vinduespolerere	-	Københavns Vinduespolererslag Fyens Vinduespolermester Forening Nordjydsk -" Aarhus -"
Skorstensfejer- mestre	-	Skorstensfejerlauget af 11. februar 1778 Skorstensfejerlauget i København
Kedelrensning		Foreningen af Kedelrensnings- firmaer i Danmark

De med *) anførte institutter og organisationer har efter det foreliggende en informationsvirksomhed af den i kapitel 1 beskrevne art.

BYGGE- OG ANLÆGSVIRKSOMHED:

1. Bygge- og anlægsvirksomhed er ikke blot det område, der har det største antal mindre virksomheder, men er også med godt 20. 000 virksomheder - det hovedbrancheområde, der har det største antal virksomheder. I modsætning til de fleste andre områder er antallet af virksomheder her forholdsvis stabilt, dog også med en vigende tendens, idet man skønner en nedgang på godt 1. 000 virksomheder svarende til godt 5% i tiden 1948 til 1964. (Som følge af en særlig beskæftigelsestælling i maj 1964 kan udviklingen inden for bygge- og anlægssektoren føres frem til dette tidspunkt). Byggeområdet følger dog den almindelige tendens, at virksomhederne bliver større, idet der er en sådan almindelig forskydning hen mod de større virksomhedsgrupper, som nedenstående tabel over udviklingen fra 1958 til 1964 nærmere beskriver. Resultatet af disse forskydninger er en samlet stigning i personellet inden for byggesektoren på ca. 7. 000 i tiden 1948-58 og ca. 23. 000 i årene fra 1958 til 1964, hvor det samlede personel inden for byggeindustrien kan anslås til ca. 155. 000.

	1958	1964
Antal virksomheder med:		
1-2 personer	10,358	8,454
3-4 "	5,042	5,097
5-9 "	3,810	4,657
10-19 "	1,363	1,655
20 personer og derover	833	933
I alt:	21,406	20,796

Noter: 1958 baseret på erhvervstællinger.

1964 " " særlig beskæftigelsestælling.

- Erhvervstællingerne muliggør ikke nogen sammenligning af virksomhedsstørrelsen mellem årene 1948 og 1958.
 - Beskæftigelsestællingen i 1964 omfatter i modsætning til erhvervstællingen i 1958 ikke Medhjælpende hustruer, funktionærer og hjælpepersonale. I betragtning af disse gruppers forholdsvis beskedne omfang samt deres fortrinsvise forekomst inden for de større virksomhedskategorier skulle denne forskel i grundlaget ikke påvirke sammenligningen afgørende.
- I øvrigt ville en fuldstændiggørelse af grundlaget styrke den anførte udvikling.

Den relative stabilitet i antallet af virksomheder inden for området som helhed dækker imidlertid over en forskellig udvikling inden for de enkelte fag. Der har således været betydelige stigninger i antallet af virksomheder inden for entreprenører, blikkenslagere, el- installatører, gulvbelægnings- og isoleringsforretninger, d. v. s. i overvejende grad virksomhedskategorier af mere utraditionel karakter. Samtidig har der i perioder været fald i ant al-

let af murer-, tømrer- og malerforretninger. Samtlige disse bevægelser - såvel tilgang som fragang - har fundet sted gennem hele perioden, men mest markant i dennes første tiår (1948-1958); dette gælder dog ikke entreprenørvirksomhederne, hvor stigningen har fundet sted i nogenlunde samme tempo hele perioden. Ved en vurdering af udviklingen inden for entreprenørfaget må det tages i betragtning, at en del virksomheder, oprindeligt klassificeret som f. eks. murer- eller tømrerforretninger, har ekspanderet i retning af, at de gennem vertikal integration af forskellige bygningsfunktioner har antaget karakter af entreprenører og følgelig nu er blevet klassificeret som sådanne.

Forskydningerne i antal virksomheder inden for de enkelte fag fremgår nærmere af nedenstående tabel for årene 1948, 1958 og 1964:

	<u>Antal virksomheder</u>			<u>%-stigning</u>	
	<u>1948</u>	<u>1958</u>	<u>1964</u>		
				<u>48/58</u>	<u>58/64</u>
Entreprenører	762 ¹)	899	1.009	18,0	12,2
Murermestre	5.092	4.346	4.272	÷ 14,7	÷ 1,7
Tømrermestre	4.435	4.288	4.040	÷ 3,3	÷ 5,8
Malermestre	5.328	4.548	4.332	÷ 14,6	÷ 4,7
Blikkenslagere	1.817	2.286	2.297	25,8	0,5
El-installatører	1.624	1.928	1.995	18,7	3,5
Glarmestre	699	662	570	÷ 5,3	÷ 13,9
Gulvbelægningsforretninger m. v.	170	260	303	52,9	16,5
Bygningssnedkere	...	1.663	1.549	...	÷ 6,9
Brøndborere	149	96	84	÷ 35,6	÷ 12,5
Isoleringsforretninger	} 757	152	182	} ÷ 43,2	19,7
Andre		278	163		÷ 41,4
Ialt	...	21.406	20.796	-	- 2,8
excl. bygningssnedkerier	20.833	19.743	19.247	-	5,2 - 2,5

¹) excl. dræningsmestre, som er anført under "andre"

Noter: 1948 og 1958 - Erhvervstælling.
1964 - Beskæftigelsestælling.

- Sammenligning mellem de 3 tællinger repræsenterer visse klassifikationsproblemer, som dog ikke - bortset fra bygningssnedkerier - rejser større problemer. Den i 1958 foretagne sontring mellem bygningssnedkerier, møbelsnedkerier og maskinsnedkerier kan ikke føres tilbage til 1948.
- Malerforretninger dækker foruden bygningsmalere også møbelmalere, lakererforretninger af forskellig art.
- Inden for selve bygge- og anlægssektoren repræsenterer de blandede murer- og tømrerforretninger samt de blandede tømrer- og bygnings-

snedkerforretninger klassifikationsproblemer, ligesom der også kan være principielle vanskeligheder forbundet med at udskille de egentlige murer- eller tømrervirksomheder fra entreprenørvirksomhederne.

Fordelingen i antallet af virksomheder i 1964 med 20 personer og derover og under 20 personer fremgår af følgende tabel:

	Antal virksomheder med 20 personer og derover	Antal virksomheder med under 20 personer
Entreprenører	256	753
Murermestre	291	3.981
Tømrermestre	130	3.910
Bygningssnedkere	52	1.497
Malermestre	64	4.268
Blikkenslagere	74	2.223
El-installatører	48	1.947
Glarmestre	-	570
Gulvbelægningsforretninger	4	299
Isoleringsforretninger	6	176
Brøndborere	2	82
Andre	6	157
I alt:	933	19.863

Af tabellen fremgår, at virksomheder med under 20 personer udgjorde over 95% af samtlige virksomheder. Af disse udgjorde antallet af helt små virksomheder - d. v. s. virksomheder med 1-4 personer - inden for bygge- og anlægssektoren imidlertid en meget betydelig andel. I alle fag, bortset fra entreprenørfaget, var mere end halvdelen af virksomhederne af denne størrelsesorden; således havde over 65% af det totale antal virksomheder i 1964 fra 1-4 personer og godt 40% kun 1-2 personer.

For så vidt angår malermestre udgjorde virksomheder med 1-4 personer endda godt 82% af det samlede antal virksomheder.

Endelig skal bemærkes, at antallet af virksomheder inden for områderne: entreprenører, murermestre, tømrermestre og bygningssnedkere udgjorde 10.870 eller over halvdelen af det samlede antal virksomheder.

I 1964 udgjorde således virksomheder med 20 personer og derover 5% af samtlige virksomheder svarende til 933 virksomheder, og af disse større virksomheder udgjorde igen entreprenørfirmaer en forholdsvis stor andel, idet i alt 256 entreprenørfirmaer (svarende til godt 25% af samtlige virksomheder med 20 personer og derover) havde 20 personer og derover.

2. Informationsvirksomheden inden for byggeområdet er søgt belyst ved hjælp af omstående skema, (side 78-79) Det har for dette område været hen-

sigtsmæssigt at benytte en lidt ændret form, idet der inden for bygge- og anlægsvirksomhed virker et meget stort antal institutioner og organisationer, som i vidt omfang betjener alle eller i hvert fald et større udsnit af de forskellige fag inden for området. Man har derfor i informations-skemaet for dette område valgt at angive karakteren af den informationsvirksomhed, der udføres af den enkelte institution eller organisation. Opstillingen af et sådant informations-skema er forbundet med usikkerhed, herunder også for så vidt angår de enkelte institutioners aktivitetsområder; hovedformålet med skemaet er imidlertid at give et billede af den mest typiske informationsvirksomhed; i øvrigt vil der her som inden for de øvrige områder ofte være en glidende overgang fra den ene informationsform til den anden.

Endvidere vedlægges en liste (side 80 - 81) over organisationer inden for bygge- og anlægssektoren.

Hvad angår hele dette område må først fremhæves, at der i de senere år har været gennemført en række undersøgelser og fundet drøftelser sted om hele erhvervsområdets struktur og organisation. Debat om disse problemer har fundet sted i de enkelte brancheorganisationer og på anden måde. Hele denne problemskreds er i øvrigt formentlig i første række af betydning for entreprenører, murermestre, tømrermestre og bygningsnedkere. En nærmere belysning af disse problemer, der vel ikke kan kaldes egentlig information, finder efter udvalgets opfattelse mere naturligt plads i forbindelse med behandlingen af den fremtidige struktur inden for bygge- og anlægssektoren. Denne problematik er dog i større eller mindre udstrækning indgået som led i eller baggrund for megen af den informationsaktivitet, der er registreret i nærværende redegørelse.

For så vidt angår teknisk-faglig viden og information om produktionsledelse findes en række institutioner, der beskæftiger sig med forskning, først og fremmest byggeforskningsinstituttet (med ca. 60 forskningsmedarbejdere). Herudover findes en række institutter og institutioner, der beskæftiger sig med forskellige specialer inden for hele området, og institutioner som Byggecentrum, Boligministeriets Produktivitetsudvalg og afdelingerne på de teknologiske institutter, der i større eller mindre omfang selv foretager eller lader foretage undersøgelser på byggeområdet, men hvis hovedformål er mere direkte informationsgivende.

Information for så vidt angår teknisk-faglige og produktionsledelsesmæssige problemer videregives dels skriftligt i form af forsøgsrapporter, tidsskriftartikler m. v., dels ved kurser, ved konsulentbistand, i form af foredrag, konferencer, stævner, udstillinger o. lign. Det er det umiddelbare indtryk, at der gennemføres en ganske omfattende forskning og undersøgelsesvirksomhed for så vidt angår teknisk-faglige og produktionsledelsesmæssige problemer, men at der muligt kunne være et vist behov for koordinering mellem de forskellige institutioner.

En vis koordinering gennemføres dog inden for rammerne af Byggecentrum, som i øvrigt har udgivet en vejviser over institutioner, konsulenter m. v. af betydning for bygge- og anlægssektoren.

Som de mest betydningsfulde primært informationsgivende institutioner og organisationer på dette område må fremhæves Byggecentrum, de til de forskellige teknologiske institutter knyttede særlige afdelinger samt Boligministeriets Produktivitetsudvalg. Der beskæftiges i disse institutioner m.v. en

række konsulenter og medarbejdere med en højere teknisk-faglig eller økonomisk uddannelse, således i de teknologiske institutters forskellige afdelinger ca. 40 konsulenter m. v. Herudover benyttes imidlertid i vid udstrækning udenforstående sagkyndige som lærere, særlig ved de af Byggecentrum organiserede kurser. Af de til de teknologiske institutter knyttede medarbejdere er ca. 3/4 imidlertid tilknyttet de specielle afdelinger som de varmetekniske afdelinger og De danske Maleres Forsøgsstation. Antallet af beskæftigede særligt med henblik på fagene entreprenører, murere, tømrere og bygningsnedkere er således ringe i forhold til disse fags betydning.

Af andre informationsgivende organer kan nævnes de forskellige brancheorganisationer, der inden for bygge- og anlægssektoren har ansat ca. 20 konsulenter, der dog fortrinsvis er beskæftiget med informationsvirksomhed på andre områder end de ovennævnte, jfr. nærmere nedenfor.

Enkelte af de kurser, der arrangeres af Byggecentrum og enkelte kurser og nogen undervisning på de teknologiske institutters forskellige afdelinger falder uden for rammerne for nærværende redegørelse, ligesom en del kurser omfatter andre ledelsesmæssige emner, jfr. nedenfor.

Alt i alt synes der som anført at foregå en betydelig forskning og undersøgelsesvirksomhed vedr. teknisk-faglige og produktionsmæssige problemer, og den herigennem indhøstede viden søges spredt videst muligt. Det synes imidlertid, som om denne viden for så vidt angår fagene entreprenører, murermestre, tømrermestre og bygningsnedkere særlig spredes på en sådan måde, at den først og fremmest når de større virksomheder og i øvrigt i ikke ringe udstrækning fortrinsvis omfatter disse virksomheders problemer. Det kan til belysning heraf oplyses, at der i de af Byggecentrum organiserede kurser (baseret på statistik fra 1962/63 og 1963/64) har deltaget i alt ca. 1600 personer. Heraf androg antallet af deltagende håndværksmestre imidlertid under 5%, faglærte og ufaglærte arbejdere godt 10%, og det overvejende antal deltagere var ingeniører, arkitekter o. l.

Inden for et par af de større brancheområder: Malermestre og el-installatører synes der derimod at være en ganske god dækning også for så vidt angår de mindre virksomheder. Imidlertid udgør som anført entreprenører, murermestre, tømrermestre og bygningsnedkere over halvdelen af det samlede antal virksomheder, og virksomheder med et personel på 9 og derunder udgør for så vidt angår disse fag i alt godt 80%. Disse mindre virksomheder forestår antagelig størstedelen af reparationsarbejdet samt en meget væsentlig del af byggeriet på landet og af byggeriet af parcelhuse. Det må derfor forekomme ønskeligt, om der sker en udvidelse og intensivering af informationsvirksomheden specielt med henblik på disse virksomheder. Fra spørgeskemaundersøgelsen kan anføres, at kun godt 1% af de adspurgte virksomheder inden for bygge- og anlægssektoren i 1964 har benyttet sig af konsulentbistand og knapt 5% deltaget i en kursusaktivitet.

Hvad angår afsætningen adskiller bygge- og anlægsfågene sig fra de øvrige fagområder, og der er, som det vil ses i nærværende skema, ikke registreret nogen aktivitet på dette område. Der gennemføres ganske vist en vis aktivitet i forbindelse med etableringen af "håndværkerringe" og andre former for samarbejde, som vel kunne siges at høre herindunder. Disse foranstaltninger vil imidlertid af kommissionen blive nærmere omtalt i anden forbindelse. Et område som el-installatører gennemfører visse salgsfremmende aktiviteter,

som imidlertid refererer sig til den del af faget, der tillige har detailhandelsvirksomhed, denne information vil derfor blive omtalt under gruppen: Butikshåndværksvirksomhed. Den gennemførte VVS-information (varme, ventilation, sanitet) bør måske på længere sigt registreres som en salgsfremmende foranstaltning, men synes endnu snarere at have karakter af en bred forbrugervendt oplysningsvirksomhed. I et fag som glarmesterfaget, hvor antallet af virksomheder er faldet ret stærkt, og hvor der finder en betydelig konkurrence sted fra industrielt fremstillede vinduer, er der af den grund et aktuelt behov for information i det hele taget.

Hvad angår økonomien gennemføres der af flere organisationer bistand i forbindelse med licitation (som man dog ikke har medtaget i denne forbindelse, idet man har regnet dette som en normal sekretariatsvirksomhed). Endvidere har enkelte fag egne regnskabskonsulenter, og der gennemføres for mange områder kurser og bistand med hensyn til kalkulation, regnskaber m. v.

Særligt må fremhæves den til Hovedorganisationen af Mesterforeninger i Byggefagene knyttede regnskabskonsultation omfattende ca. 40 regnskabskonsulenter, hvis virksomhed siden 1955 har været medvirkende til, at hovedorganisationen har kunnet udarbejde normtal for murere, tømrere og snedkere, i alt ca. 1.000 virksomheder, som hovedregel ganske små. Landsforeningen af danske Malermestre har for nylig oprettet en regnskabsafdeling, der som en serviceorganisation skal formidle, at de enkelte mestres regnskaber data-behandles. Ordningen er af ret ny dato, og kun ganske få mestre benytter sig endnu af den. Det af El-installatørerne oprettede Elektroinstallatørernes Beregningskontor har til opgave at udføre det opmålingsarbejde og en del af det beregningsarbejde, som er nødvendigt for at udregne bud på en udbudt entrepris i stedet for, at medlemmerne hver for sig udfører det samme arbejde. Beregningskontorets funktioner er at udarbejde mængdefortegnelser over antal enheder, der skal bruges af hvert materiale, og at bestemme, hvilke positioner i svendenes akkordpriskurant der finder anvendelse for de arbejdsprocesser, som indgår i installationsarbejdet. Endvidere vil kontoret indsætte priserne for arbejdsprocesserne efter svendepriskurantens enkelte positioner inklusive generelle overenskomstmæssige løntillæg. Kontoret indsætter indelig materialenettopriser for alle standardvarer og foretager alle multiplikationer og sammentællinger, således at installatørerne får de relevante totaler. Det er overladt til den enkelte installatør at indhente tilbud på underentrepriser og at foretage fradrag for de rabatter og lignende, han kan opnå på de indregnede priser ved køb af materialerne, samt at indregne sine tillæg for svind, dag-lønstimer, tilsyn, omkostninger og avance. Det påregnes, at kontoret, efterhånden som EDB-teknikken tages i anvendelse, vil kunne danne grundlag for byggeregnskaber og efterkalkulationer.

Hvad angår indkøb synes der, uanset det nærliggende for netop bygge- og anlægsvirksomhed i at gennemføre en vis aktivitet og information herom, stort set ikke at være gennemført noget sådant, dog har en gruppe malermestre oprettet en regional indkøbsforening.

Informationsvirksomheden om andre ledelsesmæssige emner er for så vidt ganske omfattende og dækkende. Når hensyn tages til det samlede antal personer, der er beskæftiget i byggefagene, og antallet af virksomheder synes informationsaktiviteten dog ikke tilstrækkelig i forhold til hele fagområdets betydning. Også her synes det, som om informationsvirksomheden er mest dækkende for så vidt angår malerfaget, el-installatører og blikkenslagere.

Når man i øvrigt ser på bygge- og anlægssektoren som helhed, må fremhæves, at disse tre sidstnævnte fagområder synes at være de områder, hvor informationsvirksomheden i det hele taget er mest omfattende og dækkende, også for de mindre virksomheder. Dette kan muligvis skyldes, at der inden for disse fagområder er mange, også mindre, mestre, der har en videregående uddannelse (udover aflagt svendeprøve). For så vidt angår malerfaget har der f. eks. igennem flere år efter svendeskolens afslutning været en 9-måneders dagskole afsluttende med diplomprøve og derudover en 3-måneders dagskole afsluttende med mesterprøven. Mange blikkenslagere og el-installatører har muligvis på grund af den tekniske udvikling og kravet om autorisation været tvunget til at skaffe sig en vis supplerende uddannelse.

Som anført synes den informationsaktivitet, der gennemføres, ikke tilstrækkelig, og i hvert fald ikke tilstrækkelig i forhold til antallet af mindre virksomheder. Behovet for yderligere information for så vidt angår de ledelsesmæssige problemer ses ved tilslutningen specielt fra byggefagene til de for nogle år siden på initiativ af Håndværksrådet etablerede 2-årige "mesterskoler", der har til formål at give håndværkere, der har de fornødne faglige forudsætninger, en videreuddannelse, særlig med henblik på ledelsesmæssige emner. Der var i 1965 etableret 14 "mesterskoler" over hele landet, som i dette år havde ca. 400 elever.

Branchernes informationsvirksomhed

<u>BYGGE- OG ANLÆGSSEKTIONEN</u>	Tekn. /Fagl. viden	Produktions- ledelse	Salg	Økonomi	Andre ledel- sesopgaver
	1.	2.	3.	4.	5.
Boligministeriets Produktivitetsudvalg	R. O.	R. O.			
Statens Byggeforskningsinstitut	O. S.	O. S.		O. S.	
Byggecentrum	R. K. O. S.	R. K. O. S.			R.
Bygningsteknisk Studiearkiv (Kgl. Akademi)	S.				
Teknologisk Institut:					
Bygningshåndværkerkonsultationen	R. K.	R. K.			
Træafd. (hele træ- og møbelindustrien)	R. K.	R. K.			
Lydteknisk konsultation	R. K.				
Varmeteknisk afdeling	R.				
Danske Malers Forsøgsstation	R. K. O. S.	R. K. O. S.			
Plastlaboratoriet	R.				
Jydsk Teknologisk Institut:					
Byggeafdelingen	R. K.				
Snedkerafd. (hele træ- og møbelindustrien)	R. K.				
Trætekn. forsøgsafd. (-''-)	R. K.				
Varmeafdelingen	R. K.				
Danmarks Tekniske Højskole:					
Laboratoriet for bygningsteknik	R.				
" " fundering og geoteknik	R.				
" for husbygning og byplanlægning	R.				
" " opvarmning og ventilation	R.				
" " varmeisolation	R.				
" " vejbygning	R.				

ATV-institutioner:					
Lydteknisk Laboratorium	R.				
Lysteknisk Laboratorium	R.				
Geoteknisk Laboratorium	R.				
Korrosionscentralen	R.				
Vandbygningsinstituttet	R.				
Træbranchens Oplysningsråd	O. S.				
Byggeriets Beregningsinstitut		R.		R.	
Cementfabrikernes tekn. Oplysningskontor	R. K. O. S.				
Kalk- og Teglværks Laboratoriet	R.				
Teglindustriens Tekniske Tjeneste	R. O. S.				
Organisationer:					
Centralforeningen af Murermestre	R. K.	R. K.		R. K.	R. K. O.
" " Tømrermestre		R. K. O.			R. K. O.
" " Snedkermestre &) Møbelproducenter)		R.		R.	R.
" " Malermestre		R. K. O.		R. K.	R. K. O.
Entreprenørforeningen		R. K. O.		R. K. O.	R. K. O.
Hovedorganisationen af Mesterforeninger i Byggefagene i Danmark		R. K.		R. K. S.	R. K.
Københavns Murer- og Stenhuggerlaug		R. K. O.		R. K.	R. K. O.
Københavns Tømrerlaug	K. O.	K. O.		K. O.	
Landsforeningen af danske Malermestre		R. K. O.		R. K. O.	
Sammenslutningen af Mesterforeninger i Blikkenslager-, Rør- og Sanitetsfaget		R. K. O.		R. K. O.	R. K. O.
Elektroinstallatørernes tekniske og økonomiske Sammenslutning, PROTEKTOR	R. K. O.			R. K. O.	

ORGANISATIONER
INDEN FOR BYGGE- OG ANLÆGSVIRKSOMHED

Branche	Organisation
Anlægsentreprenører	Entreprenørforeningen
Bygningsentreprenører	
Dræningsmestre	
Brolæggermestre	
	*)
Kloakmestre	Entreprenørforeningen Foreningen aut. Kloakmestre
	*)
Murermestre	Københavns Murer- og Stenhuggerlaug *) Centralforeningen af Murermestre i Danmark
	*)
Tømrmestre	Hovedorganisationen af Mesterforeninger i Byggefagene i Danmark *) Hovedorganisationen af Mesterforeninger i Byggefagene i Danmark *) Københavns Tømrrerlaug *)
	*)
Bygningsnedkere	Centralforeningen af Tømrmestre i Danmark *) Hovedorganisationen af Mesterforeninger i Byggefagene i Danmark Københavns Snedkerlaug Sammenslutningen af Snedkermesterforeninger i Danmark *) Centralforeningen af Snedkermestre & Møbelproducenter i Danmark *)
	*)
Malermestre	Landsforeningen af danske Malermestre *) Centralforeningen af Malermestre i Danmark
	*)
Blikkenslagere m. v.	Sammenslutningen af Mesterforeninger i Blikkenslager-, Sanitet- og Rørfaget: Københavns Blikkenslager-, Rør- og Sanitetslaug

Branche	Organisation
Blikkenslagere m.v. (fortsat)	Centralforeningen for Blikkenslager- og Kobbersmedemestre i Østifterne Centralforeningen for Blikkenslager- Rør- og Sanitetsmestre i Jylland
	*) Jern- og Metalindustriens Sammenslutning: Aarhus Gas- og Vandmesterforening Sanitet-, Gas- og Vandmesterforeningen af 1919 Odense Varme-, Vand- og Gasmesterforening Kobbersmedelaug i Danmark Foreningen af Ventilationsfirmaer
El- installatører	***) Diverse Smedeorganisationer Elektroinstallatørforeningen for København - " - for Provinsen
	*) Elektroinstallatørernes tekniske og økonomiske Sammenslutning ELFO Elektroinstallatør-Sammenslutningen Elektroinstallatørernes Arbejdsgiverforening Glargmesterlauget i Danmark
Glargmestre	
Gulvbelægningsforretninger	Gulvbelægningsbranchens Arbejdsgiverforening Foreningen af danske Gulvfabrikanter og Gulvbelægningsfirmaer
Isoleringsforretninger	Foreningen af Isoleringsfirmaer øst for Storebælt - " - vest for Storebælt
Tagtækkere og tagpapdækkere	
Terrazzoforretninger	Foreningen af Mosaikfabrikanter i Danmark Foreningen af Mosaik- og Terrazzo-fabrikanter i Jylland
Brøndborere	Foreningen af danske Brøndborere

De med *) anførte organisationer har efter det foreliggende en informationsvirksomhed af den i kapitel 1 beskrevne art.

***) Se de under jern- og metalindustrien anførte smedeorganisationer.

BUTIKSHÅNDVÆRKS VIRKSOMHED

1. Denne gruppe omfatter bagerforretninger, slagter- og viktualieforretninger (der i det statistiske sammenligningsgrundlag ikke kan adskilles), handel og reparation af ure, optik, guld- og sølvvarer og cykleforretninger (både omfattende reparation og handel, der heller ikke i det statistiske sammenligningsgrundlag kan adskilles, og som derfor foreløbig er medtaget både her og under reparationsfagene) samt automobilforretninger.

Om området kan fra erhvervstællingerne af 1948 og 1958 oplyses følgende:

	Antal virksomheder		Personel		Omsætning (mill. kr.)	
	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer	I alt	deraf 1-19 personer
1948	18.142	17.900	68.169	58.888	1.964	...
1958	18.176	17.871	76.221	63.838	4.167	...
Stigning	-	-	+12%	+8%	+112%	

Udviklingen viser stagnation i antallet af virksomheder. Stigningen i personalet hidrører fortrinsvis fra de større virksomheder, medens de mindste med under 5 ansatte har haft et faldende personel.

Fordelingen på de forskellige former for butikshåndværksfag fremgår af følgende tabel:

	Antal virksomheder		
	1948	1958	% stigning
Bagerforretninger	4.384	4.392	+0,2%
Slagter- og viktualieforretninger	5.579	5.543	÷ 0,6%
Handel og rep. af ure, optik, guld-, sølv- og tinvarer samt elektropletfabrikation	1.994	2.091	+4,9%
Automobilværksteder og automobilforretninger	2.428	3.383	+39,3%
Reparation og handel m. cykler (incl. cykler m. radio)	3.757	2.767	÷ 26,4%

Som det i øvrigt fremgår af oversigten, udgør bagerforretninger samt slagter- og viktualieforretninger langt den største andel af de under butikshåndværksfag medtagne virksomheder, omend andelen af personalet ikke er helt så stor. For begge disse grupper vedkommende har der i den førstnævnte periode stort set været stagnation. Om udviklingen siden 1958 kan bemærkes, at man for begge områder, dog især for slagterforretningerne, regner med, at der i den forløbne tid har været et vist lille fald i antallet af virksomheder, men formentlig udelukkende for så vidt angår de mindste. For slagter- og viktualieforretninger skønnes, at antallet idag (1967) er ca. 5.000. Det skal her-

ved bemærkes, at der i prognosen over "Detailhandelen i dag og i morgen" i 1980 er anslået at være 4. 660 butikker, der handler med kød, flæsk og viktualie. For så vidt angår automobilværksteder og automobilforretninger har der også siden 1958 været en vis stigning i antallet. (Opdelingen på automobilværksteder og automobilforretninger blev ikke foretaget efter samme kriterier i 1948 og 1958, hvorfor virksomhederne i ovenstående tabel er slået sammen i en gruppe). Selvom der muligvis fortsat har været et vist fald i antallet af cykleforretninger, har mange af disse forretninger på den anden side i de senere år tillige optaget handel med knallerter.

Det skal endelig bemærkes, at langt den overvejende del af virksomhederne inden for hele dette erhvervsområde har under 5 ansatte, i 1958 ca. 72% med knapt 40% af personellet.

2. Om informationsvirksomheden henvises til den skematiske oversigt, (side 85) hvor aktiviteten i de enkelte brancher i den form, hvorunder den gennemføres, er søgt registreret, samt til listen (side 86) over institutter, organisationer m. v. inden for området med angivelse af de institutter og organisationer, der efter det foreliggende udfører en informationsaktivitet over for enkelte eller flere brancher inden for området. Da det her drejer sig om brancher, hvor informationsvirksomheden ikke naturligt kunne gennemføres af samme eller beslægtede organer, har man foretrukket kort at beskrive forholdene i de enkelte brancheområder.

Af oversigten og foreliggende oplysninger fremgår, at der for bagerforretninger er en teknisk-faglig information i Teknologisk Institut i København (Bage- og Mellaboratoriet), der dog kun har et personel med henblik på konsulentvirksomhed m. v. på to personer. Herudover er forholdet imidlertid det, at de enkelte virksomheder i stor udstrækning gør brug af den information, som gives af de store leverandørfirmaer, der har laboratorier og driver en betydelig forsøgsvirksomhed. Denne information er af stor betydning for virksomhederne og anses for sagligt god, selvom den selvsagt indebærer et reklamement. Der er i øvrigt efter aftale med Teknologisk Institut engageret en arbejdsstudietekniker, hvis speciale skal være bagerier. For så vidt angår salg m. v. har Københavns Bagerlaug og Centralforeningen for Sjællands og Lolland-Falsters Stifts Bagermesterforeninger med støtte i konsulentloven 2 konsulenter, der beskæftiger sig med modernisering og ombygning af butikker. Distributionsproblemerne i øvrigt, som med konkurrencen fra supermarkeder og industrielt fremstillede varer er stigende, er foreløbig kun i meget begrænset omfang indgået i organisationernes oplysningsarbejde. Om de økonomiske forhold, regnskabsproblemerne etc. er der ligeledes kun meget begrænset informationsvirksomhed. Man har i København påbegyndt en vis normtalsvirksomhed, som imidlertid foreløbig kun har meget ringe omfang. Information om de øvrige ledelsesmæssige problemer findes stort set ikke, således heller ikke om indkøb. I det hele synes det, som om informationsvirksomheden for så vidt angår bagerforretninger ikke er tilstrækkelig.

Som anført indgår også viktualiehandlere i de ovennævnte tal fra erhvervs-tællingen, men som håndværksfag regnes kun slagterfaget, og man har her kun medtaget informationsaktiviteten for denne del af brancheområdet. På Teknologisk Institut i København findes en slagterkonsultation med én konsulent, der efter det foreliggende stort set skulle være i stand til i fornødent

omfang at gennemføre nødvendige kurser og konsultationer for så vidt angår teknisk-faglige problemer, herunder f. eks. pølsefremstilling o. l. . (I den henseende erindres om, at den egentlige produktion i dette fag efterhånden er af begrænset omfang i forhold til handelen, hvilket også har medført, at denne branche i erhvervstællingen i 1958 er overført til detailhandelen). Hvad angår salget har Danske Slagermestres Landsforening, der er langt den største erhvervsorganisation inden for området, én konsulent med støtte i konsulentloven, der beskæftiger sig med butiksmøderisering, kundebetjening o. l. , hvilket foreløbig har været nok i forhold til behovet. Foreningen har endvidere gennem en årrække haft revisionsafdelinger, der fører regnskab for mange medlemmer, hvilket har resulteret i, at man ligeledes gennem en årrække har gennemført normtalsarbejde med detagelse af en ret stor del af medlemmerne. Om de øvrige ledelsesmæssige problemer, herunder indkøbet, er kun begrænset informationsaktivitet. Alt i alt synes informationsvirksomhed for slagterfaget dog som helhed at være ganske dækkende.

For så vidt angår automobilforretninger og cykleforretninger henvises til det ovenfor under reparationsfag anførte, idet dog skal anføres, at der ligeledes udføres en ret omfattende informationsaktivitet af Danmarks Automobilhandlerforening, der har haft 2 konsulenter, for tiden kun een, med støtte i konsulentloven, men i øvrigt et ret stort sekretariat, der med bistand ude fra gennemfører en ret betydelig aktivitet. Informationen har særlig koncentreret sig om regnskabsproblemer, gennemførelse af standardfakturering og værkstedsomkostningsprisindeks. Man har udarbejdet forslag til et "lagerbarometer". Endvidere er tilrettelagt møder og kurser om administrative problemer, ligesom man er ved at starte Erfagrupper med henblik på etablering af normtal. Automobilbranchen har endelig ladet gennemføre en analyse af branchens videreuddannelsesproblemer hos Institutet for Organisation og Arbejdssociologi ved Handelshøjskolen i København.

For så vidt angår handel med ure, optik m. v gennemføres der af organisationerne en vis ret begrænset oplysningsvirksomhed, hvorimod der ikke på de teknologiske institutter gennemføres teknisk-faglig information.

For så vidt angår guld- og sølvsmede gives der af Guldsmedefagets Fællesråd en ret betydelig informationsvirksomhed på alle områder, herunder også i nogen grad på det teknisk-faglige. Der afholdes således kurser om varekundskab, salg, dekoration og forretningsførelse, og der gennemføres normtalsundersøgelser og omsætningsstatistik, ligesom der gives konsulentbistand med hensyn til butiksinretning og regnskabstilrettelæggelse. I konsulenttjenesten har været ansat 2 konsulenter, for tiden kun een, men herudover har rådet et ret stort sekretariat.

Branchernes informationsvirksomhed.

<u>BUTIKSHÅNDVÆRKSFAG</u>	Antal virksomheder i 1958	Tekn. -faglig viden	Produktionsledelse	Salg	Økonomi	Andre ledelsesopgaver
		1.	2.	3.	4.	5.
Kød, flæsk og viktualieforretninger	5.543	R. K. O.	R.	R. O.	O.	
Bagerforretninger	4.109	R. K. O.	R.	R. O.	O.	
Handel med ure, optik, guld, sølv- og tinvarer	1.264	K. O. x)	R. K. x)	R. K. O. x)	O. x)	O. x)
Automobilforretninger	903				R. K. O.	K. O.
Cykelforretninger	1.524	K.		K.		

x) henviser fortrinsvis til de af Guldsmedefagets Fællesraad gennemførte aktiviteter.

R = Rådgivning enten hos institution el. lign. eller ved konsulentbistand ude i virksomheden

K = Kursusvirksomhed af efteruddannelsesmæssig karakter

O = Oplysningsvirksomhed i form af foredrag, konferencer, udstillinger o. lign.

S = Oplysningsvirksomhed i øvrigt, tidsskriftvirksomhed, udsendelse af andre publikationer og skriftligt informationsmateriale til virksomhederne samt biblioteks- og dokumentationstjenester.

INSTITUTTER OG ORGANISATIONER
INDEN FOR BUTIKSHÅNDVÆRKSFAGENE.

Branche	Institutter	Organisationer
Kød, flæsk og viktualieforretninger	*) Teknologisk Institut; Slagterikonsultationen	*) Danske Slagtermestres Landsforening Københavns Slagterlaug *) Slagtermesterforeningen for København og Omegn Høkerforeningen
Bagerforretninger	*) Teknologisk Institut; Bage- og Mellaboratoriet	*) Den Danske Bagerstands Fællesorganisation *) Københavns Bagerlaug Centralforeningen af Bager- og Konditormestre i Jylland " " i fyens Stift *) Centralforeningen for Sjællands og Lolland-Falsters Bagermesterforeninger *) Danmarks Bager- og Konditorforening af 1940 *) Danmarks Konditorforening *) Københavns Konditorlaug
Handel med ure, optik, guld-, sølv- og tinvarer	-	Danmarks Specialoptikerforening Dansk Urmager og Optiker Centralforening Urmagerlauget i København *) Danmarks Guldsmedeforening og Guldsmedefagets Fællesråd
Automobilforretninger	-	*) Danmarks Automobil-Forhandlerforening
Cykelforretninger	-	*) Centralforening for Danmarks Cykle-Industriforeninger *) Københavns Auto- og Cykle-Industriforening.

De med *) anførte institutter og organisationer har efter det foreliggende en informationsvirksomhed af den i kapitel 1 beskrevne art.

Kapitel 3. Den tværgående informationsvirksomhed.

I det foregående kapitel er redegjort for den branchevendte informationsvirksomhed. Som allerede antydnet er der udover denne informationsvirksomhed tillige en tværgående informationsvirksomhed, der supplerer branchernes informationsvirksomhed. Den tværgående informationsvirksomhed retter sig i princippet mod de enkelte hovederhverv, håndværk, industri og handel, men en række af de organer, som varetager tværgående information, gennemfører tillige ofte arrangementer, som kun retter sig mod et mere begrænset udsnit af erhvervet, f.eks. en branche eller efter aftale med vedkommende brancheorganisation mod dennes medlemmer.

I det følgende er givet en kortfattet oversigt over informationsvirksomheden inden for de organer, som udøver en tværgående informationsvirksomhed:

I. De teknologiske institutter.

På de teknologiske institutter drives en omfattende informationsvirksomhed på det teknisk-faglige område. Denne virksomhed er omtalt i de respektive brancheafsnit, men det skal dog bemærkes her, at uanset om virksomheden i en række af de tekniske afdelinger er rettet mod én eller nogle enkelte brancher, kan der meget vel lejlighedsvis opstå informationskontakt over for helt andre brancheområder, ligesom der naturligvis inden for institutternes egne rammer er en kontakt mellem de forskellige afdelinger.

Den ikke teknisk-faglige informationsvirksomhed, der er af en tværgående karakter, kan kort beskrives således:

1. Teknologisk Institut, København.

Virksomhedsledelsesafdelingen under Teknologisk Institut i København driver en tværgående information på forskellige ledelsesområder. Afdelingen omfatter 3 undersektorer:

a. Regnskabskonsultationen (afdelingen omfatter 11 sagkyndige medarbejdere) har udarbejdet normalt for et meget begrænset antal virksomheder i enkelte brancher, således inden for malerfaget, skomagerfaget samt en lokal murermesterforening. Afdelingen arbejder hovedsagelig gennem konsultation omfattende rådgivning vedr. bogholderianlæg, skattespørgsmål, omkostningsanalyser, pris- og kalkulationsspørgsmål og andre problemer inden for økonomisk virksomhedsledelse. En del af denne virksomhed er en følge af eller et led i den undersøgelsesvirksomhed, som afdelingen udøver efter aftale med handelsministeriet i forbindelse med ansøgninger om lån og garantier til modernisering og rationalisering af håndværksvirksomheder og mindre industrivirksomheder. Afdelingen medvirker ligeledes ved de af instituttet etablerede kurser i virksomhedsledelse herunder ved den i medfør af undervisningsministeriets bekendtgørelse af 17. december 1964 etablerede undervisning ved

tekniske skoler og de teknologiske institutter til uddannelse af ledere af elever i handelsvirksomheder ("mesterskoler"), hvis københavnske afdeling forestås af Teknologisk Institut.

b. Afdelingen for arbejdsledelse (afdelingen omfatter 5 medarbejdere med højere uddannelse).

Instituttet har etableret en rådgivningsvirksomhed vedr. arbejdspladsens menneskelige problemer og gennemfører kursus i arbejds- og personaleledelse samt også specialkursus for enkeltvirksomheder.

c. Afdelingen for teknisk rationalisering (afdelingen omfatter 7 medarbejdere med højere uddannelse).

Afdelingen virker hovedsagelig gennem konsultationer vedr. fabriktions- eller arbejdsmetoder, virksomhedsindretning, indførelse af kontrolforanstaltninger, herunder statistisk kvalitetskontrol.

Afdelingen gennemfører kurser i arbejdsstudier og produktionsplanlægning.

Teknologisk Institut har endvidere i forbindelse med overflytningen af Håndværksrådets centralkonsulenter til de teknologiske institutter i 1965 oprettet en informations- og kontakttjeneste. Denne står til rådighed for enkeltvirksomheder, som ønsker orientering om kursusvirksomhed og konsultationsmuligheder, samt med afholdelse af foredrag med produktivitetsfremmende sigte o. lign. Tjenesten er decentraliseret og har konsulenter placeret i Fyn, Vestsjælland, Sydsjælland og København.

2. Jydsk Teknologisk Institut.

Inden for hele ledelsesområdet har Jydsk Teknologisk Instituts virksomhed hidtil i det store og hele været begrænset til kursus og konsultation i regnskabsspørgsmål. Der er i den seneste tid dog udviklet nye aktiviteter. Således har regnskabsafdelingen i samarbejde med smede- og maskinafdelingen udviklet et nyt organisationskursus i intern organisation, produktionsstyring m. v. Afdelingens rådgivningsvirksomhed på det regnskabsmæssige område fører i øvrigt i større og større omfang til totale reorganiseringer af de pågældende virksomheder med udarbejdelse af organisationsplaner, funktionsbeskrivelser etc. Afdelingen beskæftiger 4-5 medarbejdere med en videregående regnskabsmæssig uddannelse.

Instituttets undervisningsafdeling (3 medarbejdere med højere uddannelse) gennemfører enkelte kurser i ledelsesmæssige emner, men afdelingens hovedvirksomhed er uddannelse af lærere og instruktører.

Instituttet har endelig en informations- og kontakttjeneste etableret efter overflytning af Håndværksrådets centralkonsulenter med afdelinger i henholdsvis Vestfylland, Nordjylland og Sønderjylland.

Udover et mere generelt produktivitetsfremmende oplysningsarbejde over for lokale og faglige afdelinger og enkelte virksomheder i lighed med det på Teknologisk Institut i København har en af de vigtigere opgaver været at støtte arbejdet med strukturrationalisering inden for enkelte brancher.

De teknologiske institutter udfører således en omfattende informations- og rådgivningsvirksomhed både inden for teknologiske og ledelsesmæssige emner over for såvel industri som håndværk.

Efter det foreliggende benyttes de teknologiske institutter i ikke ringe grad, måske endda fortrinsvis, af de større og mellemstore virksomheder. Med den

stedfundne overførsel af centralkonsulenterne til institutterne er der formentlig etableret en øget kontaktmulighed over for de mindre virksomheder, som dog næppe uden en yderligere decentraliseret virksomhed - f. eks. i form af lokale fremstød, abonnementsordninger etc. - vil kunne give større informationsaktivitet over for de små virksomheder.

II. Andre institutter m. v.

1. Akademiet for de Tekniske Videnskaber.

ATV's hovedvirksomhed er at søge forskningen fremmet, og dette sker bl. a. gennem de forskellige udvalg og institutter, som ATV har oprettet. På en række af disse institutter foregår der imidlertid en ikke ringe konsultationsvirksomhed over for industrien. Som eksempel herpå kan nævnes, at der til Svejsecentralen er knyttet 5-6 konsulenter, og at der til centralen er knyttet en egentlig informationstjeneste med tilhørende specialbibliotek, udsendelse af rapporter, afholdelse af kurser m. v. Som helhed gælder at ATV-institutterne alene arbejder inden for det teknisk-faglige område og vel i overvejende grad har kontakt med større virksomheder.

Følgende institutter kan nævnes som værende af interesse for industri og håndværk:

Bio-centralen
 Dansk fedtforskningsinstitut
 Emballageinstituttet
 Institutet for elektronikmateriels pålidelighed
 Lak- og f arveindustriens forskningslaboratorium
 Lydteknisk laboratorium
 Lysteknisk laboratorium
 Mikrobølge laboratorium
 Optisk laboratorium
 Proteinkemisk institut
 Radioteknisk forskningslaboratorium
 Servoteknisk selskab
 Svejsecentralen og
 Trærådet.

ATV oprettede i september 1958 forsøgsvis en særlig kontakttjeneste med det formål at undersøge og forbedre relationerne mellem erhvervslivet og forskningsinstitutioner m.v. Kontakttjenesten ophørte i august 1961, men en lignende virksomhed vidreføres inden for Dansk Teknisk Oplysningstjeneste (DTO)'s rammer på den måde, at DTO i højere grad end tidligere nu aflægger besøg i virksomheder. I en beretning om ATV's 3-årige kontakttjeneste oplyses, at der blev aflagt 657 besøg i virksomheder, hvoraf 33% var i virksomheder med indtil 50 medarbejdere. Beretningen indeholder en række betragtninger vedr. mulighederne for bedre samarbejde mellem industri og forskning. Der er således påpeget en række forhold ude i virksomhederne, som gør, at disse har vanskeligt ved at modtage forskningens resultater. Der er videre i beretningen peget på behovet for oprettelse af en centralinstitution med målforskning på kontaktbasis som eneste eller væsentligste opgave, ligesom det i hovedkonklusionen i beretningen side 45 er anført, at der er en utilstrækkelig dækning af erhvervslivets behov for konsulenter specielt på det ledelsesmæssige plan.

2. Dansk Teknisk Oplysningstjeneste (DTO).

DTO, der siden 1961 har været en selvejende institution, tilknyttet Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd, har til opgave at informere danske erhvervsvirksomheder om teknisk-økonomisk samt forskningsmæssige fremskridt.

DTO har følgende opgaver:

- a) Aktiv information.
 DTO udsender efter nærmere udvælgelse materiale til enkelte virksomheder.
- b) DTO's medarbejdere aflægger - også på eget initiativ - besøg i virksomheder for at få indtryk af informationsbehovet.
- c) DTO yder mod honorar virksomheder bistand ved løsning af konkrete informationsopgaver.
- d) DTO arrangerer kurser om informationsteknik m. v.

DTO bearbejder ikke informationsmaterialet, og systemet stiller derfor store krav til modtagernes sproglige og tekniske kundskaber. DTO arbejder derfor i overvejende grad med større industrivirksomheder, normalt med virksomheder med mere end 25 ansatte.

Den tværgående informationsvirksomhed fra disse institutioner retter sig som helhed mod større og mellemstore virksomheder, og udnyttelsen af disse informationsfaciliteter fra de mindre virksomheder er meget begrænset. Det må dog bemærkes, at de nævnte institutioner i høj grad udnyttes af andre institutter og organisationer, som enten udøver en mere brancheorienteret eller tværgående informationsvirksomhed, som kan udnyttes også af mindre virksomheder; særlig de teknologiske institutter udnytter resultaterne fra de mere forskningsprægede institutter såsom ATV-institutterne, og disse udfylder derved en vigtig rolle i hele informationsnettet, også til fordel for de mindre virksomheder.

III. Erhvervslivets organisationer.

1. Dansk Arbejdsgiverforening.

Arbejdsgiverforeningens konsulenttjenester og den dermed forbundne informationsvirksomhed omfatter alene ledelsesmæssige emner og ikke teknisk-faglige problemer. Der er følgende arbejdsområder:

- a. Kurser på Egelund (den faste egentlige kursustab er på 4 medarbejdere med højere uddannelse).

Kurserne på Egelund består i hovedsagen af de såkaldte åbne kurser i virksomhedsledelse og dermed forbundne emner, omfattende bl. a. 2-måneders kurset i virksomhedsledelse samt en række kortere kurser i mere afgrænsede emner som lønsystemer, personaleledelse m. v.

Disse kurser er åbne for alle, men frekventeres vel i væsentlig grad af deltagere fra lidt større virksomheder. Der afholdes en række 3-dages branchekurser på Egelund, i finansåret 1964/65 ikke mindre end 20, som i betydeligt omfang var arrangeret for organisationer inden for håndværk og den

mindre industri således f. eks. Centralforeningen af Tømrermestre i Danmark og Centralforeningen af Snedkermestre i Danmark.

- b. Kurser på Arresøhøj (den faste kursusstab omfatter 8 medarbejdere med en videregående uddannelse).

Aktiviteterne på Arresøhøj omfatter grund- og fortsættelseskurser for arbejdsledere, først og fremmest omfattende undervisning i arbejdsledelse og samarbejdsproblemer, men også visse opgaver inden for produktionsledelse. Deltagerne på Arresøhøj kommer i væsentlig grad fra større virksomheder.

- c. Statistik-økonomisk afdeling (3 konsulenter).

Arbejdsgiverforeningens statistik-økonomiske afdeling har i de senere år arbejdet med opbygning af standardlønsystemer inden for specielt jernindustrien og bygge- og anlægsgåene.

Standardlønsystemerne indebærer, at interesserede virksomheder kan få behandlet deres løndata på EDB-servicebasis uden at skulle investere i egne programmer. Konsulenttjenesten gennemfører foredrag, orienteringsmøder og kurser om disse systemer, og der er udarbejdet 2 særlige standard-lønrapporter.

Afdelingen yder herudover almindelig konsulenttjeneste vedr. lønafregning og lønstatistik. Afdelingens virksomhed er især rettet mod større virksomheder.

- d. Afdelingen for tekniske opgaver (2 konsulenter).

Afdelingen for tekniske opgaver beskæftiger sig hovedsagelig med samarbejdsudvalgsproblemer. Den i 1964 gennemførte samarbejdsudvalgsaftale vedrører i princippet kun virksomheder med mere end 50 arbejdere, medens den tidligere aftale også dækkede virksomheder med over 25 arbejdere.

Afdelingen yder endvidere teknisk assistance ved branche- og lokalforhandlinger om produktivitetsfremmende lønsystemer, Der ydes i denne forbindelse konsulentbistand ude i virksomhederne ved etablering af arbejdsstudieafdelinger og dermed forbundne opgaver og bistand ved indførelse af produktivitetsfremmende lønsystemer.

2. Industriraadet.

Industriraadets informationsgivning over for erhvervsvirksomhederne omfatter følgende afdelinger:

- a. Industriraadets rationaliseringskursus.

Industrirådet driver en udstrakt kursusvirksomhed (den faste kursustab i København er ca. 15 medarbejdere med højere uddannelse, i Odense 3 og i Århus 2 medarbejdere), og i forbindelse hermed nogen konsultation, som dog i det væsentlige har rettet sig mod større virksomheder. Kursusvirksomheden, der kan opdeles i følgende grupper, frekventeres også i det store og hele kun af deltagere fra lidt større virksomheder:

Produktions- og driftstekniske kurser, herunder arbejdsstudiekurser dækkende alle væsentlige ledelsesteknikker inden for informationsrådet: produktionsledelse.

Kurser vedr. økonomiske emner, herunder investeringsplanlægning.

Kurser vedr. intern uddannelse og træning som vigtige elementer for de efterhånden erkendte ledelsesopgaver inden for personaleudvikling. Disse aktiviteter har hidtil alene været søgt af repræsentanter (personalechefen interne instruktører) for større virksomheder.

Kurser vedr. markedsføring,
herunder salgsplanlægning,
salgsorganisation,
salgsledelse,
salgets juridiske problemer,
produktudvikling samt
eksportarbejde.

b. Industriraadets eksportbureau.

Afdelingen yder medlemmerne støtte i eksportspørgsmål.

c. Teknisk afdeling, som yder information vedr. en række spørgsmål af mere teknisk karakter i forbindelse med civilforsvaret, forsvarsleverancer m. v.

d. Herudover kan nævnes den generelle informationsvirksomhed, som har bestået i udgivelsen af pjecer til vejledning for medlemmer f. eks. Handelsagentur, Know-How, Om Underleverandørsystemet samt Strukturrationalisering. Industriraadets sekretariat giver endelig information vedr. handelspolitiske spørgsmål, internationalt samarbejde, importbestemmelser m. v. samt alm. sekretariatsbistand, som dog falder uden for det her omhandlede informationsbegreb.

3. Industrifagene.

Industrifagene varetager sekretariatsfunktionen for de nedennævnte 26 foreninger, dækkende i alt 1180 virksomheder:

Foreningen af Arbejdsgivere inden for Jern-, Metal- og Kludebranchen

Lædervare- og Rejsetøjsfabrikant foreningen i Danmark

Foreningen af danske Strå- og Filthattefabrikanter

Kalk- og Teglværksforeningen af 1893

Sammenslutningen af Arbejdsgiver inden for den keramiske industri

Dansk Pottemagermesterforening af 1894

Foreningen af danske Læderfabrikanter

Foreningen af Københavns Skotøjsfabrikanter

Foreningen af Skofabrikanter i Provinsen

Foreningen af danske Cementfabrikker

Foreningen af danske Chokolade- og Sukkervarefabrikanter

Foreningen af danske Farve- og Lakfabrikanter

Foreningen af danske Sæbefabrikker

Brancheforeningen for danske Sukkervare-, Marcipan- og Chokoladefabriker

Foreningen af Isoleringsfirmaer

Plastic industriens Arbejdsgiverforening

Dansk Pianofabrikantforening

Træindustriens Fabrikantforeninger

Andels vaskeriernes Arbejdsgiverforening

Dampvaskeriejerforeningen for Danmark

Mælkekonserves industriens Arbejdsgiverforening

Dansk Tagpap- og Asfaltfabrikantforening

Danske Tagpapfabrikanter Brancheforening

Foreningen af Fabrikanter i dansk Børsteindustri

Foreningen af Grusgrave- og Skærvefabrikker

Foreningen af Danske Tovværksfabrikker.

Den af Industrifagene drevne konsulenttjeneste omfatter for tiden 4 konsulenter og består hovedsagelig i konsultation for enkeltvirksomheder. I beretnings- året 1964/65 havde tjenesten rådgivning over for 45 klienter, fortrinsvis større virksomheder. Konsulentassistenten dækkede emner som arbejdsstudieaftaler og arbejdsvurdering o. lign. , intern organisation, regnskabsvæsen, produktionsstyring m. v., således at konsulenttjenesten fortrinsvis dækker informationsområderne: produktionsledelse, økonomi og andre ledelsesopgaver.

Herudover udfører Industrifagene den almindelige sekretariatsvirksomhed over for de tilknyttede foreninger og disses medlemmer, som ikke dækkes af det her omhandlede informationsbegreb.

4. Håndværksrådet.

Håndværksrådet havde indtil udgangen af 1963 en særlig konsulenttjeneste, der drev en betydelig kursusvirksomhed, omfattende kortere kurser i produktionsplanlægningen, arbejdsforenkling og værkstedsindretning samt i økonomisk virksomhedsledelse. Disse kurser blev ledet af de såkaldte instruktører under opsyn af centralkonsulenterne. Senere opbyggedes mere langvarige kurser for mestre, kaldet mesterskolen. Mesterskolen er nu overtaget af undervisningsministeriet og gennemføres som 2-årige aftenskoler ved et betydeligt antal tekniske skoler ud over landet og ved de teknologiske institutter. Håndværksrådets konsulenttjeneste er nu afviklet og centralkonsulenterne som anført overført til de teknologiske institutter.

Håndværksrådet har siden 1954 gennem et samarbejde med en række revisorer (HD'er og regnskabskonsulenter) spredt over hele landet søgt at forbedre mestrenes regnskabsafklæggelse og skabe ensartethed i regnskabsopstillingen.

Endvidere kan nævnes Håndværksrådets Oplysningsforbud, som har til formål "at fremme det oplysende arbejde blandt håndværkets udøvere". Af oplysningsforbundets aktiviteter skal fremhæves de årlige Hindsgavlstævner, hvor håndværkets aktuelle problemer drøftes.

Endelig kan nævnes, at rådet i efteråret 1966 har etableret 4 samarbejdsudvalg (for byggefagene, butiks- og værkstedsfagene, håndværker- og industriforeninger samt de mindre industrivirksomheder). Udover i almindelighed at tage sig af disse faggruppers anliggender skal drøftes strukturrationalisering og produktivitetsfremmende foranstaltninger.

5. Dansk Arbejde.

Dansk Arbejde har etableret flere servicefunktioner, som ikke mindst anvendes af mindre virksomheder, og som i væsentlig grad angår markedsforhold og afsætningsøkonomiske spørgsmål; således yder et markedssekretariat vejledning til mindre virksomheder i forbindelse med etablering af eksport.

Dansk Arbejdes Arbejdsbørs har i de senere år antaget et betydeligt omfang og nåede således i året 1965 op på ca. 13.000 ekspeditioner. Gennem et varekartotek over færdigvarer og komponenter bringes producenter og underleverandører i forbindelse med hinanden, ligesom der herigennem fremkommer oplysninger om fabrikationstilbud, tilbud om patenter og nye produkter (opfindelser) m. v.

Dansk Arbejde arbejder med etablering af værkstedshuse og med oprettelse af industrisammenslutninger på lokal basis og har med henblik herpå oprettet et fællessekretariat for industrisammenslutninger. Denne lokale aktivitet har i visse tilfælde udviklet sig til en slags ERFA-gruppe arbejde.

Til varetagelse af disse opgaver råder Dansk Arbejdes sekretariat over 6-7 ledende medarbejdere.

6. Det kooperative Fællesforbund i Danmark.

Det kooperative Fællesforbund i Danmark driver en mindre konsulenttjeneste for de kooperative virksomheder. Konsulenttjenesten, der består af 3 konsulenter, yder nogen kollektiv vejledning for medlemsorganisationerne i form af udarbejdelse af branchestatistikker, herunder nøgle- og normtal, samt gennemførelse af visse kurser. Fællesforbundet har oprettet en kooperativ regnskabscentral, hvor det er hensigten at overtage den daglige bogføring for de mindre virksomheder. Konsulenttjenesten yder her individuel bistand ved tilrettelæggelsen af kontoplaner m.v. Konsulenttjenestens hovedopgaver omfatter i øvrigt individuel vejledning i ledelsesspørgsmål. I beretningsåret 1964/65 har man således inden for industri og håndværk udført 18 konsultationer inden for byggefagene (ca. 70 tilsluttede medlemmer), 2 konsultationer for fællesbagerierne (ca. 35 tilsluttede medlemmer), 5 konsultationer inden for diverse enkeltvirksomheder inden for industri og handel (ca. 30 tilsluttede medlemmer).

7. Dansk Standardiseringsråd og Dansk Elektroteknisk Komité.

Dansk Standardiseringsråd, der blev oprettet af handelsministeriet i 1926, har til formål at virke for standardisering i Danmark bl. a. ved at udarbejde og udgive danske standards, at være koordinerende i standardiseringsarbejde og virke for anvendelse af danske standards, samt at varetage Danmarks interesser i det internationale standardiseringssamarbejde. Standardiseringsrådets formand udnævnes af handelsministeren, og vedtægterne er godkendt af handelsministeriet. Den daglige drift varetages af et sekretariat.

Gennem fire fagråd for henholdsvis byggeri, jern- og metalindustri, sygehusvæsen og tekstilindustri og i øvrigt gennem specialkomiteer udarbejdes forslag til danske standards, som efter godkendelse i rådet publiceres. Rådets sekretariat virker i øvrigt som oplysningscentral for standardiseringsarbejde og bistår ved dansk medvirken i det internationale standardiseringsarbejde. Rådets aktivitet finansieres dels ved frivillige bidrag, dels ved statstilskud, fastsat på de årlige finanslove.

Dansk Elektroteknisk Komité har for så vidt angår det elektrotekniske område samme formål som standardiseringsrådet., virker og finansieres på samme måde.

Den tværgående informationsvirksomhed retter sig gennemgående - ikke mindst på det ikke teknisk-faglige område - mod større virksomheder. Udnyttelsen fra de mindre virksomheders side er med nogle få undtagelser meget beskedent, og en af hovedårsagerne hertil er formentlig, at informationen i overvejende grad tilbydes i former, som ikke er særlig velegnede for de mindre virksomheder. Således er den almindelige oplysningsvirksomhed normalt ikke særlig tilrettelagt for mindre virksomheder, og kursus og skriftlig orientering er i det store og hele ikke særlig hensigtsmæssige informationsformer over for sådanne virksomheder. Kontaktproblemerne vanskeliggøres yderligere gennem de geografiske afstande fra de overvejende centralt placerede informationsorganer, ligesom den forhåndenværende kapacitet for en effektiv konsultationsvirksomhed ude i de enkelte virksomheder i det hele taget ikke er til stede.

Kapitel 4. Hovedtræk i organiseringen af statens støtte til informationsvirksomhed, herunder oversigt over rådgivende og koordinerende organer inden for dette område.

Den statslige aktivitet og støtte til informationsvirksomhed af interesse for håndværket og den mindre industri foregår og ydes især i medfør af nedenævnte love. Af disse hører loven om de teknologiske institutter og konsulentvirksomhed og erhvervsfondsloven under handelsministeriets område (idet dog administrationen af produktivitetstilskud varetages af de resp. fagministerier for så vidt angår landbrug, fiskeri og byggeri). Loven om Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd hører under undervisningsministeriet.

1. Lov nr. 207 af 12. juni 1962 om teknologiske institutter og konsulentvirksomhed.

a) De teknologiske institutter.

Tilskud til de teknologiske institutter ydes nu i henhold til ovennævnte lovs kap. I. Det er en forudsætning for, at der kan ydes statstilskud til institutter, hvis opgave i det væsentlige består i gennem konsultations- og forsøgsvirksomhed samt teknologisk undervisning at fremme udviklingen i håndværk og industri, at de pågældende institutter efter nærmere angivne betingelser kan godkendes som teknologiske institutter. For tiden er følgende institutter godkendt: De teknologiske institutter i København og Århus, 'Den grafiske Højskole og Dansk Textil Institut. Institutterne drives som selvejende institutioner.

Statstilskud til institutternes drift ydes i medfør af handelsministeriets bekendtgørelse af 12. august 1965 og udgør til undervisning 84% af de tilskudsberettigende udgifter - som nærmere er opregnet i bekendtgørelsen - og til forsøg og konsultation 60% af de tilskudsberettigende udgifter. Lån til bygninger og udstyr m.v. kan i henhold til handelsministeriets bekendtgørelse ligeledes af 12. august 1965 ydes med indtil 5/6 af opførelsesværdien efter nærmere fastsatte regler. I øvrigt dækkes institutternes udgifter ved kursusgebyrer, betaling for konsultationer og forsøg m. v.

Handelsministeriet har i medfør af den ovennævnte lov nedsat et Tilsynsråd for de teknologiske institutter med repræsentanter for de interesserede ministerier, organisationer m. v. Formanden udpeges af handelsministeriet. Rådet har til opgave at følge de teknologiske institutters virksomhed og afgive indstilling om de spørgsmål, som forelægges af handelsministeren. I Tilsynsrådet drøftes de teknologiske institutters planer for den fremtidige aktivitet.

Statens tilskud til de teknologiske institutter andrager i finansåret 1967/68 36,8 mill. kr.

b) Byerhvervenes Konsulentttjeneste.

I henhold til ovennævnte lovs kap. II kan der ydes statstilskud til delvis dækning af udgifter, som afholdes af arbejdsmarkedets organisationer samt af erhvervsorganisationer og institutioner inden for industri, håndværk, anlægsvirksomhed, transport, handel og omsætning i øvrigt til effektivitetsfremmende konsulentvirksomhed. For tiden ydes tilskud til ca. 200 konsulenter, heraf ca. 60 inden for industri og ca. 15 inden for egentlige håndværksfag (byggefagene, møbelsnedkerfaget og bagerfaget),.

Reglerne om statstilskud er nærmere fastsat i handelsministeriets bekendtgørelse af 28. juni 1967 og ydes med ca. halvdelen af udgifterne til konsulenternes aflønning (dog ikke over en vis bestemt grænse) og 50% af rejseomkostningerne efter nærmere fastsatte regler samt et vist begrænset tilskud til de pågældende organisationers konsulentadministration. Resten af udgifterne dækkes af organisationerne selv, enten på basis af medlemskontingenterne eller ved, at der opkræves gebyr for de enkelte kurser, konsultationer etc. Til at bistå ved administrationen af konsulentordningen har handelsministeriet nedsat et udvalg af særlige sagkyndige. Udover at være rådgivende ved selve administrationen af tilskudsordningen bistår udvalget Sekretariatet for Danmarks Erhvervsfond, der varetager den daglige administration af konsulentordningen, med hensyn til kvalifikations- og uddannelsesspørgsmål for konsulenter.

For finansåret 1967/68 andrager statens tilskud 6,5 mill. kr.

2. Lov nr. 145 af 21. april 1965 om Danmarks Erhvervsfond.

a) Handelsministeriets Produktivitetsudvalg.

I medfør af lov om Danmarks erhvervsfond, mi ovennævnte lov, har handelsministeren nedsat et produktivitetsudvalg, hvorunder i princippet hører de erhvervsområder, der falder under handelsministeriets ressort. I udvalget sidder repræsentanter for erhvervenes hovedorganisationer og arbejdsministeriet. Udvalget, der i betydeligt omfang betjener sig af særligt nedsatte arbejdsudvalg og arbejdsgrupper, har følgende opgaver:

Foretage indstilling om anvendelse af de under Danmarks erhvervsfond hørende produktivetsmidler,

Virke som forum for drøftelse af produktivitetsfremmende foranstaltninger og

Rådgive Sekretariatet for Danmarks Erhvervsfond - der virker som sekretariat for udvalget - med hensyn til iværksættelse af produktivitetsfremmende aktiviteter.

Uanset at omfanget af den finansielle bistand til de forskellige slags aktiviteter, der støttes af produktivetsmidler, ikke på forhånd er nærmere fastsat, ydes tilskud imidlertid i en række tilfælde efter generelle retningslinier godkendt af økonomiministeriet, og i øvrigt ofte ud fra princippet hjælp til selvhjælp. Tilskuddet gives som oftest til en organisation til ganske bestemte konkretiserede formål.

I finansåret 1967/68 har de produktivitetsfremmende midler under handelsministeriets ressort andraget 1, 6 mill. kr.

b) Boligministeriets produktivitetsudvalg.

Ligeledes i medfør af erhvervsfondsloven har boligministeriet nedsat et udvalg til at bistå ministeren ved administrationen af de erhvervsfondsmidler, der årligt stilles til rådighed for det produktivitetsfremmende arbejde inden for byggesektoren, og udvalgets opgaver og funktion svarer ret nøje til det for handelsministeriets produktivitetsudvalg gældende.

Det samlede tilskudsbeløb andrager i finansåret 1967/68 535.000 kr.

c) Handelsministeriets rådgivende udvalg vedrørende eksportfremmende foranstaltninger.

Ligeledes i medfør af erhvervsfondsloven stilles der hvert år på finansloven et beløb til rådighed for eksportfremmende foranstaltninger. Til at bistå ved administrationen heraf har handelsministeriet nedsat et særligt udvalg, hvori sidder repræsentanter for de interesserede ministerier og hovedorganisationer. Udvalgets opgave er nærmere fastsat i erhvervsfondslovens § 11 a-d, og omfatter støtte til eksportstipendiater, eksportkonsulentarrangementer, kollektiv deltagelse i udstillingsvirksomhed i udlandet og generel propaganda for dansk eksport, foranstaltninger, der i princippet falder uden for egentlig informationsvirksomhed. Udvalget virker imidlertid ligeledes som et forum for drøftelse af erhvervenes eksportfremmende aktiviteter.

For finansåret 1967/68 er der i alt stillet 10 mill. kr. til rådighed som tilskud til eksportfremmende foranstaltninger.

3. Lov nr. 243 af 10. juni 1960 om oprettelse af "Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd" og "Statens tekniske-videnskabelige Fond", jfr. lov nr. 169 af 11. maj 1966.

Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd er sammen med Statens teknisk-videnskabelige Fond oprettet i henhold til ovennævnte lov. Ved lov nr. 169 af 11. maj 1966 om ændring af loven af 1960 oprettedes med virkning fra 1. april 1967 Statens Lånefond for Erhvervsforskning. De tre institutioner, der har fælles sekretariat, henhører under undervisningsministeriets ressort.

Forskningsrådet yder som led i sin virksomhed støtte til forsknings- og udviklingsinstitutter m.v., således bl. a. til en del af de under Akademiet for de Tekniske Videnskaber hørende selvejende forskningsinstitutter, jfr. nærmere nedenfor. Forskningsrådet yder endvidere et årligt tilskud til driften af Dansk Teknisk Oplysningstjeneste (DTO), hvis virksomhed er omtalt foran i kapitel 3 om den tværgående informationsvirksomhed. Statens teknisk-videnskabelige Fond yder støtte til frie forskningsarbejder af mere begrænset varighed, Statens Lånefond yder støtte til forsknings- og udviklingsarbejde i danske erhvervsvirksomheder.

Det teknisk-videnskabelige Forskningsråd disponerer for finansåret 1967/68 over godt 14 mill. kr. Af dette beløb ydes tilskud til ikke-statslige forskningsinstitutter m. v. på 9,9 mill. kr., heraf til DTO 1,9 mill. kr., til frie forskningsopgaver af begrænset varighed 4,2 mill. kr. og et mindre beløb til sekretariatets udgifter. Lånefonden kan i indeværende finansår yde lån inden for et beløb af 5. mill. kr.

4. Akademiet for de tekniske Videnskaber (ATV).

Akademiet er ikke oprettet i medfør af nogen lov, men er en uafhængig organisation etableret i 1937 af en række førende personligheder fra videnskab og industri. Akademiet består af i alt ca. 500 medlemmer. Akademiet er opdelt i 8 arbejdsgrupper, og formændene for disse 8 arbejdsgrupper danner sammen med præsidenten ATV's styrende organ, akademirådet.

De 8 arbejdsgrupper, der drøfter de videnskabelige og teknologiske udviklingstendenser, dækker følgende områder:

1. Tekniske hjælpe- og grænsevidenskaber
2. Den teknisk-kemiske videnskab
3. Den maskintekniske videnskab
4. Den bygningstekniske videnskab
5. Den elektrotekniske videnskab
6. Jordbrugets teknik og industri
7. Virksomhedernes organisation og økonomi
8. Biologi og hygiejne.

ATV's formål er at fremme den teknisk-videnskabelige forskning og anvendelsen af forskningens resultater til gavn for det danske samfund og dets erhverv. Som led i dette arbejde er 21 selvejende forskningsinstitutter tilknyttet ATV. De enkelte institutter ledes af selvstændige styrelser.

Akademiets virksomhed, i det omfang, den har betydning for nærværende undersøgelse, er omtalt foran i kapitel 3.

ATV's finansielle grundlag er dels en fond etableret af industrien ved ATV's oprettelse, dels årlige bidrag og kontingenter fra en række større danske virksomheder; en del af forskningsinstitutterne under ATV modtager endvidere støtte til arbejdet fra bl. a. Danmarks teknisk-videnskabelige Forskningsråd, men hovedparten af institutternes budgetter dækkes af egne indtægter fra udført forsknings- og konsulentarbejde.

ATV's samlede budget androg i 1966 ca. 28. mill. kr., hvoraf hovedparten falder på de selvejende institutter. Den centrale virksomhed omfattede ca. 7 mill. kr. af det samlede beløb.

Kapitel 5. Sammenfattende vurdering.

I dette kapitel sammenfattes kommissionens vurdering af de informationsaktiviteter, som står til rådighed for håndværket og den mindre industri.

Som baggrund for denne vurdering gives der indledningsvis dels en oversigt over samspillet mellem statslig og privat finansiering af informationsaktiviteten, dels en analyse af de mindre virksomheders udnyttelse af informationstjenesterne.

1. Samspillet mellem statslig og privat finansiering af informationsvirksomheden.

Som det fremgår af kapitel 4, yder staten i ikke ringe omfang støtte til informationsaktiviteter, som føres ud i livet af ikke-statslige organer. Dis- ses virksomhed er ofte undergivet tilsyn af råd, udvalg eller styrelser af sag- kyndige. I en del tilfælde sidder repræsentanter for såvel erhvervsliv som for staten i disse råd.

De forskellige råd eller styrelser følger på forskellig måde informationsak- tiviteten og vurderer f. eks. konsulenttjenesternes program, eventuelt den enkelte konsulents kvalifikationer eller det enkelte konkrete projekt og kan endelig i enkelte tilfælde (for så vidt angår handelsministeriets og boligmini- steriets produktivitetsudvalg) tage initiativ til og forestå informationsaktivi- teter. Hvad særlig angår erhvervsorganisationernes konsulenttjenester følges disse som anført af et særligt konsulentudvalg, der ikke blot vurderer de kon- krete ansøgninger (herunder konsulenttjenestens program og konsulentens kva- lifikationer), men også, gennem den beretning om konsulentvirksomheden, som organisationen en gang årligt skal aflægge til Sekretariatet for Danmarks Erhvervsfond, har en vis mulighed for at følge virksomheden. For så vidt angår håndværket og den mindre industri har i første række de informations- aktiviteter, til hvilke der ydes støtte i henhold til loven om teknologiske in- stitutter og konsulentvirksomhed, interesse.

De teknologiske institutters virksomhed omfatter som anført i henhold til loven aktiviteter til fremme af udviklingen af håndværk og industri. I det om- fang, der af institutterne i en branche gennemføres forskellige aktiviteter, står disse åbne for alle virksomheder uden hensyn til, hvorvidt de måtte være medlem af en erhvervsorganisation eller ej. Den del af informationsaktiviteten, der ikke betales af staten, dækkes som anført af institutterne i form af ind- tægter ved kursusgebyrer, betaling for konsultation m. v. I det omfang, der af vedkommende virksomhed selv direkte betales for informationen, må man kunne gå ud fra, at denne opfylder et konkret behov.

Den del af omkostningerne ved organisationernes konsulenttjenester, der ikke dækkes ved tilskud fra staten, opkræves enten som medlemsbidrag uden direkte forbindelse med de enkelte medlemmers udnyttelse af aktiviteten, el-

ler som direkte betaling for den konkrete konsultation, kursusdeltagelse etc. I de tilfælde, hvor vedkommende virksomhed selv fuldtud betaler for deltagelse i en informationsaktivitet, har man størst sikkerhed for, at den dækker et følt behov. Organisationerne benytter i øvrigt hyppigt en kombination af begge fremgangsmåder, således at medlemsbidragene i et vist omfang ned sætter den pris, der opkræves for at udnytte den konkrete aktivitet. De egentlige håndværksorganisationer stiller dog overvejende al rådgivning, også den individuelle, gratis til rådighed for medlemmerne. En række medlemsorganisationer tillader i det omfang, de har kapacitet dertil, ikke-medlemmer at deltage f. eks. i kurser mod et gebyr, der fuldtud dækker omkostningerne ved aktiviteten, altså ofte højere end det gebyr, der afkræves af medlemmer.

Det skal i denne forbindelse bemærkes, at der af de teknologiske institutter og erhvervsorganisationernes konsulenttjenester i en vis udstrækning gennemføres aktiviteter, som arrangørerne skønner at burde gennemføre, da de føler, at de må tilgodese et endnu ikke erkendt behov. Et sådant initiativ må ofte gennemføres over længere tid, inden dette resulterer i en tilfredsstillende søgning fra virksomhedernes side, og finansieres da delvis af de almindelige medlemsbidrag, ofte i forbindelse med statstilskud.

2. Mindre virksomheders udnyttelse af informationstjenesterne.

Som anført i de foregående kapitler, synes det, som om informationsvirksomheden kun i ret beskedent omfang retter sig mod mindre virksomheder og kun i ringe grad benyttes af disse.

Til nærmere belysning af dette spørgsmål skal refereres nogle oplysninger indhentet i forbindelse med den af kommissionen iværksatte spørgeskemaundersøgelse, som omfattede ca. 7.000 virksomheder (med under 20 ansatte i 1958), hvor ca. 4.400 besvarede skemaet.

For så vidt angår konsulentbistand blev virksomhederne spurgt, om de i kalenderåret 1964 havde benyttet sig heraf, idet man i øvrigt havde opdelt bstanden i: Regnskab, teknisk bistand, salg og administration. I alt 138 virksomheder har oplyst at have benyttet sig af en sådan bistand svarende til ca. 2% af de adspurgte virksomheder eller godt 3% af de virksomheder, der har besvaret skemaet. De fleste af virksomhederne har modtaget teknisk konsultation. Det drejer sig om i alt 95 virksomheder, der fordeler sig således:

Smede- og maskinværksteder	35
Vaskerier	11
Murerforretninger	10
Møbelfabrikker	10
Trikotagefabrikker	6
Bagerier	5
Andre brancher (kun 1-2 i hver branche)	18

21 virksomheder, fordelt med et par stykker i hver branche, modtog i 1964 regnskabsmæssig konsultation, 16 konsultation vedrørende salgs- og reklamespørgsmål og 5 vedrørende administration. Antallet af virksomheder, der har søgt direkte konsultation, må således forekomme meget lavt, omend man måske kan gå ud fra, at svarene kun refererer sig til egentlige konsulentbesøg.

Man spurgte ligeledes, om ledere eller ansatte fra virksomheden i 1964 har deltaget i kursus. Ca. 6% (430) af de adspurgte virksomheder og knapt 10% af de virksomheder, der har besvaret skemaet, har besvaret dette bekræftende. Ca. 3/4 af de 430 kursusøgende virksomheder, nemlig 306, har deltaget i teknisk/faglige kursus inden for følgende brancher:

Smede- og maskinværksteder	72
Herrefrisører	67
Malerforretninger	28
Murerforretninger	20
Bagerier	20
Blikkenslagere	16
Andre brancher (med nogle få og ikke over 7 i hver branche)	83

56 virksomheder har oplyst at have deltaget i regnskabskursus, 34 i kursus vedrørende salgs- og reklamespørgsmål og 24 i kursus vedrørende administration.

Der foreligger ikke oplysning om varigheden af disse kursus, og det er heller ikke oplyst, om de samme virksomheder har deltaget i flere forskellige kursus.

Deltagelsesprocenten for så vidt angår kursusvirksomhed kan ikke anses for ganske ringe og viser i øvrigt, at mindre virksomheder for så vidt angår den mere teknisk prægede information fortrinsvis søger ny viden gennem kurser. Det må dog fremhæves, at en del af disse kurser formentlig er ganske kortvarige og måske ikke altid indebærer en tilstrækkelig indlæringsdybde.

Alt i alt viser oplysningerne fra spørgeskemaundersøgelsen således, at de mindre virksomheder kun i begrænset omfang benytter sig af eksisterende informationsfaciliteter. Blandt de søgte informationsaktiviteter er information om tekniske problemer dominerende. Det viser sig endvidere, at de mindre virksomhedsindehavere i meget begrænset omfang benytter sig af rådgivning.

3. Vurdering af det nuværende informationssystem,

a) Geografisk spredning.

Informationsorganerne er her i landet fortsat overvejende placeret i og omkring København. I de seneste år har der imidlertid også i Danmark fundet en vis spredning af informationsaktiviteterne sted, ligesom der planlægges en yderligere spredning. Siden 1965 har de teknologiske institutter således udbygget deres lokalaktiviteter med en tværfaglig konsulenttjeneste for håndværket. Denne aktivitet blev til dels etableret ved, at institutterne fik overdraget Håndværksrådets konsulenttjeneste og de hertil knyttede håndværkskonsulenter (tidligere benævnt centralkonsulenter), der er bosiddende i hvert sit distrikt.

Teknologisk Institut, København, har i 1966 oprettet en afdeling på Fyn, hvortil der har været givet tilslutning fra Jydsk Teknologisk Institut. Afdelingen har sammen med lokale udvalg til opgave at øge den teknologiske udvikling på Fyn - ikke mindst inden for ledelsesmæssige områder.

Halvdelen af Jydsk Teknologisk Instituts kursusvirksomhed foregår ambulante, og overvejende i specielt indrettede undervisnings- og værkstedsvogne, hvoraf 16 er jernbanevogne. Antallet er fordoblet over de sidste 4 år, og der var i 1966/67 knap 4.000 deltagere på ambulante kurser i det jydsk-fynske område. Dette antal er fortsat stigende. Et samarbejde er påbegyndt mellem håndværkskonsulenterne og faglærerne/konsulenterne, der følger værkstedsvognene, med henblik på en udvidet lokal aktivitet om information og konsulentvirksomhed for håndværks- og industrivirksomheder.

Industrirådets Rationaliseringskursus har nu oprettet afdelinger i Odense og Århus. Desuden har flere af de til bygningshåndværkerorganisationerne knyttede konsulenttjenester domicil uden for København, uden at der dog dermed er skabt et egentligt lokalt net af konsulenttjenester.

Til belysning af informationstjenesternes geografiske placering kan oplyses, at kun 39 konsulenter af ialt 188 med støtte i konsulentloven pr. 1/1 1967 havde domicil vest for Storebælt, og heraf er ikke mindre end 23 tilknyttet handelens organisationer.

Blandt planerne om en yderligere lokal spredning af informationstjenesten kan f. eks. nævnes, at Dansk Arbejdsgiverforening har etableret en kursus-ejendom i Jylland for håndværksmestre, at Byggecentrum er igang hermed på Fyn og også nu er begyndt at afholde lokale kurser i samarbejde med Dansk Arbejdsgiverforenings lokale afdelinger. Endvidere kan det nævnes, at Teknologisk Institut i København blandt andet har plan om at oprette lokale centre, bemandede med en eller flere økonomer, rationaliseringsfolk og håndværkskonsulenter, som kan analysere virksomheders problemer, henvise til specialister samt arrangere kursus, studiekredse og ERFA-grupper, tildels i samarbejde med de lokale organisationer og erhvervsråd.

b) Opbygningen inden for erhvervsområder.

Det nuværende informationssystem har en meget forskellig strukturel opbygning inden for de enkelte hovedbrancheområder. Visse områder som tekstilindustrien, papir- og grafisk industri og **til** dels beklædningsindustrien har en mere koncentreret opbygning af informationsnettet i form af et eller nogle få informationsorganer, der dækker en væsentlig del af de forskellige brancher inden for området. For andre områder er der opbygget et system med informationsorganer for hver af de enkelte brancher, evt. for grupper af brancher, eller for særlige fagområder. Dette gælder således inden for servicefagene og butikshåndværksfagene samt som hovedregel inden for nærings- og nydelsesmiddelindustrien.

På andre områder som f.eks. bygge- og anlægsområdet findes et samlende organ Byggecentrum, men tillige informationsorganer for enkelte brancher eller fagområder. I jern- og metalindustrien findes på det tekniske-faglige område en række fagopdelte informationsorganer, mens der på det ledelsesmæssige område er større grad koncentration.

Der kan næppe fældes nogen generel dom over, hvorvidt et koncentreret informationssystem omfattende en flerhed af **fag** og enkeltbrancher er at foretrække for et mere fagopdelt. Dette må afhænge dels af forholdene i almindelighed inden for de enkelte brancheområder, dels af hvilket informationsområde (teknisk-faglig, salg etc.) det drejer sig om. Et koncentreret informationssystem muliggør sandsynligvis bedre overblik og bedre kapacitetsudnyttelse af lærerkræfter etc. På den anden side skabes der formentlig ved et stærkt fagopdelt system

nærmere kontakt med virksomhederne og dermed bedre mulighed for at konstatere deres behov og se resultaterne af en indsats, men det kan på den anden side også medføre større lakuner i informationsdækningen, som f.eks. i nærings- og nydelsesmiddelindustrien.

c) Omfanget af informationen inden for de enkelte informationsområder.

I det følgende gives en sammenfattende vurdering af informationsaktiviteternes omfang inden for de forskellige informationsområder, som de er defineret i nærværende redegørelse:

1) Teknisk-faglig viden.

Formidlingen af teknisk-faglig information er, når man ser på hele industrien og håndværket under eet, ret godt udbygget og utvivlsomt det informationsområde, hvor der foregår den største informationsaktivitet. Inden for nærings- og nydelsesmiddelindustrien er der dog som anført i kap. 2 behov for en udbygning af den teknisk-faglige information i visse brancher. Det samme gælder for visse reparationsfag. Endelig er der, som det vil være fremgået, en del enkeltbrancher inden for andre dele af håndværk og industri, hvor den teknisk-faglige informationsaktivitet er mangelfuld.

Dertil kommer så, at de for kommissionen foreliggende oplysninger tyder på, at informationen om teknisk viden inden for en række brancher i første række når de større virksomheder og kun i begrænset udstrækning retter sig mod eller udnyttes af de mindre. Dette gælder således bl. a. inden for tekstilindustrien, træindustrien, jern- og metalindustrien og inden for byggeområdet. Det må dog herved erindres, at mange mindre virksomheder benytter sig af leverandørinformation om tekniske problemer.

2) Produktionsledelse.

Information om produktionsledelsesproblemer følger formentlig i nogen udstrækning den teknisk-faglige information. Dog er informationen om en række produktionsledelsesemner som de nyere produktionsstyringsmetoder og ledelsesteknikker - herunder f. eks. arbejdsstudier, kvalitetsstyring, lagerstyring etc. - af begrænset omfang inden for den branchevendte informationsgivning. Kendskab til sådanne emner, der i øvrigt ikke er af fundamental betydning for de helt små virksomheder, udbredes ofte gennem tværgående kursusvirksomhed.

3) Salg.

Information om salgsfunktionen indgår kun i begrænset omfang i den branchevendte informationsaktivitet. Salgsfunktionen behandles derimod i ganske stor udstrækning i de mere generelle tværgående ledelseskursus, hvor imidlertid deltagelsen fra mindre virksomheder er begrænset. Inden for tekstil- og beklædningsindustrien, møbelindustrien samt visse brancheområder inden for jern- og metalindustrien udfolder organisationerne en ganske omfattende aktivitet for at sprede kendskab til salgsteknik og -muligheder, bl. a. i tilknytning til de af organisationerne iværksatte eksportfremmende foranstaltninger.

Det bør desuden fremhæves, at Jern- og Metalindustriens Sammenslutning i 1966 har påbegyndt udsendelse af en "Underleverandørbrørs", og sammen-

slutningen har i nogle år i samarbejde med de øvrige nordiske lande udgivet et "Leverandørregister". Dansk Arbejde har som omtalt i kapitel 3 igennem en årrække haft den såkaldte "Arbejdsbørs".

Endvidere har såvel Håndværksrådets som Industrirådets eksportbureauer i den seneste tid lagt større vægt på at formidle underleverandørkontakter, dels ved afholdelse af orienterende møder om problemstillingen, dels ved afholdelse af direkte kontaktmøder mellem større udenlandske virksomheder og en række danske leverandører, afholdt eksportseminarer o., l. vedrørende eksportens problemer.

I det hele spores der en stigende forståelse for, at problemerne omkring den rette tilrettelæggelse af salget er voksende på grund af ændringerne i handelsstrukturen omfattende bl. a. stigende bedriftsstørrelser, nye salgsformer i såvel engros- som detailhandel og dannelsen af kæder.

På et enkelt punkt er det kommissionens indtryk, at virksomhederne ikke har kendskab til og derfor ikke udnytter forhåndenværende hjælpemidler i det salgsfremmende arbejde. Det drejer sig om de oplysninger om markedsforhold, der kan hentes i Danmarks Statistiks befolkningsstatistik, produktionsstatistik, handelsstatistik og indkomststatistik m.v..

4) Indkøb.

Information om tilrettelæggelse af indkøb, hvorved tænkes på den kommercielle side af indkøbsfunktionen i retning af f. eks. fællesindkøb, lagerproblemer etc. , er meget lidt udbredt, omend information om disse spørgsmål nok indgår i en række mere generelle informationsaktiviteter (kurser etc.) om ledelsesopgaver. Muligvis er det en følge af den begrænsede informationsgivning på dette område, at gruppesarbejde om fælles indkøb er meget lidt udbredt også inden for butikshåndværksfag, hvor det i lighed med arrangementer inden for detailhandelen kunne synes naturligt at etablere samarbejde på dette felt. Muligvis skyldes det at virksomhederne inden for industri og håndværk i mange tilfælde er heterogene, og at indkøbsfunktionen derfor mere hensigtsmæssigt hidtil er dækket af selvstændige engrosvirksomheder. Inden for Håndværksrådets faglige udvalg er nu taget initiativ til udarbejdelse af informationsmateriale og standardvedtægter for opbygning af indkøbsorganisationer. Endvidere er der i forbindelse med de enkelte produktionsfællesskaber, der allerede findes inden for byggefagene og metalfagene, medtaget fælles indkøb som en del af fællesskabernes formål, uden at dette dog endnu i praksis i større udstrækning har medført fælles indkøb. - (En mere udførlig behandling af disse problemer vil blive givet i hovedbetænkningens afsnit om virksomheds samarbejde).

En enkelt branche, automobilsalg og -reparation, overvejer et etablere en vis informationsaktivitet med hensyn til lagerproblemer.

5) Økonomi.

Information om virksomhedens økonomiske problemer (regnskabsføring og -analyse, budgetlægning, lønsomhedskalkulation, finansieringskilder og -tilrettelægning m. m.) er selvsagt af helt central betydning. Her som på andre områder gælder det, at store virksomheder har en fordel ved selv at kunne ansætte den fornødne ekspertise, mens mindre virksomheder enten må klare sig uden eller søge bistand udefra.

Der er næppe tvivl om, at man indtil for få årtier siden i mange mindre virksomheder har klaret sig med en begrænset indsats på dette område. Der er næppe heller tvivl om, at de store omstillingskrav, erhvervslivet har stået over for i det sidste tiår, har aktualiseret problemet omkring analysen af selv de mindste virksomheders økonomi ganske væsentligt.

Der er i det væsentlige 3 kilder, den enkelte virksomhed kan øse af med hensyn til kendskab til og rådgivning om sin virksomheds økonomi.

Den første er de private revisionsfirmaer, som netop i disse år mere og mere ændrer sig fra at være rene revisionsfirmaer til at give økonomisk konsultation i vid forstand, hvilket i stigende omfang benyttes af mindre virksomheder.

Den anden er de forskellige organisationers branchevendte informationsvirksomhed om økonomiske spørgsmål, der dog nok i almindelighed er ret begrænset. Mest udbredt er formentlig informationsvirksomhed i form af kursus i virksomhedsøkonomi omfattende regnskabsanalyse og økonomi. Især må fremhæves informationsvirksomheden inden for byggefagene, hvor bl. a. Hovedorganisationen af Mesterforeninger i Byggefagene i Danmark med et tilknyttet antal på ca. 40 regnskabskonsulenter har etableret en rådgivningsvirksomhed, herunder udarbejdelse af normtal for et betydeligt antal mindre virksomheder. Også andre brancher har igennem en årrække haft lignende aktiviteter eller er i færd med at etablere sådanne. Selv om enkelte brancher som anført har etableret normtal og bedriftssammenligninger, f. eks. inden for møbelindustrien, i de grafiske fag og blandt slagterforretninger, er etablering af normtal som hovedregel af meget begrænset omfang. Inden for Jern- og Metalindustriens Sæmmenslutning er der med udgangspunkt i et standardlønssystem med databehandling udarbejdet et fælles kontobladsystem, der vil kunne danne grundlag for regnskabssammenligninger. Mindre virksomheder vil dog kun kunne tilslutte sig dette system, såfremt et antal af disse kan gå i samarbejde om en fælles kodebåndsmaskine. I denne forbindelse skal anføres, at mindre virksomheder inden for detailhandelen nu har mulighed for at gennemføre regnskabsføringen på EDB-basis ved hjælp af de EDB-systemer, som f. eks. De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark har udarbejdet. Tilsvarende systemer vil muligvis kunne udarbejdes for visse butikshåndværksfag m. v.

Det bør endvidere nævnes, at El-installatørernes faglige organisation ELFO, hvorunder også hører Protektor, samt Hovedorganisationen af Mesterforeninger i Byggefagene i Danmark forbereder oprettelse af landsdækkende EDB-centraler, der skal påtage sig regnskabsføring og kalkulation for medlemmerne.

En del synes at tyde på, at et initiativ fra brancheside i form af regnskabs-service ved aftale med enkelte revisorer eller regnskabskonsulenter eller revisionsvirksomhed i meget nær tilknytning til vedkommende brancheorganisation danner den bedste baggrund for normtalsaktiviteter med deltagelse af et nogenlunde stort antal virksomheder. Sådanne aktiviteter medfører samtidig behov for information herom og kan danne grundlag for, at den enkelte virksomhedsindehaver føler et behov for udvidet information på det økonomiske område.

Den tredje informationskilde er den tværgående informationsvirksomhed i form af kursus og rådgivning fra de forskellige institutioner og organisationer som anført foran i kapitel 3. Kapaciteten må imidlertid antages at være utilstrækkelig set i forhold til det stærkt voksende behov.

6) Andre ledelsesopgaver.

En mere systematisk informationsvirksomhed om egentlig virksomhedsledelse, arbejdsledelse og om ledelsesmæssige principper og metoder forekommer kun inden for nogle få brancher. Inden for beklædningsindustrien og i et vist omfang jern- og metalindustrien gives der en del information om disse problemer. Efter som ledelsesopgaverne naturligt kan være mere presserende for store virksomheder, er det kun i ret ringe omfang, at de mindre virksomheder i disse brancher udnytter denne informationsgren.

Inden for bygge- og anlægsvirksomhed er der formentlig et langt mere påtrængende behov for, at også de mindre virksomheder informeres om byggeriets organisation, problemerne om samarbejde på arbejdspladserne og andre ledelsesopgaver. De forskellige erhvervs- og brancheorganisationer har da også etableret informationstjenester, der giver information på dette område. Den forhåndenværende kaptitet er dog ikke tilstrækkelig til at kunne dække de mindre virksomheder som helhed.

Sammenfattet viser ovenstående oversigt over informationsomfanget inden for de forskellige informationsemner at der findes en betydelig række aktiviteter med henblik på at informere håndværks- og mindre industrivirksomheder om teknisk-faglige problemer. I betragtning af de store økonomiske og organisatoriske omstillinger erhvervsområdet undergår i disse år, må derimod særlig de mindre håndværks- og industrivirksomheders adgang til og benyttelse af information om salg, indkøb og økonomiske og andre ledesspørgsmål karakteriseres som utilstrækkelig. En sammenligning med den informationsaktivitet, der om disse emner har udviklet sig inden for et andet byerhverv som handelen, synes at falde ud til ugunst for håndværk og mindre industri, der også synes mindre indstillet på og i nogen grad at mangle forudsætning for at modtage og udnytte information.

Kapitel 6. Kommissionens overvejelser og forslag.

1. Kommissionens hovedsynspunkter.

Med udgangspunkt i foranstående redegørelse og som baggrund for sine forslag anlægger kommissionen følgende hovedsynspunkter på (1) indholdet i og behovet for informationsgivning over for håndværks- og mindre industri-virksomheder, (2) formen for informationsgivning over for håndværk og mindre industri, (3) den organisatoriske opbygning af informationstjenesten over for håndværk og mindre industri og tilføjer i (4) et kort referat af synspunkter på information i andre lande.

(1) Indholdet i og behovet for information.

Det er kommissionens opfattelse, at udviklingen inden for teknisk, driftsøkonomisk og organisatorisk forskning i de fleste lande er gået så stærkt i efterkrigsårene, at problemet om den mest effektive formidling af forskningsresultaterne ud til dem, der skal udnytte resultaterne i erhvervslivet, med rette trænger sig på.

Det vil i almindelighed være lettere for en større virksomhed at være på højde med forskningens resultater gennem ansættelse og videreuddannelse af egne eksperter, medens problemet om udefra at modtage og udnytte viden vil være mere påtrængende, jo mindre virksomheden er. Informationsbehovet vil således være mere påtrængende i en branche eller i en egn, der domineres af mindre virksomheder.

Samtidig vil løsningen af de problemer, mindre håndværks- og industri-virksomheder står over for, ofte kræve såvel teknisk som økonomisk bistand. Det er med de stadige ændringer i erhvervs- og markedsstruktur ikke tilstrækkeligt for ledelsen af en mindre virksomhed at vide, hvordan man skal producere. Valg af produkter og salgskanaler, analyse af aktuelle og potentielle produktioners lønsomhed og andre økonomiske spørgsmål er lige så afgørende. Information om disse emner er derfor af fuldt ud samme betydning som information om rent tekniske spørgsmål. Da der desuden er en nøje sammenhæng mellem de driftsøkonomiske og tekniske dispositioner, vil det hyppigt være nødvendigt, at der gives koordineret information ud fra en helhedsvurdering af virksomheden. For de lidt større og navnlig voksende virksomheder kommer hertil et særligt behov for information om arbejdsledelse og andre ledelsesproblemer. Det kan i denne forbindelse oplyses, at mange af de i de senere år gennemførte foranstaltninger i udlandet har sigtet på at imødekomme behovet for information om andre emner end de rent tekniske.

Kommissionen finder endelig anledning til at pege på betydningen af, at man i tilrettelæggelsen af informationsvirksomheden er opmærksom på dels

brancheglidningen, dels de stedse flere fælles tekniske problemer, der indgår i så at sige al produktion. Mangfoldige tekniske problemer har i princippet samme løsning, uanset hvilket materiale man arbejder i, og uanset det færdige produkts kvalitet. Dette synspunkt tilsiger, at ren teknisk-faglig rådgivning bør baseres såvel på tværfaglig viden og indsigt som adgang og pligt for konsulenterne til at lade sig inspirere af andre fags problemer, herunder tillige samarbejde om tekniske og økonomiske problemer.

(2) Formen for informationsgivning over for håndværk og mindre industri.

Basisforudsætningen for at opnå effektiv informationsspredning er efter kommissionens opfattelse, at virksomhedsledere møder med en tilstrækkelig grunduddannelse og i rimeligt omfang efteruddannes gennem kurser og almen "følgen med" i udviklingen inden for området.

For at sikre dette mål bør informationsarbejdet understøttes ved et generelt oplysningsarbejde med det formål at skabe den fornødne interesse og forståelse for nødvendigheden af fortsat at tilegne sig viden. Dette gennemføres først og fremmest ved at sprede oplysning gennem radio og T. V. , men også gennem f.eks. organisationernes medlemsblade og øvrige oplysningsvirksomhed.

Som led i et sådant oplysningsarbejde kan der ofte være tale om spredning af kendskab til konkrete emner gennem fagblade og pjecer m. v. , eller ved foredrag eller konferencer. I disse tilfælde kan det ofte være naturligt for at undgå spild, at der af vedkommende virksomhed betales et mindre beløb for pjecen eller for deltagelse i konferencen. I og med, at der er en samfundsmæssig interesse i, at samtlige virksomheders effektivitet styrkes ved, at de enkelte virksomhedsledere skaffer sig videreuddannelse og oplysning, må det være naturligt, at en generel spredning af information tildels er offentligt finansieret, enten fuldtud, når der er tale om information gennem radio og T. V. , eller delvis i det omfang, det foregår gennem institutioner eller organisationer, der til deres informationsaktivitet i det hele taget får tilskud gennem loven om teknologiske institutter og konsulentvirksomhed.

I det omfang, ledere af eller i mindre virksomheder møder med en vis grunduddannelse, vil disse foranstaltninger være informationsformer med ganske stor effekt. Kommissionen finder derfor, at disse informationsveje fortsat bør udbygges og effektiviseres.

Det mere generelle informationsarbejde suppleres af informationsvirksomhed med en egentlig indlæring gennem skole- og kursusvirksomhed.

Det er her et gennemgående træk, at grunduddannelse og andre skoleuddannelser af en vis varighed, som afsluttes med en statskontrolleret eksamen, i altovervejende udstrækning er økonomisk fri for den enkelte deltager. Derimod kræves der ved en lang række kortere eller længerevarende efteruddannelser et gebyr, der dog i det omfang, aktiviteten gennemføres med støtte fra det offentlige - f. eks. i medfør af loven om teknologiske institutter og konsulentvirksomhed - kun dækker en mindre del af udgifterne ved sådanne kurser.

Spredning af forskningsresultater bør formentlig, i det omfang forskningen er offentligt finansieret, også fortrinsvis finansieres af det offentlige. Selv om en del prøvet og ny viden spredes bl. a. gennem de forskellige institutter m.v. , der er helt eller delvis offentligt finansieret, er der efter kommissionens opfattelse formentlig her et område, hvor man ved særlige foranstaltninger bør sikre, at også mindre virksomheder gøres bekendt med denne viden.

Kommissionen er opmærksom på, at såvel de krav, der stilles til den enkelte, mindre virksomheds indehavers alsidighed, som den hastige strøm af viden, han forsynes med, ofte gør det vanskeligt at udnytte netop den information, han har specielt brug for i den konkrete situation. Man finder derfor, at individuel rådgivning er af ganske særlig betydning for mindre virksomheder. I mange henseender vil den være at sammenligne med den rådgivning, som lederen af en større virksomhed henter hos sin stab af specialister.

Kommissionen finder det betydningsfuldt, at den individuelle rådgivning over for mindre virksomheder - på linje med, at rådgivningen inden for en større virksomhed dels er ved hånden, dels foregår inden for en helhedsvurdering af virksomheden - i videst muligt omfang kan gives som led i en helhedsvurdering af virksomhedens teknik og økonomi. Kommissionen anser det i den forbindelse for vigtigt, at kreditsøgende, mindre virksomheder herved sættes i stand til at dokumentere deres kreditværdighed. At der som led i en sådan bedømmelse naturligt vil kunne indgå rådgivning om de mest hensigtsmæssige finansieringsformer er kun en yderligere fordel ved individuel rådgivning ud fra en helhedsvurdering af den enkelte virksomhed. Da individuel rådgivning er særdeles kostbar, og da den eksisterende kapacitet - ikke mindst med hensyn til antallet af kvalificerede konsulenter, også incl. ansatte i private revisions- og konsulentfirmaer - er begrænset, anser kommissionen det for både nødvendigt og hensigtsmæssigt, at individuel rådgivning i princippet ydes mod betaling, at man forsøger nye former for rådgivning, der tilsigter at effektivisere en mere kollektiv rådgivning, samt at man til stadighed ajourfører konsulenternes uddannelse.

Nar kommissionen anlægger det synspunkt, at adgangen til netop den mest effektive informationsform begrænses af betaling, skyldes det, at der her er tale om en så kostbar foranstaltning, at dens samfundsøkonomiske effekt bliver størst, når den koncentrerer på virksomheder med gode udviklingsmuligheder. Formålet med individuel rådgivning over for mindre virksomheder er. når disse sammenlignes med de større, at give de små en mulighed for ekspansion ved udligning af det handicap, de har ved ikke at kunne udnytte egne specialister. Det indebærer ikke gratis ekspertise, men derimod at de små virksomheder på en måde lønner specialisten i fællesskab og dermed opnår at kunne udnytte hans tid fuldt ud.

Konsekvent gennemført ville synspunktet indebære, at de benyttende virksomheder skulle betale den fulde omkostning ved rådgivningen, Heroverfor står imidlertid samfundets interesse i, at effektivitetsfremmende foranstaltninger hurtigt tages i anvendelse inden for erhvervslivet.

Ganske særligt synes dette relevant i en periode, hvor opgaven i høj grad er at åbne mindre virksomheders øjne for værdien af at støtte sig på rådgivning udefra. Ud fra dette synspunkt er det af betydning, at propaganda for og tilbud om konsultation udefra gennemføres med offentlige midler. Kommissionen tilslutter sig derfor principperne i de gældende ordninger, hvorefter konsulentbistand ydes med offentlig støtte og med den deraf følgende kontrol, og stiller samtidig forslag om afprøvning af nye rådgivningsformer. Lykkes det efterhånden at gøre konsultation og rådgivning til et naturligt led i driften af et betydende antal mindre virksomheder - hvad kommissionen anser for ønskeligt, og bl.a. tilstræber med sine forsøgsforslag - må udgiften hertil imidler-

tid opfattes som en driftsudgift på linie med udgiften til råvare, revision og andre indkøb til driften. I modsat fald vil der ikke på længere sigt være samfundsøkonomisk basis for at aflønne det fornødne antal, såvel offentligt som privat ansatte konsulenter, der vil kræves, for at mindre virksomheder til stadighed skal være på højde med de tekniske og organisatoriske fremskridt inden for produktionslivet.

Selv om kommissionen for nærværende forudsætter, at de hidtidige principper for støtte af offentlige midler til informationsaktiviteterne opretholdes, finder kommissionen dog at burde påpege, at de mindre virksomheders forhold kan være af en sådan særlig karakter, at det ved gennemførelsen af specielle aktiviteter, navnlig når det sker som forsøg, i konkrete tilfælde kan være ønskeligt at kunne yde særlige tilskud. I det omfang, der eventuelt ydes større tilskud end hidtil, finder man, at kontrollen med de afholdte udgifters effekt naturligt må blive så meget mere omfattende. I denne forbindelse finder man det navnlig betydningsfuldt, at offentlige midler ikke benyttes til aktiviteter, der indbyrdes overlapper, og omvendt, at adgangen til offentligt støttede kurser o. l. i videst muligt omfang står åben for alle med behov derfor uanset de pågældendes organisatoriske tilhørsforhold.

(3) Den organisatoriske opbygning af informationstjenesten.

Historisk er opbygningen af det informationssystem, der står til rådighed for håndværk og mindre industri, opstået ved en vekselvirkning mellem offentligt og privat initiativ, og det har utvivlsomt været og er til gavn for udbygningen af informationstjenesterne og for deres udbredelse, at offentligt og privat initiativ supplerer hinanden. Omvendt følger også heraf, at der er en lang række forskellige institutioner og organisationer, som hver for sig udbyder informationstjenester.

Konsekvensen af at arbejde med et sådant mangestregt instrument er imidlertid, at informationsnettet vel er mangfoldigt, men at man ikke har fuld sikkerhed for, at der ikke er opstået lakuner. Som anført foran finder kommissionen således, at der er visse lakuner, navnlig for så vidt angår informationen om de ikke-tekniske emner.

I hovedtræk kan arbejdsdelingen vel angives således; De teknologiske institutter yder et bredt udvalg af teknisk-faglig information og suppleres her af andre institutioners brancheorienterede aktiviteter. Herudover har institutterne som foran anført opbygget en mere tværgående informationsvirksomhed om økonomiske og andre ledelsesmæssige emner, hvorved der bl. a. åbnes en adgang for ikke-organiserede virksomheder til at få information på disse felter. Den gennem konsulentloven støttede informationsvirksomhed omfatter ligeledes især de økonomiske og ledelsesmæssige emner.

Det er kommissionens indtryk, at informationssystemet alt i alt er svært overskueligt for den, der udefra ønsker at betjenes af det, men at der som hovedregel ikke synes at være egentlige overlapninger.

Ud fra dette synspunkt er det kommissionens opfattelse, at den udbygning, der tiltrænges for at fylde lakunerne i informationssystemet, bør foregå inden for det eksisterende net af informationsorganer uden etablering af nye.

Kommissionen forudsætter herved, at informationsorganerne selv og de myndigheder eller udvalg, som fører tilsyn med disses virksomhed, stedse har for øje, at kontakten mellem de forskellige informationstjenester udbyg-

ges, og ligeledes overvejer, hvorvidt og hvorledes man for den enkelte virksomhed kan afhjælpe uoverskueligheden i informationstilbudene.

Ud fra den foran anførte betragtning om, at den tekniske og økonomiske udvikling gør stedse flere af erhvervsproblemerne til fælles problemer for alle erhvervsvirksomheder, forudsætter kommissionen endvidere, at den gensidige kontakt og koordinering mellem informationsaktiviteter inden for forskellige ministeriers ressort sikres og udbygges. Man finder det bl. a. som et skridt i den retning, når der på foranledning af Sekretariatet for Danmarks Erhvervsfond er gennemført møder, hvor der har været lejlighed til erfaringsudveksling mellem konsulenter fra forskellige brancher og erhverv.

For sin egen del finder kommissionen, at det ligger uden for dens kommissorium at udforme en detaljeret koordinationsplan omfattende samtlige byerhverv.

Selv med øgede bestræbelser på koordinering af informationsaktiviteterne må man imidlertid forudse, at informationsnettet i mange henseender vil forblive uoverskueligt set fra den enkelte mindre virksomheds synsvinkel. En af årsagerne hertil er utvivlsomt at finde i den ganske kraftige geografiske koncentration af informationsorganerne. Efter kommissionens opfattelse savnes der her i landet et kontakttled mellem de mange mere eller mindre centraliserede informationsorganer og de enkelte virksomheder, herunder også mellem de forskellige brancher og erhverv, et kontakttled, som, hvis det fandtes, kunne være et nyttigt led i et fremstød for en mere omfattende benyttelse af rådgivning fra eksisterende informationsorganer. Erfaringen viser, at indehaverne af mindre virksomheder og mange medarbejdere føler en vis tøven over for at henvende sig til en informationstjeneste, hvis de pågældende ikke har et personligt kendskab til en medarbejder ved vekommende informationstjeneste, som de forventer enten selv vil kunne give den ønskede hjælp eller henvise til anden kvalificeret hjælp. Et sådant personelkendskab kan kun etableres ved en udbygning af informationsaktiviteterne på lokalt plan, jfr. i øvrigt nærmere side 119.

(4) Synspunkter på information i andre lande.

Med de modifikationer, der følger af forskelligheder i landenes erhvervsstruktur og institutionelle traditioner, falder de anførte synspunkter ret nøje i tråd med de hovedsynspunkter, der i de senere år er anlagt i en række andre vesteuropæiske landes diskussioner om informationsgivning over for håndværk og mindre industri.

Det materiale, kommissionen ligger inde med fra andre vesteuropæiske lande, viser således i mange henseender et billede nogenlunde svarende til det, man finder her i landet. På den ene side har man fra det offentliges og erhvervslivets lederes side erkendt, at den tekniske og økonomiske udvikling hurtigt gør virksomhedslederens viden og erfaring forældet og i konsekvens heraf opbygget omfattende net af informationskanaler, hvorved man ofte specielt har de mindre virksomheders forhold for øje. På den anden side er det overalt kun et mindretal af virksomhederne, man har fået i tale.

På denne baggrund finder der i mange lande en diskussion sted om de mest hensigtsmæssige midler til at effektivisere informationsspredningen. Da mange af de fremsatte tanker endnu befinder sig på overvejelsernes stade, og da

mange forslag ifølge sagens natur må være betinget af det enkelte lands erhvervsstrukturelle og institutionelle forhold, finder kommissionen, at et systematisk referat af udenlandske erfaringer og forslag til effektivisering vil føre for vidt.

Blot skal der fremhæves nogle enkelte træk, Det er således værd at anføre, at man i flere landes bestræbelser på at stimulere virksomhedernes udnyttelse af eksisterende informationstilbud har lagt stor vægt på en geografisk spredning af informationsgivningen - også i lande med mindre geografisk udstrækning end Danmark.

Således har der i Holland igennem en årrække været en udbredt regional konsulentvirksomhed, specielt for små og middelstore industrivirksomheder vedrørende tekniske og i nogen grad også økonomiske problemer, Rijksnijverheidsdienst (RND). Desuden er der ligeledes på regionalt plan adgang til vejledning især om juridiske og økonomiske forhold for alle arter af mindre virksomheder, altså også detailhandel, transportvirksomheder etc., Rijksmiddenstandsvoorlichtingsdienst (RMVD). I forbindelse med den regionale konsulenttjeneste lægger man stor vægt på det kendskab til lokale forhold, som regionalt placerede konsulenter opnår.

RND's regionale konsulenttjeneste er opdelt i 4 hoveddistrikter med 12 afdelingskontorer, der i alt beskæftiger ca. 30 konsulenter og konsulentassistenter, hvortil kommer kontorpersonale. Konsulenterne er alle ingeniører med mindst 5 års praktisk erfaring i produktion i den private industri. De regionale konsulenter har først og fremmest til formål på stedet at rådgive den mindre industri i tekniske spørgsmål, men da mange problemer for de mindre virksomheder ikke blot er af teknisk art, men tillige har forbindelse med økonomiske og kommercielle spørgsmål, må konsulenterne også være i stand til at bistå på dette område. På det tekniske felt kan den regionale konsulent, hvis han ikke selv er i stand til at klare opgaven, trække f. eks. på RND's laboratorium, RND's kemiske ingeniører eller på de forskellige research-institutter, som i øvrigt findes i landet. På det økonomiske område vil den regionale konsulents bistand ofte bestå i henvisning til andre rådgivningsmuligheder, herunder RND's egen centraliserede virksomhedsledelsesafdeling. Konsulenterne etablerer lokale diskussionsgrupper og leder disse. Der er dog endnu (i 1966) kun få sådanne grupper inden for industri og håndværk, foreløbig inden for vaskeribranchen, værktøjsfremstilling, træbearbejdning og konfektion.

RND's virksomhed er gratis, dog at de rådsøgende ved afdelingen for virksomhedsledelse og ved udviklingslaboratoriet som hovedregel selv må betale ca. halvdelen af udgifterne.

Under RMVD sorterer 12 regionale konsulenter, der har til formål at oplyse mindre og mellemstore virksomheder (hvis størrelse er nøjagtigt fastsat) om de muligheder, der er for bistand både for så vidt angår driftsøkonomiske og andre ledelsesmæssige opgaver og for så vidt angår finansieringsbistand samt juridisk vejledning vedrørende etablering og i øvrigt om lovregler af betydning for erhvervsvirksomhederne. Også konsulenterne under RMVD har etableret og leder diskussionsgrupper med ikke over 12-15 deltagere med henblik på erfaringsudveksling. I 1966 var ca. 100 sådanne grupper i funktion.

RMVD's oplysningsvirksomhed er gratis.

Fra Norge kan nævnes, at der er opbygget et lokalt net af lokale (regionale) produktivitetsudvalg. Der eksisterer (1966) 15 sådanne udvalg eller komiteer. De lokale udvalg forestår et ret mangfoldigt arbejdsprogram omfattende bl.a. efteruddannelsesaktiviteter (kursusvirksomhed), lokale undersøgelsesopgaver og lokal rådgivningsvirksomhed samt lokale samarbejdsprojekter. Informationsvirksomhed indtager en væsentlig del af udvalgenes opgaver, og formidling af information fra de mere centraliserede informationstjenester til de lokale virksomheder indtager en stigende plads i det lokale arbejde.

Endvidere har Statens teknologiske institut i Oslo i forbindelse med bestræbelserne på at regionalisere rådgivningsvirksomheden etableret såkaldte distriktsveiledningstjenester, placeret i forskellige egne af landet, som regel med en teknisk og økonomisk konsulent. I disse tjenester er gennemført forskellige former for rådgivning således f. eks. "Virksomhedsvejledningskursus". Ved denne kursusform kombineres undervisning i driftsøkonomi med individuel vejledning for de enkelte deltagende ledere i kurset. Formen nødvendiggør, at antallet af deltagende virksomheder (den enkelte virksomhed kan sende flere deltagere) er begrænset til 10. Det er oplyst i en rapport fra Teknologisk Institut, København, om denne norske rådgivningsvirksomhed, at 40% af deltagerne kommer fra virksomheder med under 20 beskæftigede.

Som en udbygning af denne særlige rådgivningsform har man i Norge endvidere etableret en gruppekonsultationsform, der betegnes som "virksomhedsledersamling". Denne aktivitet har udover konsultationer til formål at etablere et lokalt samarbejds miljø, der skulle resultere i dannelse af samarbejds- eller ERFA-grupper. Disse samlinger varer i alt 4 uger og består i hovedtræk af:

- Indledende konference (2 dage)
- Virksomhedsbesøg (1 uge)
- Konference/kursus (2 dage)
- Virksomhedsbesøg (2 uger)
- Plenarmøde (3 dage); derudover arrangeres særlige follow-up foranstaltninger.

Hver virksomhedsledersamling er begrænset til 15 deltagende virksomheder. Der har siden 1960 været afholdt 14 sådanne samlinger. En sådan aktivitet må tilpasses de lokale forhold.

Som et enkelt eksempel på andre landes diskussion kan nævnes, at der i England på en konference i juni 1967 blev fremlagt en redegørelse fra en arbejdsgruppe, nedsat af National Economic Development Office, der har undersøgt produktivitetsfremmende konsulenttjenester inden for industrien og mulighederne for, at disses effektivitet kan forbedres. Fra gruppens rapport kan fremdrages, at gruppen på basis af en spørgeskemaundersøgelse mener at kunne konstatere, at mindre virksomheder foretrækker konsulenttjenester tilsluttet egentlige brancheorganisationer, idet sådanne virksomheder følger sig mere knyttet til sådanne organisationer end til landsdækkende organisationer af tværfaglig eller mere generel art. Gruppen mener, at der er størst behov for støtte i de industrigrene, hvor små og middelstore virksomheder er dominerende, og fremhæver, at særligt for mindre virksomheder er det betydningsfuldt at fremme det lokale og regionale produktivitetsarbejde. Uanset det overordentlig store antal organisationer og institutioner, der bringer infor-

mation, mener gruppen, at det er bedre at udvikle og udbygge en organisation der allerede arbejder med en tilfredsstillende konsulenttjeneste, uafhængigt af hvem der står for den, end at oprette nye organisationer. Endelig fremhæves betydningen af, at informationsvirksomheden er detaljeret og bringer praktiske konkrete råd snarere end oplysninger af mere generel art. Om statsstøtte til informationsaktiviteter anføres, at den i videst muligt omfang bør gives som hjælp til selvhjælp.

I England er der i de senere år opbygget et ganske omfattende net af rådgivningsfaciliteter, der specielt sigter mod de mindre virksomheders informationsbehov. Siden 1964 er der således, som led i et Industrial Liaison Scheme under Ministry of Technology (og i samarbejde med Department of Education and Science), etableret et betydeligt antal Industrial Liaison Centres hovedsagelig tilknyttet de lokale Colleges of Technology. I april 1965 var etableret 18 af disse centre, og malet var at nå op på et antal af 70 (for England og Skotland). Hovedopgaven for Industrial Liaison Officers tilknyttet disse centre er i en press notice fra Ministry of Technology gengivet således:

"The main function of Industrial Liaison Officers is to visit firms in a prescribed area around the college, with particular alteration to smaller firms, and to encourage them to make greater use of the scientific and technological resources of various local and national bodies, including their own technical college".

De lokale centres virksomhed understøttes og koordineres af i alt 8 Regional Offices, som dækker de "planning regions", som England er opdelt i under Department of Economic Affairs. De 8 "Regional Offices" er repræsenteret i Regional Planning Boards og andre lokale (regionale) offentlige organer og varetager i øvrigt en række opgaver for Ministry of Technology.

På foranledning af rapporten fra ovennævnte arbejdsgruppe vedrørende konsulenttjenester - der bl. a. klarlagde, at det var de mindre virksomheder, der kendte mindst til de eksisterende rådgivningsfaciliteter - har the British Productivity Council (BPC) siden 1966 opbygget et omfattende net af Local Productivity Offices. BPC's virksomhed kanaliseres gennem 17 BPC-Regional-Offices (i England, Skotland og Wales) og videre gennem 143 Local Productivity Committees eller Local Productivity Associations (LPA). Det er ved disse lokale LPA's, at der i de sidste år er blevet tilknyttet Local Productivity Officers. Ifølge en meddelelse i TARGET, February, 1968, er omfanget af dette arbejde allerede på 7000 individuelle virksomhedsbesøg pr. år. De lokale productivity officers har i første række til opgave at animere virksomhederne til at anvende de eksisterende informationsorganer (i form af kursus, i rådgivning etc) og at sikre kontakt til disse organer. Alle virksomheder kan kontaktes, men arbejdet er især beregnet for virksomheder med under 750 ansatte.

Opgaverne og samarbejdet i øvrigt med de ovennævnte Industrial Liaison Officers er nærmere angivet i følgende meddelelse fra TARGET:

"A productivity officer introduces firms to the wide range of LPA services which can assist them, such as conferences, seminars, and specialist groups in which techniques and their practical application can be studied in greater depth, often on the premises of firms.

Of particular value are mutual-aid schemes, by which visits can be arranged to local firms ready to display, and discuss, almost any technique and piece of equipment.

Visits help productivity officers to assess what firms need most from LPA programmes and to recommend additions or modifications to them.

Each productivity officer has had a number of years¹ practical experience in industry, mostly in production engineering. He is, therefore, at times able to offer advice directly from his own knowledge.

The Panel of the LPA which employs him regularly considers reports by him on his work and, within the broad terms of reference given by the BPC, decides local priorities and policies.

The productivity officer keeps in close touch with all local services, particularly those of the Ministry of Technology industrial liaison officers. Cases in which overlap might occur are quickly settled by local discussion and there is close liaison on programmes of visits".

II. Kommissionens forslag

Udfra de i det foregående anlagte synspunkter finder kommissionen, at der er behov for dels en vis udbygning, dels en vis koordinering af informationsgivningen.

For så vidt angår udbygningen vil kommissionen fremhæve, at der som foran anført er et særligt behov for udvidelse af informationen om administrative og ledelsesmæssige emner, navnlig salg og økonomi.

Med hensyn til koordineringen forudsætter man, at de råd, udvalg eller styrelser af sagkyndige, der findes i forbindelse med de institutioner og organisationer, der med statstilskud yder informationstjeneste, fortsat vil have denne for øje, og at de i øvrigt i forbindelse med de for tiden stedfindende overvejelser om udbygning af informationsgivningen vil give hensynet til en koordineret udbygning mellem alle informationsorganer og mellem såvel den brancheorienterede som den tværgående information en fremskudt plads.

Til fremme af effektiviseringen og udbygningen af informationsaktiviteterne i overensstemmelse med de foran anlagte synspunkter foreslår kommissionen, at følgende 3 aktiviteter sideløbende udbygges:

1. Rådgivning
2. Spredning af kendskabet til informationstilbudene og
3. Gruppesarbejdskonsulenter.

1. Rådgivning.

Som foran anført må rådgivning, herunder navnlig individuel rådgivning, anses for at være af særlig værdi for mindre virksomheder, der ikke selv kan besidde fornøden ekspertise på alle områder. Som det fremgår af spørgeskemaundersøgelsen, benyttes denne informationsform kun i meget begrænset omfang. Kommissionen finder imidlertid, at mindre virksomheder i et stigende antal vil blive nødsaget til at støtte sig på rådgivning udefra, hvis de skal formå at hævde deres position i forhold til de større virksomheder, som selv kan ansætte eksperter. I betragtning af, at der er tale om en bekostelig informationsform, vil kommissionen derfor foreslå, at der på kortere sigt gennemføres nedenstående forsøg, der skulle sigte på at afprøve forskellige former for konsulentbistand med henblik på, at bistanden mod betaling efterhånden indgår som et led i den normale drift af mindre virksomheder:

a) Erfaringer fra udlandet synes at vise, at der gennem ret kortvarige kontaktbesøg af en konsulent (varighed fra nogle få timer op til 2-3 dage) kan ydes en ikke ringe bistand til de virksomheder, der besøges. Formålet med sådanne kontaktbesøg er i første række at vise virksomhederne, hvad de kan vinde ved konsulentbistand, idet der som led i besøget påvises - og muligvis afhjælpes - eventuelle mangler i ledelse og drift samt i givet fald henvises til yderligere konsulentbistand om nærmere anførte problemer i en bestemt institution eller organisation til løsning af virksomhedens vanskeligheder; denne yderligere rådgivning kan eventuelt ske i form af forslag om en totaldiagnose.

Da formålet i første række må være at få virksomheder i tale, må kontaktbesøget være gratis. Den yderligere rådgivning må formentlig betales efter sædvanlige takster, men kunne muligvis som led i en forsøgsrække ud fra den samfundsmæssige interesse i, at virksomhederne effektiviseres, tilbydes til en lavere takst en normalt.

Sådanne kontaktbesøg kunne måske koncentrereres om brancher, der er indstillet på at tilbyde deres medlemmer konsulentbistand i kraft af en abonnementsordning.

Om udgifterne ved at iværksætte kontaktbesøg skønnes det, at én konsulent vil kunne gennemføre ca. 10 kontaktbesøg pr. måned, idet der må påregnes spildtid, hvor konsulenten bliver afvist, tid til rapportarbejde etc. Forsøget bør, når det iværksættes, mindst omfatte 100 kontaktbesøg (svarende til 1 konsulent i et år). Udgiften hertil vil andrage ca. 100.000 kr.

b) Som en særlig intensiv rådgivningsform må nævnes totaldiagnose. Ved en totaldiagnose foretages en helhedsvurdering af virksomheden med henblik på, om anvendt teknik, regnskabsføring o. s. v. er afstemt med salgsmuligheder, beliggenhed m. v. , alt under hensyn til den tekniske udvikling, branchen er inde i. Til belysning af, hvorvidt en sådan analyseform egner sig i bestræbelserne på at fremme de mindre virksomheders effektivitet, foreslås, at der som et forsøg gennemføres totaldiagnoser for et antal mindre virksomheder, udtaget ved kontaktbesøgene. Udgifterne ved en totaldiagnose af en enkelt virksomhed, der forudsætter medvirken af såvel en økonomisk som en teknisk konsulent, anslås til at ville koste fra 3-8.000 kr. , alt efter virksomhedens størrelse og undersøgelsens omfang.

c) Behovet for en analyse af en virksomheds økonomiske forhold er i reglen særligt påtrængende, når den pågældende virksomhed søger lån med henblik på rationalisering, udvidelse eller omlægning. Blandt de virksomheder, der søger lån i henhold til lov om lån til håndværk og mindre industri, har man hidtil i en række tilfælde ladet de teknologiske institutter foretage en vis analyse af det projekt, hvortil lån søges, og i det hele en nærmere undersøgelse af virksomhedens forhold. På grundlag heraf stilles, såfremt lån ydes, eventuelt betingelser for långivningen, f. eks. med hensyn til driftskapitalens størrelse, ligesom de pågældende virksomheder evt. må underkaste sig regnskabsmæssigt tilsyn. Denne analyse og vurdering, der nærmer sig en totaldiagnose, bekostes af det offentlige som et led i långivningen og som en støtte til håndværksvirksomheder og mindre industrivirksomheder. Der blev i 1967 til de teknologiske institutter udbetalt i alt ca. 275.000 kr., i forbindelse med behandlingen af og tilsyn med lånesager for Egnsudviklingsdirektoratet. Af dette be-

løb er ca. 170.000 kr. anvendt til forundersøgelser i 135 virksomheder, medens resten er anvendt til regnskabstilsyn omfattende 1150 sager + et lille beløb til rejseudgifter.

Erfaringerne fra denne lånevirkksomhed har, som det også fremgår af Teknologisk Instituts Håndværkerundersøgelse, været gunstige, og det ville muligvis være ønskeligt, om en sådan rådgivning i et vist omfang også kunne gennemføres, når håndværkervirksomheder og mindre industrivirksomheder søger lån i banker og sparekasser. Kommissionen foreslår derfor, at der forsøgsvis åbnes adgang til, at banker og sparekasser i tilfælde, hvor håndværkervirksomheder og mindre industrivirksomheder søger lån i forbindelse med rationalisering, udvidelse eller omlægning, kan henstille, at der, inden et sådant lån bevilges, f.eks. af de teknologiske institutter foretages en analyse med tilhørende rådgivning af virksomhedens ledelsesforhold. Uden en væsentlig udvidelse af de teknologiske institutters personel vil det ikke være muligt for disse at påtage sig en sådan udvidet analyseundersøgelservirksomhed, hvorimod de antagelig vil kunne gennemføre et meget begrænset antal analyser på forsøgsbasis.

Til belysning af udgifterne ved en sådan analyse og rådgivning skal - idet man i øvrigt henviser til det foran anførte om udgifterne i forbindelse med behandlingen og tilsyn med lånesager for Egnsudviklingsdirektoratet - bemærkes, at den forudsætter deltagelse af såvel en økonomisk som en teknisk konsulent i henholdsvis antagelig 3-4 og et par arbejdsdage, og udgiften ved en enkelt analyse med tilhørende rådgivning må derfor anslås til 3-5.000 kr.

d) Baseret på de erfaringer, som indvindes gennem analyse og bistand i forbindelse med låneoptagelse og et antal totaldiagnoser, foreslår kommissionen endvidere, at der som forsøg gennemføres nogle kombinerede virksomhedskursus, hver omfattende ca. 10 virksomhedsledere.

Her skal der foregå en kombineret kollektiv og individuel rådgivning baseret på deltagernes erfaringsudveksling og problemformuleringer, jfr. de foran side 114 beskrevne norske forsøg. Til kombinerede kurser forudsættes anvendt 3 til 6 konsulenter alt efter antallet af deltagende virksomheder. Kurserne skønnes at skulle vare 4 uger, ligesom virksomhedsledersamlingerne i Norge. Når der ses bort fra udgifter ved deltagernes ophold, kan udgifterne ved et kursus med 10 til 20 deltagende virksomheder formentlig sættes til 50-100.000 kr.

Formålet med disse forsøg er som anført først og fremmest at gøre mindre virksomheder indstillet på som en normal udgift over deres driftsbudget at benytte individuel rådgivning. Selv om der til denne rådgivningsform i en forsøgsperiode, der formentlig må strække sig over et par år, må ydes større tilskud end i øvrigt gældende, forudsættes det, at et heldigt resultat af forsøgene skulle få den virkning, at det offentliges støtte til rådgivning på længere sigt ikke behøver at forøges.

Som et led i værdien af at gøre rådgivning attraktiv bør der i øvrigt fortsat lægges stærk vægt på konsulenternes efteruddannelse, således som også anført side 121 under pkt. 5.

Det er kommissionens opfattelse, at de ovennævnte forsøg må kunne gennemføres som led i de eksisterende informationsorganers administration, men næppe fuldtud inden for disses økonomiske rammer.

2. Spredning af kendskab til informationstilbudene.

a) Ud fra synspunktet om, at kendskabet til informationsmulighederne spredes mest effektivt ved at lette mulighederne for lokalt at kunne komme i kontakt med såvel centrale som lokale informationsorganer, foreslås det, at den igangværende udbygning af lokal informationstjeneste fortsættes. Kommissionen er således bekendt med, at de teknologiske institutter er indstillet på at gennemføre udvidet lokal rådgivning ved en udvidelse af den i forbindelse med overflytningen fra Håndværksrådet til de teknologiske institutter i 1965 etablerede informations- og kontakttjeneste.

Også andre kursusarrangører, således f.eks. Arbejdsgiverforeningen og Industrirådet, samt også enkelte brancheorganisationer, har i stigende grad udbygget deres lokale aktivitet eller har planer herom ved etablering af nye kursusjendomme eller i øvrigt lokale aktiviteter. Endvidere sigter Håndværksrådet gennem oprettelse af sin oplysnings- og konferencetjeneste ligeledes mod at stimulere sine lokale medlemsorganisationers interesse for lokalt informationsarbejde.

I betragtning af de mange nye veje, der her søges betrådt, af står kommissionen fra på nuværende tidspunkt at stille konkret udformede forslag om strukturering af en regional informationstjeneste. Herved forventer man imidlertid, at de igangværende bestræbelser nøje koordineres med henblik på, at informationstjenesterne får en ensartet karakter landet over.

Herefter er man indstillet på i den endelige betænkning at tage den i mellemtiden skete udbygning op til bedømmelse.

b) Til yderligere støtte for udbredelsen af kendskabet til informationsnettet foreslås det, at der jævnsides med udbygningen af de lokale kontaktveje til informationstjenesterne udarbejdes en skriftlig vejviser om informationsnettet. Uagtet kommissionen herved går ud over sit arbejdsområde, foreslås det, at en sådan vejviser ikk begrænses til håndværket og den mindre industri, men i princippet omfatter hele erhvervslivet. Foruden at kunne supplere de ovenfor omtalte foranstaltninger til fremme af den lokale informationsformidling vil vejviseren i sig selv være et hjælpemiddel for de forskellige såvel centrale som lokale informationsorganer. Herudover påregner man, at vejviseren i en vis udstrækning også vil finde vej til de enkelte virksomheder, i hvert fald de lidt større, og endelig viser erfaringerne fra en tidligere af produktivitetsudvalget udgivet teknisk-økonomisk vejviser, at denne anvendes af en række hjælpeorganer for erhvervslivet såsom skoler og biblioteker. Vejviseren skal kortlægge de eksisterende informationsfaciliteter i form af egentlig rådgivning, kursusvirksomhed, bistand gennem forskningsarbejde m.v. inden for såvel teknisk-faglige som økonomiske og øvrige ledelsesmæssige områder.

Vejviseren må derfor indeholde referencer til de undervisningsinstitutioner, som har mulighed for at yde service over for erhvervslivet, forskningsinstitutioner og arbejdsmarkedets og erhvervenes organisationer, herunder disses konsulenttjenester, samt til de forskellige institutter, som yder informationsbistand til erhvervslivet, herunder ikke mindst de teknologiske institutter.

Yderligere bør vejviseren indeholde anvisninger på, hvorledes man benytter de forskellige former for rådgivning, som ydes af private virksomheder, f. eks. revisionsfirmaer, konsulentfirmaer og rådgivende ingeniører med henvisning til disse virksomheders organisationer.

Da den her skitserede opgave har en udpræget tværgående karakter, finder man, at den må kunne finansieres af erhvervsfondens produktivetsmidler, således at en ikke ringe del af udgifterne ved udgivelsen - der sandsynligvis vil beløbe sig til 50-100.000 kr. - dækkes ved tilskud fra produktivetsmidlerne. Vejviseren bør i øvrigt sælges gennem boghandelen.

3. Gruppesarbejdskonsulenter.

Uanset at kommissionen ikke endeligt har udformet sine anbefalinger af, hvorledes mindre virksomheders effektivitet kan fremmes gennem samarbejde om afsætning, indkøb og produktion m.v., har man dog tilendebragt sine overvejelser så vidt, at man er enige om, at virksomhedssamarbejde er en af vejene til øget effektivitet.

Man finder derfor allerede nu anledning til at foreslå, at der med henblik på at fremme gruppesarbejde mellem en række virksomheder -jfr. det gruppesarbejde, som foregår inden for de af erhvervsfonden støttede eksportkonsulentarrangementer - kan ydes støtte til konsulenter, der skal forberede og igangsætte sådanne grupper. Det skal herved bemærkes, at organisationerne og de teknologiske institutters konsulenter vil kunne medvirke hertil og i enkelte tilfælde allerede har gjort det. Herudover vil der formentlig være behov for, at grupper af virksomheder selv - på grund af de nære samarbejdsforhold - som ved eksportkonsulentarrangementerne kan ansættes en "gruppesarbejdskonsulent". Tilskud til en sådan vil formentlig - i hvert fald forsøgsvis - kunne ydes af handelsministeriets og/eller boligministeriets produktivetsmidler.

I det omfang, sådanne konsulenter ansættes af de teknologiske institutter eller af erhvervsorganisationer, må det være naturligt, at der ydes tilskud til disse konsulenttjenester i overensstemmelse med lov om teknologiske institutter og konsulentvirksomhed. Såfremt der bliver tale om, at en gruppe af virksomheder selv ønsker at ansætte en sådan konsulent, forslår kommissionen, at dette sker på samme grundlag som de af erhvervsfonden støttede eksportkonsulentarrangementer. Der betales da i en vis kortere periode - oftest for ét år ad gangen og som regel ikke over 3-4 år - halvdelen af udgifterne ved vedkommende konsulents løn (indtil et vist maksimumbeløb) og halvdelen af vedkommendes rejse- og opholdsudgifter.

Statstilskud til en enkelt gruppesarbejdskonsulent vil, når hensyn tages til udgifterne ved en eksportkonsulent, næppe overstige 40-50.000 kr. pr. år. Midler hertil bør formentlig fremskaffes af erhvervsfondens produktivetsmidler. Det er kommissionens opfattelse, at der foreløbig næppe vil være tale om mange sådanne arrangementer, og at der derfor, hvis det ikke kan klares af de allerede afsatte midler til produktivetsfremmende foranstaltninger, på dette område i hvert fald kun ville forudsættes en meget begrænset udvidelse af de midler, der i henhold til erhvervsfondsloven stilles til rådighed for handelsministeriets og boligministeriets produktivetsudvalg.

Udover at stille ovenstående konkretiserede forslag til på 3 områder at foretage en sideløbende udbygning af informationsaktiviteterne ønsker kommissionen at fremsætte følgende 5 mere alment affattede anbefalinger angående informationsarbejdets indhold og tilrettelægning:

1. De forskellige aktiviteter i form af møder, stævner, konferencer o. s. v. bør tilrettelægges på en sådan måde, at de appellerer til den enkelte deltager om at søge dyberegående information i form af f. eks. kurser, konsulentbistand o. s. v.
2. Aktiviteterne bør gennemføres på en sådan inåde - geografisk og tidsmæssigt - at der er mulighed for lederne af de mindre virksomheder til at afse tid fra deres daglige arbejde til at benytte sig af de foreliggende informations-tilbud.
3. Arrangørerne bør under hensyn til den mangfoldighed af aktiviteter, der findes, søge at bistå de mindre virksomheder med at finde, hvor information bedst egnet til løsning af deres problemer kan søges og i øvrigt gennemføre foranstaltninger med henblik på at forbedre virksomhedernes evne til at modtage information.
4. Efteruddannelsesarrangementer bør koordineres med den mere grundlæggende undervisning, herunder med de af undervisningsministeriet foreståede kursus til uddannelse af ledere af eller i håndværksvirksomheder. Efteruddannelsesarrangementerne må i øvrigt tilrettelægges indholdsmæssigt under hensyntagen til deltagernes foregående uddannelse (der oftest vil være afhængig af vedkommendes alder).
5. Der bør fortsat ske efteruddannelse af konsulenterne, herunder ved erfaringsudveksling mellem konsulenter fra forskellige brancher og erhverv, og efteruddannelsen bør tilpasses eventuelle nye former for bistand til mindre virksomheder.

Som det fremgår af det forans ående, har kommissionen for så vidt angår enkelte forslag ment det muligt at kunne anslå et nogenlunde skøn over, hvad udgifterne til gennemførelse af kommissionens forslag vil andrage. I det omfang der er tale om forsøg eller andre forholdsvis begrænsede foranstaltninger, vil man gå ud fra, at de som hovedregel vil kunne gennemføres inden for rammerne af de sædvanlige bevillinger for statstilskud, som herved forudsættes øget i forhold til pris- og lønstigninger. I enkelte tilfælde kan selv et forsøg muligvis ikke gennemføres inden for de sædvanlige rammer, idet forsøget forudsætter et større tilskud end normalt, hvilket formentlig igen kan tænkes at forudsætte en særlig bevilling.

Hvad særlig angår udbygningen af individuel rådgivning som ovenfor skitseret vil det som anført ikke være muligt på forhånd at fastlægge de samlede omkostninger herved. Kun en del heraf skønnes at kunne gennemføres inden for de sædvanlige bevillingsrammer.

Som baggrund for vurderingen af udgifterne ved udbygning af informationsvirksomheden kan for så vidt angår de teknologiske institutter oplyses, at statens tilskud i finansåret 1967/68 og i de tre-årige budgetter er anslået til følgende beløb:

1967/68	37	mill. kr.
1968/69	41,5	" "
1969/70	46	" "
1970/71	51	" "

De enkelte institutter påregner store bygningsudvidelser, og samtlige institutter regner med at forøge deres personale med ca. 10% pr. år.

Kommissionen skal i den forbindelse henlede opmærksomheden på, at det for de teknologiske institutter i det omfang, aflønningen ikke lader sig indpasse i de bestående overenskomster, hidtil ikke altid har været muligt at sikre kvalificerede konsulenter tilstrækkeligt gode ansættelsesvilkår.

Sekretariatet for Danmarks Erhvervsfond, der som anført administrerer statens tilskud til konsulentbistand, har for de kommende år regnet med følgende beløb (i indeværende års finanslov og i de treårige budgetter):

1967/68	6,5 mill.kr.
1968/69	6,5 " "
1969/70	7,0 " "
1970/71	7,5 " "

Ovennævnte beløb omfatter statens tilskud til konsulenttjenester inden for arbejdsmarkedets organisationer samt til erhvervsorganisationer og institutioner inden for industri håndværk, anlægsvirksomhed, transport, handel og omsætning i øvrigt, altså ikke blot til konsulenter inden for håndværk og mindre industri.

3. Sammenfatning.

Kommissionen har i det foregående foretaget en gennemgang af det eksisterende informationsnet (kap. 2-4) og på denne baggrund søgt at vurdere informationsgivningens betydning specielt med henblik på håndværkets og den mindre industris behov (kap. 5).

Kommissionen har dernæst (i kap. 6, 1) fremlagt en række synspunkter på, hvorledes indholdet i, formen for og den organisatoriske opbygning af informationsgivningen bedst imødekommer behovene for information inden for dette erhvervsområde. Herunder påpeges, at der er behov for visse udbygninger og en vis koordinering af de eksisterende informationsaktiviteter. Som forholdene er i dag, tiltrænges der navnlig en udbygning af information om afsætningsmæssige, økonomiske, administrative og ledelsesmæssige problemer.

I overensstemmelse med de anlagte synspunkter stiller kommissionen (i kap. 6, 2) forslag om, at følgende tre informationsformer udbygges sideløbende, uden at man har ment at kunne give en af dem prioritet for de andre:

1. Rådgivning
2. Spredning af kendskabet til informationstilbudene (lokal informationstjeneste og udgivelse af en vejviser) og
3. Gruppesamarbejdskonsulenter.

Kommissionen er klar over, at de med individuel rådgivning forbundne omkostninger er så betydelige, at man ikke kan påregne, at en væsentlig udvidet individuel rådgivning i det lange løb kan baseres på offentlige tilskud. Samtidig anser man imidlertid denne aktivitet for særdeles effektiv og går ud fra, at mindre virksomheder for at bevare deres konkurrenceevne over for

større på længere sigt vil nødsages til at søge rådgivning udefra som et mod-svar **til**, at større virksomheder ofte råder over megen ekspertise blandt de ansatte.

Kommissionen foreslår derfor, at der på forsøgsbasis afprøves forskellige former for specielt individuel rådgivning. Målet med disse forsøg skulle være at indvinde erfaringer med hensyn til de mest effektive former for rådgivning med henblik på, at mindre virksomheder efterhånden betragter konsulentbistand som en naturlig driftsomkostning.

Som nævnt i indledningen udsendes nærværende betænkning som foreløbig. Dette skyldes navnlig, at kommissionen i sin endelige betænkning ønsker at kunne tage de fremsatte synspunkter op til revision i lys af den udvikling, der måtte være foregået på informationsgivningens område i mellemtiden. Desuden forudser man, at de dele af kommissionens undersøgelsesarbejde, som endnu ikke har kunnet afsluttes, kan gøre det ønskeligt at fremsætte supplerende forslag - muligvis specielt for enkelte brancheområder.

København i juni 1968.

Søren Aggebo	E. Højland Andersen	P. Assam
Per Bredsdorff	Jørgen Christensen	Knud Christensen
Aage D. de la Cour	I. Gamsbøl	Ove Hoff
Niels Hummeluhr	Jens Koch	Richard Larsen (Næstformand)
P. Milhøj (Formand)	Karl Nielsen	
Arne Rasmussen	N. Restrup-Carstensen	M.J. Rosenberg
Adolph Sørensen	Erik Weber	Jørgen Zedeler

K. Arnskov

B. Krum-Møller.

